

การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน
จังหวัดสมุทรสงคราม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

โดย

นางสุวิตรี สุนทะโร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน ในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน
จังหวัดสมุทรสงคราม

โดย

นางสุวิตรี สุนทะโร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE STRENGTHENING OF THE PUBLIC SECTOR FOR THE RESISTANCE
TO COAL - FIRED POWER PLANT IN SAMUT SONGKHRAM PROVINCE**

By

Sovitree Suntaro

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Program of Public and Private Management

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การสร้างความเข้มแข็ง
ของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน จังหวัดสมุทรสงคราม” เสนอ
โดย นางสาวศิริ สุนทะโร เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ชนินทร์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์)

...../...../.....

50601382 : สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

คำสำคัญ : การสร้างความเข้มแข็ง/ประชาสังคม/ภาคประชาชน/การต่อต้าน

ศุวิตรี สุนทะโร : การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน ในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน จังหวัดสมุทรสงคราม. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.พิทักษ์ศิริวงศ์. 117 หน้า.

การวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินจังหวัดสมุทรสงครามเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 32 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนจากความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรของภาครัฐและภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่าเงื่อนไขการต่อต้านคือประชาชนได้รับผลกระทบจากโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ การเกิดภาคประชาชนในการเรียกร้องสิทธิชุมชน ความเข้มแข็งของภาคประชาชนมีเงื่อนไขโดยมีประสานกันคือ ความสามารถของแกนนำในการกำหนดยุทธศาสตร์ การใช้และสร้างสื่อที่มีประสิทธิภาพ และการเกิดเครือข่ายประชาสังคม องค์ประกอบที่ทำให้ภาคประชาชนเกิดความเข้มแข็ง คือ ความสามารถในการบริหารเครือข่าย ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และความมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีแนวทางในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ

สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

50601382 : MAJOR : PUBLIC AND PRIVATE MANAGEMENT

KEY WORD : STRENGTHENING/PUBLIC SOCIETY/PUBLIC SECTOR/RESISTANCE

SUVITREE SUNTARO : THE STRENGTHENING OF THE PUBLIC SECTOR FOR
THE RESISTANCE TO COAL-FIRED POWER PLANT IN SAMUTSONGKRAM PROVINCE.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF. PHITAK SIRIWONG, Ph.D. 117 pp.

The strengthening of public sector to resist the construction of coal-fired power plant in Samutsongkram Province was a qualitative research made by in-depth interview over 32 major informers aimed to study the strengthening of the public sector from the conflicts in accessibility over the resources of private and public sector in Samutsongkram Province. From the study result, it is found that the resistance conditions were the impacts occurred to people as a result of the government's big projects and the formation of public sector from the coordination and cooperation to call for communal rights. The strength of public sector were from correlated conditions among the ability of the backbones to lay strategies, the making and using of effective media, and the creation of public society network. The components contributing to the strengthening of public sector were the management ability, the cultural strength, and the conscience of being cooperative in solving problems, enabling the society to analyze and find the ways to solve problems successfully.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

Program of Public and Private Management Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์และกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ ศิริวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ธนินท์รัฐ รัตนพงศ์ภิญโญ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตลอดจนข้อควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมต่างๆ เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณไมตรีจิตอันดีเยี่ยมจาก คุณสุรจิต ชिरเวทย์ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัด สมุทรสงคราม คุณบุญยืน ศิริธรรม เครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง ที่กรุณาให้ข้อมูลและ แนะนำผู้ให้ข้อมูลหลัก ขอขอบคุณ พี่หมอมานะชัย พี่หมอกานู โซติ น้อง ๆ จากศูนย์ข้อมูล ข่าวสารจังหวัดสมุทรสงคราม และขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามที่ขอ สวอนนามทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาเพื่อให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย รวมถึงพี่ๆ เพื่อนๆ น้อง ๆ สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน รุ่นที่ 1 ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ความร่วมมือ และกำลังใจที่ดีมาโดยตลอดจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ปลูกฝังความรู้ บ่มเพาะ ความคิด จนผลิตเมล็ดพันธุ์แห่งปัญญาที่สามารถก้าวสู่สังคมได้อย่างเต็มภาคภูมิ ขอขอบคุณบัณฑิต วิทยาลัย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้ความสะดวกในการบริการด้านการศึกษา

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัวที่ให้การสนับสนุน เป็น กำลังใจ ตลอดจนความห่วงใยผู้วิจัยตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	5
จริยธรรมในงานวิจัย.....	5
2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน.....	6
แนวคิดประชาสังคม.....	11
แนวคิดการเมืองภาคประชาชน.....	16
แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	18
แนวคิดเครือข่าย.....	25
แนวคิดเครือข่ายภาคประชาชน.....	32
แนวคิดการประชาสัมพันธ์.....	35
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	46
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	46
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
ระยะเวลาในการสัมภาษณ์.....	48
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	48
4 ผลการวิจัย.....	50
ส่วนที่ 1 บริบททั่วไป.....	50
ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน.....	50

บทที่	หน้า
ความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่.....	52
ส่วนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน.....	54
ลำดับความเป็นมาและข้อโต้แย้ง.....	54
การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนเพื่อต่อต้านการก่อสร้าง โรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.....	57
ลักษณะการใช้พื้นที่ในการรวมกลุ่มเครือข่าย.....	69
องค์ประกอบของความสำเร็จ.....	71
5 สรุปลผลการวิจัย.....	77
บริบททั่วไป.....	77
การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน.....	78
อภิปรายผลและสรุป.....	80
ข้อเสนอแนะ.....	81
บรรณานุกรม.....	83
ภาคผนวก.....	87
ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสมุทรสงคราม.....	88
สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว.....	90
ของดีเมืองแม่กลอง.....	94
กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง.....	98
ความเป็นมาของท้องถิ่น.....	101
แผนที่เส้นทางการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน.....	107
จดหมายลูกโซ่.....	108
แนวคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการสัมภาษณ์.....	116
ประวัติผู้วิจัย.....	117

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรสงคราม.....	88
2	อุทยาน ร.2 ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	90
3	ชุมชนอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.....	91
4	ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม.....	92
5	ล่องเรือชมหิ่งห้อย.....	93
6	ปลาทุแม่กลอง หน้าอ คอหัก.....	94
7	ลิ้นจี่ ราชนิผลไม้ของสมุทรสงคราม.....	95
8	ส้ม โอปันธุ์ขาวใหญ่.....	97

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม นับตั้งแต่ได้มีการประกาศการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 -2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2554) การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก การดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า การแข่งขันกันเพื่อสร้างความมั่งคั่งของรายได้ สร้างความเจริญเติบโตของกลุ่มทุนในภาคอุตสาหกรรม มีอัตราการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ แนวการพัฒนาเช่นนี้ เน้นการลงทุนโดยภาคเอกชน โดยรัฐคอยอำนวยความสะดวกในเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ถึงแม้จะประสบความสำเร็จในการสร้างระดับการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจที่น่าพึงพอใจ ทำให้ฐานความอยู่ของประชาชนทุกระดับที่วัดโดยรายได้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลจากการพัฒนาส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญได้แก่ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ ขยะของเสียอันตราย ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และย่อมกระทบกับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเดิมของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วัตถุประสงค์ของกลุ่มต่างๆที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างกัน แต่เมื่อความต้องการของกลุ่มต่างๆ ขยายตัวมากขึ้น ก็เกิดการแย่งชิงทรัพยากรขึ้นหรือเกิดความขัดแย้งทางวัตถุประสงค์ โดยแต่ละกลุ่มก็จะคำนึงถึงผลกระทบจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเป็นสำคัญ เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง (วัชรวิทย์ ไชยสาร 2545 :102) จากปัญหาการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านได้มีการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มที่สนใจในปัญหา หลายแห่งรวมตัวกันจัดเป็นเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาในพื้นที่ตน เกิดเป็นชมรม หรือกลุ่มคน อนุรักษ์ต่างๆ มีลักษณะเป็นการรวมตัวกัน ตื่นรู้และตระหนักในพลังประชาชน แสดงออกซึ่งบทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพของตน มีลักษณะเป็นประชาสังคมการพัฒนาเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมแนวโน้มนำใหม่ในเรื่องการพัฒนา ก็คือ การมีข้อตกลงร่วมกันและการเป็นหุ้นส่วนกัน(agreement and partnerships) ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก

การเห็นคุณค่าร่วมกันของการพัฒนา แทนที่จะเป็นการพัฒนาแบบแข็งตัวเหมือนของรัฐ บนพื้นฐานของแผนงาน งบประมาณ และบัญชี (ชาราญ เอล เฟรด คาร์เดน เทอริ สมุโฑไล 2547 :6)

จากกรณีของบริษัท ล็อกซ์เลย์ จำกัด (มหาชน) และบริษัทแบ็บค็อกแอนด์บราวน์ จำกัด ได้ทำการเสนอตัวเข้าร่วมประกวดราคาเพื่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังความร้อนจากถ่านหิน พลังการผลิต 800 – 1,600 เมกะวัตต์ บริเวณชายฝั่งทะเล ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยโครงการดังกล่าว จะนำเข้าถ่านหินจากประเทศออสเตรเลียมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในการผลิต พร้อมกับก่อสร้างท่าเทียบเรือขนถ่ายถ่านหินยื่นออกไปในทะเล ประมาณ 6 กิโลเมตร ใช้พื้นที่ดำเนินการประมาณ 600 ไร่ ใช้เงินลงทุนประมาณ 55,000 ล้านบาท ต่อมาโครงการดังกล่าว ได้ถูกประชาชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดสมุทรสาครทำการคัดค้านอย่างหนัก เนื่องจากเกรงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพการเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำประมง และการทำนาเกลือ ของประชาชนในพื้นที่ กระทั่งมีรายงานข่าวว่าจะมีการย้ายโครงการไปตั้งอยู่ในพื้นที่อื่น (หนังสือสยามธุรกิจ ฉบับที่ 838 ประจำวันที่ 20- 23 ตุลาคม 2550)

การเกิดข้อพิพาทดังกล่าวเป็นเหตุให้ประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวนมาก รวมตัวกันออกมาประท้วงการสร้างโรงไฟฟ้าในพื้นที่ เกิดแรงปะทะระหว่างภาคส่วน ทั้งภาครัฐ กับประชาชน และรัฐ กับวิชาการ วิวาทะที่พบนั้น เป็นการโต้เถียงกันเรื่องการช่วงชิงทรัพยากรที่ถือว่าเป็นทุนยังชีพของชาวบ้านมาใช้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายพัฒนาประเทศ ถึงแม้จะมีการเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นประชาชนในพื้นที่ โดยบริษัทล็อกซ์เลย์ จำกัด (มหาชน) และบริษัทแบ็บค็อกแอนด์บราวน์ จำกัด จัดขึ้นที่หอประชุม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม ประชาชนจำนวนหลายพันคนร่วมแสดงพลังไม่ต้องการโรงไฟฟ้าแห่งนี้ เนื่องจากเกรงปัญหาผลกระทบต่อการประกอบอาชีพการเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำประมง ของประชาชนในพื้นที่ จากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสาธารณะ โดยสื่อมวลชนแสดงให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้งที่พัฒนาขึ้นโดยลำดับ ประชาชนออกมาเรียกร้องสิทธิในทรัพยากรต่างๆ ของตนเอง ความสำคัญของการรวมตัวของประชาชนดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเมืองภาคประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบที่เป็นเครือข่าย การรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับท้องถิ่นตนเองดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จุดที่น่าสนใจคือกระบวนการความเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยมีเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก สมุทรสงครามถูกจัดอันดับให้เป็นจังหวัดน่าอยู่อาศัยมากที่สุดในประเทศไทย 2 ปี เป็นบ้านสวนกึ่งทะเลแห่งสุดท้าย และมีดอนหอยหลอดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลก หรือแรมซาร์ไซด์ ประกาศเมื่อปี 2544 ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบลคือ ต.บางแก้ว ต.บางจะเกร็ง ต.แหลมใหญ่ และ ต.คลองโคน ตลอดแนวชายฝั่งจากระดับน้ำต่ำสุดลงไปในทะเลระยะทาง 3,000 เมตร เนื้อที่ประมาณ 5.4 แสนไร่

พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ต้องอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสงบ มีการบริโภคไม่ซับซ้อน ในขณะเดียวกัน เมื่อมีเหตุการณ์การก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในจังหวัดสมุทรสงคราม เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนเป็นการรวมตัวของคนในชุมชนที่เรียนรู้เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยมีการรวมตัวของกลุ่มคนหลายอาชีพ ฐานะ เพศ และวัย มีกิจกรรมร่วมภายในเครือข่ายและกิจกรรมร่วมข้ามเครือข่าย เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญห จนกระทั่งมีรายงานข่าวว่าจะมีการย้ายโครงการไปตั้งอยู่ในพื้นที่อื่น

เมื่อประสบวิกฤตทางปัญหาประชาชนหลายเครือข่าย ได้ตระหนักในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ให้นำบรรลุผลและเกิดกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นหน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยริเริ่มจากประชาชนเอง เป็นลักษณะประการหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่นั้น ไม่นิยมใช้ความรุนแรง ในขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวก็ไม่ได้ช่วงชิงอำนาจรัฐ เพียงแต่ต้องการความเสรีและสร้างพลังให้มีอำนาจในการต่อรองอำนาจรัฐได้ เมื่ออำนาจรัฐแผ่ลงไปกระทบถึงวิถีชุมชน ก็มีการจัดเครือข่าย ส่วนหนึ่งเพื่อจัดการชีวิตของชุมชนเอง อีกส่วนหนึ่งเพื่อหาทางออกถ้าหากถูกบีบคั้นมากเกินไป (เสรี พงศ์พิศ 2537:198) ระบบกฎหมายถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในการเปลี่ยนแปลง ที่สร้างความเชื่อให้แก่ประชาชน โดยทำให้เห็นว่าประชาชนอยู่ภายใต้การปกครอง เป็นฝ่ายที่ต้องทำคำสั่งของทางราชการ การลดบทบาทของประชาชนลงเช่นนี้ ทำให้ระบบราชการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้คนบางกลุ่มและปิดกั้นโอกาสแก่คนบางคน โดยเน้นประสิทธิภาพด้านเศรษฐกิจแต่ไม่ได้มองถึงประสิทธิภาพด้านภูมิปัญญา จารีตของชุมชนที่จัดการมาช้านาน ภาพสะท้อนจากเรื่องของการไม่ได้รับความเป็นธรรมของคนส่วนใหญ่เกิดความเคลื่อนไหวของความเป็นชุมชนที่เกิดปัญหาเพื่อเรียกร้องให้เกิดการแก้ปัญหา เป็นการเรียกร้องการใช้สิทธิทางการเมืองของประชาชน จึงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน นับได้ว่าเป็นกลไกสำคัญสำหรับการวางแผนงานการตัดสินใจดำเนินโครงการ และบริหารโครงการพัฒนาต่างๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยในยุคปัจจุบัน และแนวทางหนึ่งในการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ของภาครัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยวิธีการ “ประชาพิจารณ์” เพื่อให้ได้มีส่วนร่วม “แสดงความคิดเห็น” และทางราชการก็ได้มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั่นเอง (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา 2547:174)

สถานการณ์ที่ส่งผลอันไม่พึงปรารถนาต่อคนจำนวนมากจนเกิดความรู้สึกร่วมกันว่า ความมีมาตรการบางอย่าง ด้วยการกระทำร่วมกันโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตกลงใจกันจัดการ สถานการณ์ให้กลับสู่สภาพปกติ เพราะการเมืองภาคประชาชนเป็นประชาธิปไตยโดยตรง ที่จะช่วย ในการประกอบการตัดสินใจของภาครัฐ จุดที่น่าสนใจคือ กระบวนการสานสัมพันธ์ของ ประชาชนหลายฝ่าย ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถเชื่อม ประสานกันกับองค์กรระดับพื้นที่ ระดับภาค และระดับประเทศ นับว่าเป็นความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมคิดเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ทำให้การเคลื่อนไหวมีพลังมากขึ้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะศึกษาเพื่อเรียนรู้ และทำความเข้าใจถึงขั้นตอน กระบวนการในการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามต่อการต่อต้านการ ก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ในการศึกษารั้งนี้ มิได้มุ่งศึกษาเพื่อหาบทสรุปในการ เฟ่งโทษที่บุคคลหรือหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง และไม่ได้มุ่งสรุปว่าฝ่ายใดถูกต้องกว่ากัน แต่เป็น การศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่มีเครือข่ายโดยเชื่อมโยงกับพฤติกรรมมนุษย์ และการอยู่ร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้สามารถเข้าใจกระบวนการความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน การรวมตัวของกลุ่ม ประชาชน โดยอาศัยอำนาจจากภายในและภายนอกชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน เงื่อนไขการดำรงอยู่และศักยภาพ ของกลุ่มที่ทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางจิตใจและสังคม

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาชุมชน

พื้นที่การศึกษา ได้กำหนดเอากลุ่ม เครือข่ายที่ได้รับการยอมรับว่า มีความเข้มแข็งของ ภาคประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อมีอำนาจในการต่อรอง ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อเป็นตัวแทน แต่ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเงื่อนไขที่ผู้ศึกษาจะสามารถทำความเข้าใจถึงการสร้าง ความเข้มแข็งของภาคประชาชนของจังหวัดสมุทรสงคราม

3.2 ขอบเขตด้านวิธีการศึกษา

การศึกษารั้งนี้ ศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยวิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการเข้าร่วม กิจกรรมและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in depth interview) โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษา การ ต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินของภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามเนื่องจาก เกิดการรวมกลุ่มของบุคคลหลายฝ่าย โดยมีเจตนาเพื่อเรียกร้องสิทธิในทรัพยากรต่างๆ ของตนเอง ลักษณะของความเข้มแข็งเป็นเครือข่าย ประชาสังคม การเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นแนวคิดความเข้มแข็ง ของภาคประชาชนที่มีพลังอำนาจในการต่อรอง จนเกิดการยุติโครงการชั่วคราว

4. ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการศึกษาทำให้เข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชน ที่มีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากร ของภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม

5. จริยธรรมในงานวิจัย

ผู้วิจัยไม่สามารถเปิดเผยชื่อบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักบางท่านได้ โดยนำเสนอเป็นนามสมมุติในบางท่าน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาประกอบสำหรับการวิจัยในครั้งนี้คือ แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2544 ; นภกรรณ์ หะวานนท์ 2550) แนวคิดประชาสังคม (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม 2542:93) แนวคิดการเมืองภาคประชาชน (สามชาย ศรีสันต์ 2545:13) แนวคิดการมีส่วนร่วม (ปาริชาติ วลัยเสถียร 2542 :138-139 ; กลุ่มีการมีส่วนร่วมของประชาชน 2548) แนวคิดเครือข่าย (สนธยา พลศรี (2547:51-52) และแนวคิดการประชาสัมพันธ์ของรัฐและธุรกิจ (ดำรงศักดิ์ ชัยสนิทและสุนี เลิศแสวงกิจ) ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในบทต่อไป

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน จังหวัดสมุทรสงครามนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารวิชาการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาคือ

1. แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน
2. แนวคิดประชาสังคม
3. แนวคิดการเมืองภาคประชาชน
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเครือข่าย
6. แนวคิดเครือข่ายภาคประชาชน
7. แนวคิดการประชาสัมพันธ์

1. แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชน โดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่จะต้องการมีส่วนร่วมและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน มีความรัก มีน้ำใจต่อกัน สามารถดูแล จัดการชุมชนของตนเอง สามารถวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือกและตัดสินใจเลือก เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง สามารถปรับตัว และมีวิธีแก้ปัญหของชุมชนเอง ในขณะที่การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมตรวจสอบมากขึ้น ชุมชนที่เข้มแข็งจะส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้ทันเวลา สามารถบริหารจัดการงบประมาณ และทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของชุมชนเข้มแข็งตามที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ได้ให้ไว้จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคณะอนุกรรมการ

เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤต มืองค์ประกอบและลักษณะสำคัญบางประการดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2544)

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งได้แก่

1. ชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรกัน และมีความรักชุมชนท้องถิ่น
2. มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
3. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงการเป็นเครือข่าย
4. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
5. มีการจัดการบริหารงานกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
6. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนที่สืบทอดกันตลอดไป

สำหรับลักษณะของชุมชนเข้มแข็งมีดังนี้คือ 1. สมาชิกชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน 2. องค์การชุมชนดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วม มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ 3. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลกิจกรรมของชุมชน 4. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน 5. มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุก ๆ ด้านมุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชนและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 6. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด และ 7. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา (วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 2545 : 77 - 78)

ข้อพิจารณาเบื้องต้นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

นภาพรณ์ หะวานนท์ (2550 : 36) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับข้อพิจารณาเบื้องต้นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นมโนทัศน์ที่ค่อนข้างใหม่ในแวดวงวิชาการของสังคมไทย หากย้อนกลับไปเมื่อประมาณก่อนทศวรรษปัจจุบันจะไม่พบศัพท์ “ความเข้มแข็งของชุมชน” โดยตรง แม้ว่าในการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนหรือผลการวิจัยเกี่ยวกับชุมชน มักจะมีนัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนปรากฏอยู่บ้าง เช่น ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ความร่วมมือร่วมใจ ความสุข ความเอื้ออาทร ความเป็นอยู่แบบพหุมีพอกิน การรักษาดูแลสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ประเด็นที่น่าสนใจคือ การสร้างคำว่า “ความเข้มแข็งของชุมชน” จะนำไปสู่การสร้างแบบอุดมคติแบบใหม่ของชุมชนขึ้นมา คือชุมชนถูกแบ่งขั้วออกไปเป็นชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนที่อ่อนแอ ซึ่งอาจเป็นการประทับตรา หรือสร้างอัตลักษณ์ (identity) ของของชุมชนให้แตกต่างกัน ตามนิยามที่นักวิชาการได้กำหนดขึ้น การประทับตรา และการสร้างอัตลักษณ์นี้ น่าจะไม่ต่างไปจากการที่สังคมไทยเคยพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมที่พัฒนาซึ่งหมายถึงสังคมเมือง กับสังคมที่ไม่พัฒนาซึ่งหมายถึงสังคมชนบท และด้วยอัตลักษณ์นี้เอง ที่ชี้หน้า หรือกระตุ้นเร้าให้เกิดกระบวนการทำให้

หมู่บ้านก้าวไปสู่ “ความทันสมัย” โดยผ่านสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” และ “การให้ชุมชนชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา” ความเข้มแข็งของชุมชนอาจถือเป็นวาทกรรมชุดใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อช่วงชิงการนำในการสร้างกฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำหนด หรือสร้างความหมาย และการดำรงอยู่ของสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ในรูปแบบเก่าซึ่งถือว่าเป็น วาทกรรมหลัก (dominant discourse) โดยแม้จะมีเจตนาดีเพียงใดก็ตาม สำหรับนักวิเคราะห์วาทกรรมแล้ว กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และความหมายเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงต่อสรรพสิ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นการกระทำ หรือเป็นภาคปฏิบัติของวาทกรรมซึ่งได้สร้างเหตุการณ์และกฎเกณฑ์มาบังคับ หรือยึดเหนี่ยวให้กับความเป็นจริงหรือสรรพสิ่ง แนวคิดของนักวิเคราะห์วาทกรรมมีคุณประโยชน์ในการช่วยเตือนให้มองเห็นอีกด้านหนึ่งของการสร้างความรู้ว่าไม่ต่างอะไรจากการพยายามช่วงชิงอำนาจหรือการใช้อำนาจ ซึ่งมองในแง่หนึ่งก็คือ การใช้อำนาจต่อชุมชน วาทกรรมชุดใหม่นี้จะเปลี่ยนข้อของการเปรียบเทียบสังคมเมืองหรือสังคมที่พัฒนาแล้ว กับสังคมชนบทหรือสังคมด้อยพัฒนา มาสู่การเปรียบเทียบชุมชนที่เข้มแข็งกับชุมชนที่อ่อนแอ ชุมชนจำนวนมากอาจถูกยึดเหนี่ยวอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนที่อ่อนแอ อาจถูกบังคับทางตรงหรือทางอ้อม หรือถูกกระตุ้นให้เข้าร่วมในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ตามอัตลักษณ์และความหมายที่ถูกสร้างขึ้นมาใน

บทวิทยุวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แบบอุดมคติของชุมชนเข้มแข็ง

นภการณ์ หะวานนท์ (2550 :36) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแบบอุดมคติของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นมโนทัศน์ที่มีความหมายในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง นิยามของความเข้มแข็งในแต่ละมิติก็มีการกำหนดไว้หลากหลายในหลายๆ กรณี นิยามของความเข้มแข็งของชุมชนมาจากแนวคิดเชิงอุดมการณ์ ว่าชุมชนที่เข้มแข็งน่าจะมีลักษณะอย่างไร เช่น มีระบบเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ประหยัดคอคอดม ไม่ถูกลัทธิบริโภคนิยมครอบงำ หรือการที่ชุมชนมีระบบการเกษตรแบบผสมผสาน คือมีการผลิตที่มีความหลากหลาย เพื่อลดความเสี่ยงในเรื่องราคาสินค้าในตลาดและเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองในด้านการบริโภค แนวคิดในลักษณะนี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นจากการได้เห็นประจักษ์พยานของการที่ชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตในเรื่องต่างๆ อันเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองในอดีต ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผลิตเพื่อการค้า ในแวดวงวิชาการไทยยังไม่มีข้อเสนอแบบอุดมคติของความเข้มแข็งของชุมชน ที่เป็นการศึกษาจากมุมมองของคนในชุมชนโดยตรง แบบในอุดมคติของความเข้มแข็งของชุมชนไทยซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด เป็นการนำเสนอจากข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาในสังคมอื่นมาเป็นตัวแบบและพยายามสืบค้นว่าชุมชนไทยมีแบบแผน ลักษณะ หรือคุณสมบัติตามนั้นหรือไม่

การเปรียบเทียบนี้ได้อาศัยผลการศึกษาวิจัยที่ทำมาเกี่ยวกับหมู่บ้าน หรือชุมชนหมู่บ้าน โดยเฉพาะ การศึกษาของกลุ่มวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้น ภาพลักษณ์ของความเข้มแข็งของชุมชนไทย จึงมี แนวโน้มจะออกมาใกล้เคียงกับภาพลักษณ์ของชุมชน ตามแนวทางการนำเสนอของกลุ่มวัฒนธรรม ชุมชน ที่ได้ต่อสู้ขับเคี่ยวมาโดยตลอดเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของหมู่บ้านไทยว่า มีวัฒนธรรมดีงาม คน มีความเอื้ออาทร แบ่งปัน และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอย่างสมดุล

ตัวอย่างเช่น มีการนำเสนอโมโนทัศน์ในเรื่อง ทูททางสังคม ซึ่ง โรเบิร์ต พุทนาม (Putnam) (1993, อ้างถึงใน นภภรณ์ หะวานนท์ 2550 : 37) ได้เสนอไว้ว่า เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะ ทำให้ชุมชนทางภาคเหนือของประเทศอิตาลี มีลักษณะเป็นประชาสังคม เป็นสังคมที่ดีความว่าเป็น ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ได้มีการนำเสนอภาพอุดมคติของ ทูททางสังคมเป็นรากฐานวัฒนธรรม ไทย โดยเสนอว่า ทูททางสังคม ที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ ชุมชนท้องถิ่น (จดหมายข่าว ประชาสัมพันธ์ 2541 : 5, อ้างถึงใน นภภรณ์ หะวานนท์ 2550 : 38) ได้แก่ (1) ระบบคุณค่า อุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเคารพบ้น้อมต่อธรรมชาติ ซึ่งทำให้ชุมชนดำรง รักษาธรรมชาติไว้ได้ รวมทั้งมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ที่ ชุมชนสร้างสรรค์ และสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ (3) ผู้นำทางปัญญาของชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านต่างๆ เช่น พระ ผู้อาวุโส หมอพื้นบ้าน บุคคลเหล่านี้มีบทบาทอย่าง ยิ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน (4) โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ ที่เอื้อ ให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น ระบบการเอาแรง (5) สถาบันชุมชน ได้แก่ กฎ จารีต ประเพณี จิตสำนึกร่วมและองค์กรชุมชน ที่ควบคุมให้ชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่าและระบบคิด (6) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่ในชุมชนต่างๆ ล้วนเป็นที่มาของภูมิปัญญาและวิถีคิดที่ แตกต่างกันไปตามระบบนิเวศ และเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (7) กลุ่มองค์กรที่ดำเนิน กิจกรรมสาธารณะในภาคประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน นักวิชาการที่ ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นต่างๆ

นอกจากการนำเสนอ แบบอุดมคติ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาชุมชนใน สังคมอื่น ซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่า เป็นชุมชนแบบประชาสังคมแล้ว ยังมีการสร้างแบบอุดมคติของ ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาจากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนโดยทั่วไปด้วย โดยหากพิจารณาความหมาย ของชุมชนในเชิงทฤษฎีทั่วไปที่เกี่ยวกับชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนมีลักษณะเป็นโมโนทัศน์ที่ แสดงออกถึงลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะชุมชนนั้นจะมีระบบ เศรษฐกิจแบบพอเพียง หรือต้องพึ่งพาอาศัยชุมชนอื่นๆ ในด้านการผลิต และการบริโภค นัยของ ความสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน จึงอยู่ที่ว่าการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) ของชุมชน สามารถตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะจะเป็นในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา การศึกษา สันทนาการ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันนี้ ได้อย่างเพียงพอ และ

เป็นที่พึงพอใจของคนในชุมชนเพียงใด รวมทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน สามารถร่วมกันแก้ไข ปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนได้มากน้อยแค่ไหน ในสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อน ชุมชนไม่สามารถอยู่ในสภาวะการพึ่งพาตัวเอง (self-sufficient) ได้เหมือน สังคมแบบประเพณี แต่ชุมชนก็จะต้องมีลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง (self-contained) คือคน ชุมชนยังสามารถได้รับการตอบสนองความต้องการและสวัสดิการที่จำเป็นจากชุมชน

หลักการสำคัญของการอธิบายความเข้มแข็งของชุมชน ตามนิยามของนักคิดเรื่องชุมชน จึงอยู่ที่การศึกษาว่า ในชุมชนซึ่งมีสภาวะการที่แตกต่างกันในด้านต่างๆ เช่น พื้นฐานทาง ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตความรู้ทักษะที่แตกต่างกัน จะมีความต้องการจำเป็นที่จะต้อง ตอบสนองในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา สันทนาการ การศึกษา หรือกิจกรรมอื่นๆ อย่างไร และชุมชนได้สร้างกระบวนการ หรือการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็น ของคนในชุมชนอย่างไร อะไรคือเงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้กระบวนการที่ชุมชนสร้างขึ้น บรรลุ เป้าหมายในการตอบสนองความต้องการของชุมชน

อุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ ได้เสนอแบบอุดมคติของชุมชนเข้มแข็งใน สังคมไทย โดยอาศัยกรอบแนวคิดในเรื่องความเป็นชุมชน โดยมองว่า ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นที่คาดหวังและความต้องการ คือ(1) ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ในทาง กายภาพ วัฒนธรรม สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งมี อุดมการณ์ ค่านิยมร่วมกัน ทำให้สมาชิกรู้สึกตัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชน (2) ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อยังชีพพื้นฐานของ ตนเอง หากมีการพึ่งพิงภายนอก ชุมชนก็จะต้องมีอำนาจในการจัดการ เลือกรร และตัดสินใจใน เรื่องต่างๆ ได้ (3) ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และองค์กรทางสังคมในชุมชน เป็นกลไกในการแก้ปัญหา (4) ชุมชนต้อง สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ และสร้าง ภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ (2540 : 8-10, อ้างถึงใน นภาพรณี หะวานนท์ 2550 : 38-39) ข้อเสนอแบบอุดมคติทั้ง 4 ข้อ สะท้อนการคาดหวังว่าชุมชน จะต้องสามารถตอบสนองต่อความ ต้องการในชีวิตประจำวันและสามารถช่วยให้สมาชิกของชุมชนเผชิญปัญหา และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ โดยการจัดองค์กรทางสังคมของชุมชนจะต้องเอื้อให้สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพดังกล่าว เช่น มีความรักสามัคคี มีความสามารถที่จะสืบทอดภูมิปัญญา และสร้างสรรค์ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นการ ประยุกต์แนวคิดในเรื่องความเป็นชุมชนมากำหนดเป็นแบบอุดมคติอย่างกว้างๆ สำหรับชุมชนไทย

จากแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึง ปัจจัยที่สร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนได้นั้น ต้องพัฒนาทั้งคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อย่างบูรณาการ และต่อเนื่อง ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนเพิ่มพูนความสามารถของชุมชนในการ

จัดการพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้าไปในทิศทางเดียวกัน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม นำมาวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ มากน้อยเพียงไร อย่างไร และนำมาใช้ประโยชน์ในการวางกรอบแนวคิด การสร้างแนวคำถามของงานวิจัยเพื่อนำมาอธิบายผลงานวิจัยต่อไป

2. แนวคิดประชาสังคม

ในปัจจุบัน คำว่า “ประชาสังคม” ได้เป็นที่รู้จัก คนไทยได้ตระหนักถึงพลังและบทบาทของประชาสังคม มีการใช้กันแพร่หลายในสังคมไทยและเห็นได้ชัดเจนว่ามีการใช้กันมากขึ้น คำว่าประชาสังคม (Civil Society) เป็นปัจจัยกำหนดคุณภาพและประสิทธิภาพของสังคม การที่เศรษฐกิจจะดีหรือไม่ การเมืองจะดีหรือไม่ และศีลธรรมจะดีหรือไม่ ขึ้นกับการมีความเป็นประชาสังคมมากน้อยเพียงใด เนื่องจากความเป็นประชาสังคมเป็นพื้นฐานทางศีลธรรม(ประเวศ วะสี 2539:12) ประชาสังคมเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย มีความเคลื่อนไหวเพื่อประโยชน์สุขของพลเมืองเป็นสำคัญ การนำพลังจากทุกส่วนของสังคมมาร่วมมือกัน และนำไปสู่ความเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและหนุนเสริมซึ่งกันและกันเป็นภารกิจร่วมกันขององค์กรทางสังคม หากพิจารณาไปแล้ว องค์กรทางสังคมจะประกอบไปด้วย คน ชุมชน องค์กร เครือข่าย ขบวนการ ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้จะมีความหลากหลาย ถ้าได้เรียนรู้และหนุนเสริมให้กระบวนการของความเป็นประชาคม มีความเข้มแข็งด้วยตัวของตัวเอง ก็จะสามารพัฒนาตนเองได้ และนำไปสู่การพัฒนาชาติได้โดยรวม(ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม 2542:93)

ผู้วิจัยได้ทบทวนความหมายของคำว่าประชาสังคมจากนักวิชาการหลายท่านดังนี้

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (ใน ชูชัย สุภวงส์ และ ยุติ คาคการณ์ไกล (บก) 2540:41) ได้ให้คำจำกัดความว่า ประชาสังคม หมายถึงทุกๆ ส่วนของสังคม โดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมดเป็น Civil Society แต่ถ้าถือตามแบบตะวันตกแยก Civil Society คือ ส่วนที่อยู่นอก State นอกภาครัฐ คือทุกฝ่ายเข้ามาเป็น Partnership กัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2540:51) ได้ให้ความหมายของประชาสังคม คือ กลุ่มคนที่รู้สึกตัวเองเป็นกลุ่มเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งการที่จะเป็นประชาสังคมได้ ประการที่หนึ่ง จะต้องสามารถ identify ร่วมกันได้ว่าเราเป็นพวกเดียวกัน ประการที่สอง เรามีความสัมพันธ์โดยไม่รู้จักรัน อาศัยบนพื้นฐานของสิทธิ ต้องมีสิทธิบางอย่าง เราต้องยอมรับสิทธิบางอย่างของกันและกัน

เกษียร เตชะพีระ(ใน ชูชัย สุภวงส์ และ ยุติ คาคการณ์ไกล (บก) 2540:123) ได้ให้ความหมายของประชาสังคมว่า “คือ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐดังกล่าวไม่ได้เป็นของประชาชนทั้งหมด มีที่เป็นของเอกชนด้วย ธุรกิจเอกชนก็รวมด้วย รากเหง้าหรือที่มาของคำคำนี้ ของเพียงแต่เป็นเหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐก็นับว่าเป็นประชาสังคม”

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2540:162) ได้ให้ความหมายของประชาสังคม หมายถึง กลุ่มประชาชนอันหลากหลาย ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ หรืออาณาเขตหนึ่งๆ เช่น จังหวัด อำเภอ กลุ่มน้ำ กลุ่มจังหวัด และมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในพื้นที่หรืออาณาเขต นั้นๆ

เสรี พงศ์พิศ (2548:27) ได้ให้ความหมายของประชาสังคมว่า หมายถึงกลุ่มบุคคลจากภาคส่วนต่างๆ ที่มาร่วมกันเพื่อดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เพื่อคานอำนาจรัฐและธุรกิจเอกชน ให้อำนาจในสังคมเกิดความสมดุล เกิดความโปร่งใสและกระจายอำนาจให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน

ในทฤษฎีของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542) อ้างถึงใน ขบวนการประชาสังคมไทย ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ (state) กับปัจเจกชน (individuals) โดยจุดเน้นของประชาสังคม ได้แก่ (1) ไม่ชอบและไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ และมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถชี้นำกำกับและคัดค้านรัฐได้พอสมควร (2) ไม่ชอบลัทธิปัจเจกนิยมสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แกร่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม หากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มร่วมหมู่และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วน เฉพาะกลุ่ม

ในทฤษฎีของไชยรัตน์ อ้างถึงใน ขบวนการประชาสังคมไทย ว่าเป็นขบวนการปฏิรูปสังคมการเมืองที่เข้มข้น หลากหลายจากประชาชนธรรมดา เน้นความเป็นพลเมืองที่รู้ว่าเราเป็นใคร รู้จักที่จะเข้าใจตนเองและผู้อื่น มุ่งสร้างคุณธรรมของพลเมืองที่อดทนอดกลั้นต่อความแตกต่าง หลากหลาย เคารพและยอมรับที่จะอยู่กับความแตกต่างหลากหลาย หาวิธีการอยู่ร่วมกันกับความขัดแย้ง โดยไม่มองความขัดแย้งเป็นศัตรู แต่แท้จริงคือหุ้นส่วนหรือคู่ปรับ

“ประชาสังคม” (Civil Society) หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไป มีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น

หรือหมายถึง ส่วนของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย) และไม่ใช่ภาคธุรกิจ (ซึ่งดำเนินการโดยมุ่งหวังกำไร)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมจะกลายเป็นเนื้อเดียวกันกับขบวนการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ นับเป็นจุดหักเหของการพัฒนาประชาธิปไตยไปในอีกเส้นทางหนึ่งที่เคารพฟังเสียงของคนเล็ก ๆ ให้ความสำคัญต่อเรื่องที่ดูเล็ก ๆ ที่แต่เดิมไร้พลังไม่มีใครสนใจ กลายเป็นมีความเข้มแข็ง คนตระหนักรู้มากขึ้น จึงถูกเรียกอีกอย่างว่า การเมืองภาคประชาชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดประชาสังคม

นภคกุล เกษตรเวทิน (2545:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประชาสังคมกับการพัฒนา : กรณีศึกษาชมรมฮักบ้าน อำเภอวังผา จังหวัดน่าน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการ รวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยการแนะนำตัวและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสังเกต แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่ม และการจดบันทึกภาคสนาม จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการการเกิดของชมรมฮักบ้าน เริ่มมาจากการเกิดกลุ่ม อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ บ้านดอนแก้ว ตำบลป่าคา อำเภอทำวังผา จังหวัดน่าน แล้วมีการ เชื่อมต่อไปยังกลุ่มต่างๆ ในเขตอำเภอทำวังผา มีการทำงานเป็นเครือข่าย โดยมีชมรม ฮักบ้าน เป็นศูนย์กลางในการประสานงาน ระหว่างกลุ่มเครือข่ายต่างๆ โดยมีเป้าหมาย ที่การพัฒนาคน พัฒนาสังคม เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นกิจกรรมในการเสริมสร้างศักยภาพ ของชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถพึ่งตนเองได้ และเชื่อมโยงขยายเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ให้กับท้องถิ่น จากโครงสร้างการทำงานที่มีความสัมพันธ์ในแนวราบ การมีผู้นำที่หลากหลาย เข้มแข็ง และมีบรรยากาศในการทำงาน บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร ภายใต้อัตลักษณ์ การดำเนินงาน ดังกล่าว ได้เป็นพลังผลักดันให้ชมรมฮักบ้านสามารถสร้างความเข้มแข็ง ให้แก่องค์กรสมาชิก และท้ายที่สุดคือ ความเข้มแข็งของชุมชนในการพึ่งตนเอง สามารถ สร้างองค์ความรู้และจัดการกับปัญหาที่ตนเองเผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม ในส่วนของปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน พบว่า

- 1) มีปัญหาขาดแคลนงบประมาณ และวัสดุในการดำเนินงาน
- 2) ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์ ส่วนบุคคลมากกว่าสัมพันธ์ระหว่างองค์กร
- 3) ปัญหาอันเนื่องมาจากผลกระทบจากโครงการ ขนาดใหญ่ของรัฐ

ทศพล แก้วประพันธ์ (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาขบวนการประชาสังคมในประเทศไทย : ศึกษากรณีการก่อตัวของสงขลาประชาคม มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการก่อเกิดของขบวนการ "สงขลาประชาคม" ว่าเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะใด ผลการศึกษาพบว่าขบวนการ "สงขลาประชาคม" ก่อกำเนิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดสงขลา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ที่ผ่านมา ในขณะที่โครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์อำนาจในการจัดการของรัฐ ซึ่งรัฐผูกขาดการทำหน้าที่เป็นผู้กระทำแต่เพียงผู้เดียวนั้น เป็นเงื่อนไขในการก่อเกิดของขบวนการสงขลาประชาคมเพียงบางส่วนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดขึ้นของขบวนการดังกล่าวเป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยไม่ให้ความสำคัญกับอำนาจและการจัดการของรัฐมากนัก นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ขบวนการ

สงขลาประชาคมมีการใช้แนวคิดประชาสังคมในการดำเนินงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองมากขึ้น

ศุรางค์รัตน์ จำเนียรพล (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของรัฐไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษากระบวนการปรับตัวของรัฐไทยด้วยการสร้างประชาคม โดยมีสมมติฐานว่าการสร้างประชาสังคมเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการปรับตัวเพื่อรักษาสถานภาพและอำนาจรัฐ ท่ามกลางกระแสที่เรียกร้องให้รัฐลดบทบาทและอำนาจลง ผลการศึกษาพบว่า กลไกด้านการใช้อุดมการณ์ของรัฐใช้การสร้างประชาสังคมเป็นเครื่องมือในการรักษาสถานภาพของรัฐ โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งเป็นกลไกที่เคยมีอำนาจในการกำหนดการพัฒนา และกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นกลไกที่มีอำนาจในการบริหารภูมิภาคในทุกระดับ การสร้างประชาคมของรัฐเป็นการช่วงชิงวาทกรรมเรื่องประชาสังคมมาจากนักกิจกรรมและองค์กรพัฒนาเอกชนนอกภาครัฐ และสามารถสถาปนาวาทกรรมเรื่องประชาสังคมมาได้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐสามารถช่วงชิงวาทกรรมเรื่องประชาสังคมกรรมมาได้ เนื่องจากวาทกรรมหลักเรื่องประชาสังคมของนักกิจกรรมไทยมีจุดอ่อนเชิงทฤษฎีที่ยอมรับให้รัฐเข้ามามีบทบาท จึงเป็นการเปิดช่องว่างให้รัฐสามารถเข้ามาในช่วงชิงได้ในที่สุด และเมื่อรัฐสามารถช่วงชิงวาทกรรมเรื่องประชาสังคมไปใช้เป็นเครื่องมือของรัฐได้ส่งผลให้เกิดผล 3 ประการ คือ (1) ประชาสังคมที่รัฐสร้างขึ้นกลายเป็นส่วนของรัฐ และรับคำสั่งจากรัฐ และเป็นการสร้างกระแสประชาสังคมตามแบบของรัฐให้มากขึ้น จนประชาสังคมแบบที่รัฐใช้อาจกลายเป็นวาทกรรมหลักในสังคมไทย(2) มีผลต่อกระบวนการสร้างความหมายของประชาสังคมใหม่ในสังคมไทยให้เป็นไปตามวาทกรรมหลัก และ (3) ในแง่ของปฏิบัติการทางวาทกรรม ทำให้ขบวนการประชาสังคมไทยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือกลุ่มที่เป็นพวกของรัฐและอีกกลุ่มที่ยังต่อต้านรัฐ ซึ่งจะทำให้ขบวนการประชาสังคมไทยอ่อนแอในที่สุด

วิชากร เค้นเหมือนวงศ์ (2543:บทคัดย่อ) การศึกษาเรื่องประชาคมชุมชน : พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้าน 2 แห่งในอำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยและเงื่อนไขที่ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การปรับตัวไปในแนวทางพึ่งตนเอง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษา จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงภายในบริบททางสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมและการเมืองของชุมชน ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธี Snowball Sampling Technique ในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม แนวคิดหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือ แนวคิดการพึ่งตนเองในระดับกลุ่ม (Collective Self-Reliance) ของ กาลตุง (Johan Galtung) เป็นแนวคิดในการกำหนดหมู่บ้านพึ่งตนเอง โดยชุมชนได้จัดการ และสร้างกระบวนการเพื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและสามารถ ตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยการร่วมมือ การช่วยเหลือตนเอง

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่มี การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต และได้นำแนวคิดใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดประชาสังคมที่เข้มแข็ง มาใช้เป็นกรอบ ในการวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขของความเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ผลการศึกษาพบว่า บ้านขามได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตเพื่อแก้ปัญหาในด้านผู้นำของชุมชน โดยแกนนำของชุมชนจนถึงการลงประชามติซึ่งทำให้เห็นถึงพลังของความสามัคคีเพื่อต่อสู้กับสิ่งไม่ถูกต้อง หลังจากนั้นเป็นเวลากว่า 10 ปีที่ได้ร่วมปรึกษาระหว่างผู้นำและชาวบ้านในการแก้ปัญหาของชุมชน ตั้งแต่การแก้ปัญหาเรื่องแหล่งน้ำ ปัญหาเกี่ยวกับหนี้ของชาวบ้าน เรื่องการออม แหล่งการเงิน และวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยมีกรรวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเพื่อทำให้ ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หลังจากได้ผ่านเหตุการณ์และประสบการณ์การทำงานร่วมกัน ในการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา จนในปัจจุบันทำให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการทำงานสาธารณะและพร้อม ที่จะเข้าร่วมแบกรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จนในปัจจุบันสามารถร่วมกันดำเนินการในโครงการ ที่ใหญ่ขึ้นที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนทางสังคม (SIF) ซึ่งต้องใช้ความสามัคคี และความเข้มแข็ง ของการรวมกลุ่มของชุมชนอย่างมากจนสำเร็จลงได้ แต่ในขณะที่บ้านหนองลูกช้างกลับไม่พบการรวมตัวกันเพื่อการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งชาวบ้านไม่มีประสบการณ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำในงานพัฒนา นอกจากนี้ ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกบ้านขามสนับสนุนให้ ชุมชนพึ่งตนเองได้ ขณะที่ปัจจัยเงื่อนไขเหล่านี้ เป็นข้อจำกัด และเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาของชุมชนบ้านหนองลูกช้าง รวมทั้งบริบททางด้านสังคม วัฒนธรรม ที่ผ่านการหล่อหลอมมาจากการพัฒนาการของหมู่บ้านที่มีความแตกต่างกันอยู่ด้วย ปัจจัยและเงื่อนไขที่กล่าวนี้แบ่งออกเป็นปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ 1. ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ คุณธรรม มีวิสัยทัศน์ 2. แรงจูงใจของชาวบ้านที่ต้องการเข้าร่วมในองค์กรของประชาชนหรือโครงการต่างๆ 3. โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ทางชุมชนหาวิธีจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 4. โครงสร้างทางสังคมและการเมือง คือ สถาบันของชุมชน (บ้าน โรงเรียน วัด) ประชาชนได้เข้ามา มีส่วนร่วมในงานพัฒนา มีความเป็นปึกแผ่น มีความสามัคคี มีความเข้มแข็ง และมีระบบการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น 5. มีการจัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มและโครงการต่างๆ ขึ้นเพื่อการช่วยเหลือตนเองเกิดขึ้น 6. มีการสร้างจิตสำนึกในการทำงานสาธารณะและพร้อมที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในกรณีบ้านขาม พบว่าปัจจัยภายในทั้งหมดได้มีการทำงานประสาน เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเอกภาพ และเกื้อหนุนกัน โดยอาศัยปัจจัยภายนอกที่เข้ามาในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสนับสนุน การดำเนินงานขององค์กรหรือกลุ่มของประชาชนที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือตนเองและเป็นผลดี ต่อวิถีการดำเนินชีวิต ส่วนบ้านหนองลูกช้าง ปัจจัยและเงื่อนไขภายในไม่สามารถทำงานประสานและเชื่อมโยงกันได้ จึงต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่จะเข้ามาแก้ไขปัญหาของชุมชน จากการนำแนวคิดประชาสังคมที่เข้มแข็งมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ บ้านขามพบว่า ผู้นำต้องมีความเสียสละสูง เป็นที่ยอมรับ มีคุณธรรม

ปฏิบัติหน้าที่อย่างเสมอภาคเท่าเทียม และไม่แบกรับเป็นเจ้าของปัญหาแต่ต้องร่วม ประชุมปรึกษากับชาวบ้านซึ่งมีการสื่อสาร 2 ทาง และที่สำคัญ คือ การปลูกสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วม ของชาวบ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมทำงานสาธารณะ

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ประชาสังคม ดังที่กล่าวข้างต้น มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้ เพราะได้ใช้กรอบแนวคิดหลัก เพื่อที่จะเทียบเคียงกับลักษณะของกลุ่ม องค์การประชาชนในชุมชนที่ทำการศึกษาว่า มีลักษณะของความเป็นประชาสังคมมากน้อยเพียงใด และเกี่ยวกับจุดกำเนิดเริ่มต้น เงื่อนไข สถานการณ์ วิธีการในการก่อตัวของกลุ่มประชาสังคมอย่างไร รวมถึงรูปแบบขององค์กรเครือข่าย และกลไกการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน อีกทั้งยังทำให้มองเห็นลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวของประชาสังคมในภาคปฏิบัติ ที่เป็นพลังในการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมที่เป็นการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ผู้วิจัยสามารถนำแนวคิดประชาสังคมมาใช้ประโยชน์ในการวางกรอบแนวคิด การสร้างแนวคำถามของงานวิจัย สามารถนำมาอธิบายผลงานวิจัยต่อไป

3. แนวคิดการเมืองภาคประชาชน

การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการใช้สิทธิทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย แต่ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อน ข้อบกพร่องของการเมืองแบบตัวแทนด้วย (เสกสรร ประเสริฐกุล 2548 :9)จุดเริ่มต้นของการเมืองภาคประชาชนที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนั้น อาจชี้ชัดลงไปก่อนข้างยากกว่าเริ่มต้นเมื่อใด ทั้งนี้ เนื่องจากการต่อสู้ของประชาชนที่ต่อต้านการใช้อำนาจของรัฐนั้นมีมานานมากแล้ว ตั้งแต่สมัยอยู่ภายใต้ระบอบไพร่-ขุนนาง จนถึงสมัยเผด็จการทหาร และในอีกด้านหนึ่ง การจัดตั้งรวมตัวของประชาชนเพื่อการดูแลตนเองก็มามานานมากเช่นกัน(เสกสรร ประเสริฐกุล 2548 : 157)

สำหรับ สามชาย ศรีสันต์ (2545 : 13) ได้มีแนวคิด “การเมืองภาคประชาชน” ว่าจะมีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนที่เป็นทางการมากกว่าการรวมกลุ่มกันเพียงชั่วคราว ชั่วคราว กลุ่มที่เป็นทางการ(secondary group) ที่กล่าวถึงจะต้องมีโครงสร้างที่ค่อนข้างชัดเจน คือมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามตำแหน่งที่มีอยู่ภายในกลุ่ม และที่สำคัญจะต้องมีแบบแผนการปฏิสัมพันธ์ (social pattern) ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม
2. สมาชิกที่อยู่ภายในกลุ่มนั้น จะต้องมีความรู้สึกเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจมากกว่าที่จะถูกบังคับ (force) หรือถูกผลักดัน โดยองค์กรของรัฐเข้าไปจัดตั้งให้เกิด

3. ที่สำคัญเป้าหมายของสมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นไปในแนวเดียวกันและมีวัตถุประสงค์ที่อยู่ในขอบข่ายของการกระทำใด ๆ ทั้งในทางบวกและทางลบต่อภาครัฐ แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้สิทธิที่พึงกระทำได้ สิทธิที่ที่พึงกระทำได้ดังกล่าวแม้จะยังไม่มีความชัดเจนว่าอย่างไรมากนักแค่ไหน แต่ก็สามารถพิจารณาได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองไว้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำกระบวนการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะการเรียกร้องสิทธิที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของความเข้มแข็งของพลเมืองที่ปรากฏในรูปแบบลักษณะต่างๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงกระแสการเคลื่อนไหว ดันรนต่อสู้เพื่อสังคมที่ดีกว่าโดยพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเรื่องต่อไปนี้เป็นตัวอย่างในอีกแง่หนึ่ง

ขบวนการเรียกร้องสิทธิ

ขบวนการสิทธิสตรีในบังคลาเทศและอินเดีย : กรณีของสตรีในบังคลาเทศและอินเดีย ซึ่งถูกกลืนสิทธิขั้นพื้นฐานไม่ให้ทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้มาเลี้ยงตนเองหรือครอบครัว เพราะถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงและเกียรติยศของวงศ์ตระกูล ประเพณีปฏิบัตินี้ทำให้สตรีกลุ่มหนึ่งได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก นั่นคือ สตรีที่เป็นแม่หม้าย อันเนื่องมาจากสามีตาย หย่าร้างกับสามีหรือสตรีที่สามีไม่สามารถหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้เนื่องจากป่วย หรือพิการ นั่น ดังตัวอย่างของสตรีสองนางชื่อ ซาลิฮา บีกัม (Saleha Begum) ในบังคลาเทศ และ เมธา ไบ (Metha Bai) ในประเทศอินเดีย ซึ่งลุกขึ้นมาแหวกกฎสังคมด้วยการหางานทำนอกบ้านเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ส่วนที่สำคัญคือ สิทธิการทำงานนอกบ้าน ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่สิทธิอื่น และในที่สุดจะนำไปสู่การหลุดพ้นจากการครอบงำของเพศชายได้ เมื่อสตรีมีฐานะเท่าเทียมกับเพศชาย ในที่สุดอาจนำไปสู่สังคมที่ไม่มีแบ่งแยกในเรื่องเพศ

ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิม (คนอินเดียน) ในลาตินอเมริกา กรณีเรียกร้องสิทธิปกครองตนเอง ความน่าสนใจของขบวนการเรียกร้องสิทธินั้น อยู่ที่เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้อง บนเวทีนานาชาติ ผ่านองค์การสหประชาชาติด้วยการพยายามชูการเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของตน (Self determination) ให้เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human rights) จนสามารถนำไปสู่ร่างคำประกาศว่าด้วยสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิม (the draft declaration on the rights of indigenous peoples) ในปี ค.ศ. 1987 นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในลาตินอเมริกาเหล่านี้ ก็มีใช่เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องอิสรภาพเพื่อตั้งเป็นรัฐใหม่แต่อย่างใด แต่เป็นการเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองอย่างจำกัด (internal self-determination) มากกว่าการเรียกร้องเพื่อนำไปสู่การตั้งรัฐอธิปไตยของตนเอง (external self-determination) เหตุผลสำคัญที่ทำให้คนพื้นเมืองดั้งเดิมเหล่านี้ ลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง ก็เนื่องมาจาก

ประวัติศาสตร์ที่ถูกแย่งชิงที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ไปโดยเจ้าอาณานิคม ประกอบกับความอยู่รอดของคนพื้นเมืองดั้งเดิมเหล่านี้กำลังถูกคุกคามจากสื่อมวลชน ระบบกฎหมายและระบบการศึกษาสมัยใหม่ ที่มุ่งสลายเอกลักษณ์/ตัวตนความเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของคนเหล่านี้ ฉะนั้นเพื่อความอยู่รอดของตนเอง จึงลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวเรียกร้อง เพื่อที่จะปกป้องความเป็นเอกลักษณ์/ตัวตนของตนไว้ให้ได้

จากกระบวนการนำเสนอและวิธีอธิบายแนวคิดที่ว่าด้วยการเมืองภาคประชาชน อาจอธิบายได้ว่า การเมืองภาคประชาชน คือ การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบบเป็นทางการคือ การที่ประชาชนเข้าไปเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การที่ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และแบบไม่เป็นทางการคือเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อให้เกิดแรงกดดันในด้านต่าง ๆ และเป็นการเคลื่อนไหวที่เป็นปฏิปักษ์ตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต แต่ทั้งนี้ พลเมืองที่เข้มแข็งคนเดียว ภารกิจย่อมไม่อาจบรรลุได้ ต้องมีสื่อมวลชนที่สนับสนุน และต้องอาศัยร่วมมือจากพลเมืองที่เข้มแข็งอีกหลาย ๆ คน จนกระทั่งองค์กรต่างๆ (ชนสวร์ เจริญเมือง 2551 :187) ภารกิจจึงจะสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

4. แนวคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

การมีส่วนร่วมของประชาชน ไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้ว ในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ มีกิจกรรมและวิถีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านตนได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนา มักไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิดหรือโครงการของตน(สำนักงานมาตรฐานการศึกษา 2545:113-114)

เจมส์ เกรย์ตัน อ้างถึงใน คู่มือการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนการกระจายอำนาจและหลักธรรมาภิบาล ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า คือกระบวนการซึ่งนำเอาความห่วงกังวลของสาธารณชน ความต้องการและความเชื่อหรือค่านิยมของประชาชนเข้ามาประกอบการตัดสินใจของรัฐบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีที่สาธารณชนให้การสนับสนุน

ธนาคารโลก ได้อธิบายไว้ในหนังสือ The World Bank Participation Source book(1996), Washington DC : World Bank, page XI ว่า การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการซึ่งผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสียมีอิทธิพลและมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนาและการตัดสินใจที่มีผลต่อทรัพยากรทั้งหลายและมีผลต่อเขาทั้งหลาย

กองทุนซูเปอร์ฟันด์ ขององค์กรควบคุมมลพิษของสหรัฐอเมริกา หรือ Superfund Community Involvement Manual (2002), United States Environmental Protection Agency page 3 ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ เป็นชื่อของกระบวนการที่องค์กรควบคุมมลพิษ (EPA) บัญญัติใช้เพื่อที่จะบ่งบอกถึงกระบวนการที่สร้างให้เกิดการสานเสวนา Dialogue) และความประสานร่วมมือกับชุมชนที่ได้รับผลกระทบ “ ประชาชนมีสิทธิที่จะรู้อะไรก็แล้วแต่ที่องค์กรของรัฐกำลังทำอยู่ในชุมชนของเขาและมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นต่อโครงการนั้น ๆ” เป้าหมายของกระบวนการก็เพื่อที่จะให้ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรและช่วยในการปรับปรุงการตัดสินใจของรัฐให้เหมาะสม

วันชัย วัฒนศัพท์ ผู้อำนวยการศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ให้คำนิยามว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่น้อยที่สุด คือ การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารว่ารัฐทำอะไรหลังจากได้ตัดสินใจเรียบร้อยแล้วแจ้งให้ประชาชนทราบ ถัดขึ้นมาคือการที่รัฐรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หลังจากให้ข้อมูลไปแล้วก่อนตัดสินใจหรือที่รู้จักกันว่าเป็น ประชาธิปไตย สูงขึ้นมาอีก คือ ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องหรือในโครงการนั้นๆ เพื่อให้เกิดข้อยุติโดยฉันทามติ และสูงที่สุดคือ การสามารถลงมติแต่ละคนทีละคนว่า เอา หรือไม่เอา ในกระบวนการประชามติ

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542:138-139, อ้างถึงในสำนักงานมาตรฐานการศึกษา 2545 : 114) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมี

ลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากร อยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วม คือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เป็นการเข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (นรินทร์ชัย พัฒนพงศา 2547: 4)

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ถวิลวดี บุรีกุล (2548) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า มี 3 ประการดังนี้

1. ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้ร่วมไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับ

ผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ

3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพและเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

การพัฒนาจำเป็นต้องการการรวมพลังในลักษณะภาคี ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการ และประชาชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมดังนี้

ฉัฐพล วิเศษศิวะกุล (2544:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัดนครราชสีมา : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนไบเล่-หลังจวนผู้ว่าเป็นชุมชนบุกรุกที่ดินการรถไฟในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งแขวงบำรุงสะพานและอาคารนครราชสีมา การรถไฟแห่งประเทศไทยกำหนดให้เป็นชุมชนนำร่องในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของการรถไฟฯ โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึง การศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนฯ การศึกษาดำเนินการตามแนวคิดพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและการวางแผนเชิงปฏิบัติการ ด้วย

การที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การวิจัยครั้งนี้ใช้การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ การสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจดบันทึก และการถ่ายภาพ เป็นเครื่องมือในการวิจัย จากการเข้าร่วมทำงานกับชุมชนตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2544 จนถึงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2545 พบว่าการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาสองแนวทางขึ้นพร้อมกัน คือ 1) การแก้ไขปัญหาด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอก และ 2) การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย โดยปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาสองแนวทางพร้อมกัน คือการที่ผู้วิจัยและผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน 1) การแก้ไขปัญหาด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอกเกิดขึ้นจากหน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ตระหนักถึงปัญหาการบุกรุกที่ดินของชุมชน ต้องการผลงานที่เป็นรูปธรรมอย่างรวดเร็ว และชุมชนไม่มีความสามารถในการต่อรอง ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินการด้วยการจัดการของหน่วยงานภายนอกได้แก่ การกระตุ้นจากผู้มีอำนาจระดับสูง การมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนอุปสรรคในการดำเนินการดังกล่าวคือ ความล่าช้าในการดำเนินการของรถไฟฯ การขาดความเอาใจใส่และความกระตือรือร้นของเจ้าหน้าที่ และการขาดบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชนบุกรุก 2) การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เริ่มต้นขึ้นเมื่อชุมชนเกิดความตระหนักและแก้ไขปัญหาที่ไม่ยุ่งยากร่วมกัน พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับที่ยากขึ้น ซึ่งกระบวนการที่เกิดขึ้นจะทำให้ชุมชนเรียนรู้ มั่นใจ และสร้างศักยภาพที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยที่ความรู้สึกไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนหันมาแก้ไขปัญหาการถูกไล่รื้อ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเกิดและดำเนินของกระบวนการคือ การรับรู้ถึงผลกระทบจากปัญหา ผู้นำชุมชน การเรียนรู้ ทักษะในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผู้กระตุ้น และผู้ประสานงาน ส่วนอุปสรรคหรือข้อจำกัดได้แก่ ความลำบากในการหาผู้นำที่ชาวบ้านยอมรับ ผู้กระตุ้นต้องทุ่มเทและทำงานอย่างต่อเนื่อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจแนวคิดการพัฒนาความสามารถของชุมชน แนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ ตามแนวคิดของการพัฒนาศักยภาพของชุมชน หน่วยงานเจ้าของที่ดินควรกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงการเป็นผู้บุกรุกและให้โอกาสชุมชนได้แก้ปัญหาด้วยตัวเอง ส่วนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ควรให้การสนับสนุนข้อมูลและทรัพยากรที่จำเป็น โดยเน้นให้ชุมชนได้เรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และเลือกชุมชนที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างจากชุมชนไบลีย์-หลังจวนฯ

อารีย์วรรณ ทัดตะศิริ (2543:บทคัดย่อ) การเมืองเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ การวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะในกรณีนโยบายการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก ต.บ่อนอก จ.ประจวบคีรีขันธ์ จนทำให้การตัดสินใจเชิงนโยบายไม่สามารถกระทำได้หรือล่าช้าออกไป โดยมี

สมมติฐานคือ ปัจจัยทางการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายการสร้างโรงไฟฟ้า บ่อนอกมากกว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยปัจจัยทางการเมืองประกอบไปด้วย 1. โครงสร้างอำนาจ ชุมชน โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำท้องถิ่น 2. ความแตกต่างในการมองและการได้รับผลประโยชน์ ภายในพื้นที่ตำบลบ่อนอก 3. การขาดการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ ได้รับผลกระทบจากโครงการในเมืองต้น ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางการเมืองทั้ง 3 ประการล้วน ส่งผลทำให้การก่อสร้างโครงการต้องประสบปัญหาล่าช้าออกไป โดยเฉพาะปัจจัยทางการเมืองใน เรื่องของการขาดการมีส่วนร่วม และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจาก โครงการความบกพร่องของรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและการจัดทำรายงานที่ผิดขั้นตอน ในความรู้สึกของชาวบ้านรวมทั้งการจัดทำประชาพิจารณ์ที่ไม่โปร่งใสยิ่งทำให้ความเกรงกลัวใน ผลกระทบจากโครงการทวีความรุนแรงขึ้นทำให้ชาวบ้านขาดความเชื่อถือในการดำเนินงานของ หน่วยงานรัฐและเอกชนผู้ได้รับสัมปทานและก่อให้เกิด "ความขัดแย้ง" จนกระทั่งการตัดสินใจเชิง นโยบายไม่สามารถ กระทำได้หรือล่าช้าออกไป

ศรินรัตน์ รัตนพันธุ์ (2543:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมการวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอยู่หลายกรณี แต่การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะกรณีมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม โดยได้กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ระดับ คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมติดตามตรวจสอบ และร่วมรับผลกระทบ ผลจากการวิจัย พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540ให้การรับรองการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ระดับ คือ ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมรับผลกระทบ ส่วนกฎหมายระดับรองจากรัฐธรรมนูญยัง ไม่มีความชัดเจนและเพียงพอที่จะรับรองการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับ ทำให้การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมมีข้อขัดข้องทั้งการร่วมแสดงความคิดเห็น ในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมการร่วมตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรมกับ พนักงานเจ้าหน้าที่ และการร่วมรับผลกระทบทั้งการใช้สิทธิทางแพ่ง ทางอาญา และทางที่มีการ ละเมิดหรือฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย หลัก 2 ฉบับคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535ให้มีบทบัญญัติ รับรองสิทธิของประชาชนในการร่วมจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม การร่วม ตรวจสอบแหล่งกำเนิดมลพิษกับเจ้าพนักงานควบคุมมลพิษ และการให้องค์กรพัฒนาเอกชนที่พบ เห็นการกระทำซึ่งฝ่าฝืนกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีโทษทางอาญา เป็นผู้เสียหายตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมทั้งให้มีการนำหลัก citizen suit มาปรับใช้และพระราชบัญญัติ โรงงาน พ.ศ.2535 ให้มีบทบัญญัติของประชาชนในการมีส่วนร่วมตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรม และการจัดตั้งองค์กรการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อจัดการมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมใน

ท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีรูปแบบและโครงสร้างประกอบไปด้วยตัวแทนจากภาครัฐ ประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และโรงงานอุตสาหกรรม

อรนุช ฤทธิจิตเพียร (2540:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษ จากโรงงานอุตสาหกรรม : กรณีศึกษา มลพิษจากโรงงานปูนซีเมนต์ อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ (1) ศึกษาการดำเนินงานของภาครัฐในการให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม (2) ศึกษาปัจจัยในภาคประชาชนที่มีผลต่อ การมีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม (3) ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม วิธีการศึกษา ใช้ การศึกษาชุมชน การศึกษาจากเอกสาร และการวิจัยเชิงปริมาณ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และการ วิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ประกอบกัน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของรัฐในการให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีปัจจัยด้านบวก คือ การที่รัฐได้รับอิทธิพลแนวคิดจากกระแสการพัฒนาชนบทและกระแสสิ่งแวดล้อมของโลก ในการกำหนด นโยบายให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการมลพิษ โดยการกำหนดไว้ในกฎหมายบังคับ และตั้งเงื่อนไข ให้ประชาชนปฏิบัติตาม ปัจจัยด้านลบคือวิถีคิดของเจ้าหน้าที่รัฐที่เป็นแบบใช้เทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง การจัดการมลพิษต้องใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เฉพาะด้าน มีหน่วยงานรองรับการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีรูปแบบการมีส่วนร่วม คือการมีสิทธิที่รับรอง ตามกฎหมายในการได้รับข้อมูลข่าวสาร และรูปแบบการมีส่วนร่วมในบางขั้นตอนในการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิธีการมีส่วนร่วมคือการที่รัฐเปิดโอกาส และเป็นผู้จัดเวทีให้ประชาชน มีส่วนร่วม ปัจจัยในภาคประชาชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านบวก ได้แก่ ประชาชนมีสิทธิของ การเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง การรวมตัวของประชาชนเป็นองค์กรในระดับรากหญ้า การเห็นแบบอย่างปัญหามลพิษจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ปัจจัยด้านลบ ได้แก่ ประชาชน มีความรู้ในเรื่องของธรรมชาติและการเกษตร ขาดความรู้ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี สมัยใหม่ มีความคิดหวังพึ่งรัฐในการจัดการมลพิษ ความต้องการมีงานทำและมีรายได้ตามกระแส การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ปัจจัยแทรกจากการดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ชนบทของโรงงานปูนซีเมนต์ ทำให้เนื้อหาการมีส่วนร่วมในการแสดง ให้เห็นความรุนแรงของปัญหามี น้อย แต่ความต้องการในการมีส่วนร่วมมีมาก รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนมีทุกรูปแบบ ได้แก่ การให้และได้รับข้อมูลข่าวสาร การเสนอให้มีการแก้ไข ทบทวนในเรื่องการผลิต และการจัดการ มลพิษ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อนุมัติให้มีการตั้ง โรงงาน และการควบคุมตรวจสอบการจัด การมลพิษ วิธีการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น การแจ้งข้อมูล การ รวมกลุ่ม รวมพลังเพื่อกดดัน เรียกร้องในกรณีที่เกิดความ

เสียหาย ลักษณะการมีส่วนร่วมในรูปแบบที่กำหนดจากปัจจัยในภาครัฐ และภาคประชาชนไม่สามารถเป็นจริงได้ ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา

ศิริรณา สถาพรจนา (2540:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษากลุ่มคนรักเมืองเพชร การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนจังหวัดเพชรบุรี ในรูปแบบการรวมกลุ่มของประชาชน โดยวิเคราะห์ถึงเงื่อนไข ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ เงื่อนไขของการเกิดขึ้น การเข้ามีส่วนร่วมของบุคคล และการดำรงอยู่และศักยภาพของกลุ่ม ระเบียบวิธีในการศึกษานั้น ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มคนรักเมืองเพชร การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ในการศึกษา ผู้วิจัยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Milbrath & Goel เป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิเคราะห์เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดย มุ่งความสนใจไปที่กระบวนการเกิดขึ้น และการเข้าร่วมของสมาชิกกลุ่มคนรักเมืองเพชร ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการและเงื่อนไขที่สำคัญ ดังนี้ กระบวนการเกิดขึ้นของกลุ่มคนรักเมืองเพชร มีเงื่อนไขสำคัญ คือ บริบททางสังคม การเมืองระดับประเทศ ได้ผลักดันให้เกิดกระแสแนวคิดประชาสังคมในสังคมไทย ประกอบกับ บริบททางสังคมการเมืองในจังหวัดเพชรบุรี และลักษณะวัฒนธรรมการรวมกันเป็นชุมชน ได้ทำให้ บุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในจังหวัดเกิดจิตสำนึกประชาสังคม หรือจิตสำนึกที่จะร่วมมือกันในการ สร้างสรรค์พัฒนาท้องถิ่นของตน อันเป็นที่มาของการก่อตั้งกลุ่มคนรักเมืองเพชรขึ้น เงื่อนไขที่ทำให้บุคคลเข้ามีส่วนร่วมในกรณีของกลุ่มคนรักเมืองเพชรนี้ พบว่า นอกจากจะเนื่องมาจากบริบททางสังคมการเมืองของจังหวัดเช่นเดียวกับเงื่อนไขที่ทำให้เกิด การรวมกลุ่มแล้ว ยังมีปัจจัยที่สำคัญ คือ สำนึกความเป็นพลเมือง และความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของบุคคล ซึ่งมีปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดขึ้น คือ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การเข้า ไปเกี่ยวข้องกับองค์กร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และการอยู่ใกล้ศูนย์กลางของสังคม กระบวนการดำรงอยู่และศักยภาพของกลุ่มคนรักเมืองเพชร มีปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัยด้วยกัน คือ ปัจจัยด้านการจัดองค์กร ได้แก่ การมีรูปแบบการจัดองค์กรที่ดี การมีแกนนำ ที่เข้มแข็ง และมีการประสานงานที่ดีในระดับหนึ่ง ปัจจัยด้านการดำเนินงาน คือ การเน้น หลักประชาธิปไตยในการทำงาน มีจุดยืนที่ชัดเจนในการไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองในระบบ และ การมีวิธีโน้มน้าวชักชวนให้คนเข้าร่วม ปัจจัยด้านการสนับสนุน คือ การสนับสนุนจากภาครัฐ และนักวิชาการ และการมีกลุ่มสมาชิกหลากหลาย และมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ตลอดจน การมียุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหว มีความหลากหลายของประเด็นพอสมควร โดยปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีผลต่อการดำรงอยู่และศักยภาพของกลุ่มคนรักเมืองเพชรในระดับมากน้อย แตกต่างกันไป

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่กล่าวข้างต้น มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกับการศึกษาวิจัย โครงการโรงไฟฟ้าเป็นตัวอย่างของโครงการที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในกระบวนการของการตัดสินใจ ซึ่งล้วนนำไปสู่ความไม่สามารถในการแก้ไขปัญหาและนำไปสู่ความขัดแย้งของสังคม การจัดประชาพิจารณาหลังจากมีการอนุมัติไปแล้ว ทำให้เกิดการต่อต้าน ไม่เข้าร่วมและความสัมพันธ์ที่ผ่านมาทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ ก่อให้เกิดปัญหาความแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่คือ กลุ่มผู้ประกอบการกับกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ

ในประเด็นของการก่อตัวของประชาชนที่เข้าร่วมคัดค้าน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการวางแผน การปฏิบัติการ การดำเนินการ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นจุดเริ่มต้นที่ดี ที่ประชาชนได้เรียนรู้ ทำอะไรด้วยตัวเองและเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคม

5. แนวคิดเครือข่าย

เครือข่ายเกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้วจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของชุมชนไทยเป็นแบบอยู่ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่าง ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์กันแบบเครือข่ายเพื่อร่วมป้องกันแก้ไขปัญหา หรือเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต

เครือข่ายมีแนวความคิดหลายแนวความคิดจึงได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้หลายท่านทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

เครือข่าย คือ ขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกัน(เสรี พงศ์พิศ 2548:8)

เครือข่าย หมายถึง สายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ อีกหลายคนหรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่านั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์คือการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (พิมพ์วัลย์ ปริดาสวัสดิ์ และ วาทีณี บุญชะลิกย์ 2536:347-348)

เครือข่าย คือ สายใย ของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีเอกภาพ มีพลังที่เชื่อมโยงสนับสนุนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับเทคโนโลยีที่มีสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ ในสังคมด้วยระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียง โทรศัพท์ โทรทัศน์ ซึ่งจะมมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายรูปแบบต่างๆ ที่สมาชิก

มารวมกันโดยไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา เพศ วัยและฐานะทางเศรษฐกิจ (พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ้น) 2547:37-38)

เครือข่าย เป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชนให้เกื้อกูลเชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกัน สามารถยื่นมือช่วยเหลือได้ด้วยตนเองและพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกเครือข่ายบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์เชิงแนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวตั้ง ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับมนุษย์ที่ครอบคลุมทั้งการให้และการรับ การยอมรับศักดิ์ศรีและเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการออกคำสั่งบังคับบัญชา (มงคล ชาวเรือ 2546 : 28)

เครือข่าย หมายถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิกซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยง เป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน (สนธิยา พลศรี 2550 : 207)

กล่าวโดยสรุปคือ เครือข่ายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของมนุษย์ หมายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นบุคคลกับบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม สถาบันกับสถาบัน โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และผลประโยชน์เท่าเทียมกัน การดำเนินกิจกรรมอาจเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง

ความหมายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน

ได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงานเป็นการให้ความหมายโดยพิจารณาจากศักยภาพหรือพลังที่เกิดจากการรวมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

เครือข่าย หมายถึง การร่วมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ก็ได้ การรวมตัวเป็นกลุ่มของเครือข่ายนั้นนับว่าเป็นพัฒนาการของการรวมพลังของคนซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้เสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการ เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตและค้าขายระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เกิดการสะสมทรัพยากรและเงินทุน เกิดการสร้างอำนาจทางการตลาด

และสามารถใช้เป็นจุดขายได้ ที่สำคัญคือเป็นการเพิ่มพลังการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ หรือเพื่อพึ่งตนเองได้มากขึ้น (นันทิยา หุตานูวัตร และ ณรงค์ หุตานูวัตร 2546:73-47)

เครือข่าย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มองค์กรหลายๆ องค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมายวิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน เป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นหรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรอง นำไปสู่ความยุติธรรมของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุตามเป้าหมายของเครือข่าย (สมพันธ์ เตชะอธิก และคนอื่นๆ 2547 : 29)

เครือข่าย เป็นกระบวนการของการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลหรือองค์กรสนใจร่วมกันซึ่งนำไปสู่พลังในการจัดการกับปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโดยส่วนรวม ความร่วมมือในลักษณะนี้ได้ก่อตัว เคลื่อนไหวและพัฒนากว้างขวางออกไป (ศิริพงษ์ แก้วหาญ 2544 : 251)

เครือข่าย เป็นการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์แล้วขยายผลออกไปเป็นวงกว้าง เพื่อให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นและการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์นั้นจะเป็นความสัมพันธ์ย้อนกลับในเชิงบวกที่จะส่งผลให้เกิดพลังทวีคูณ (Reinforcing) เกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดด (Quantum Leap) เป็นพลังสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน (Emergence) โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่ายคือการนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์ซึ่งมนุษย์มาถักทอ เชื่อมโยงกัน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ 2546 : 5)

เครือข่าย หมายถึง วัฒนธรรมองค์กร เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้มีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (Hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (Networking) ที่ไม่เน้นการใช้อำนาจในการบริหารจัดการ แต่เน้นการจัดความสัมพันธ์ใหม่ การสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี สร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนอยากทำงานและทำลายกำแพงกันระหว่าง กอง ฝ่าย โครงการต่างๆ ในองค์กรนั้น เกิดเป็นความร่วมมือเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและทำงานแบบผสานพลัง (เสรี พงศ์พิศ 2548 : 8)

เมื่อพิจารณาจากความหมายที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า เครือข่ายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน หมายถึง การที่สมาชิกนำพลังหรือศักยภาพของตนมารวมเข้าด้วยกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถจนพอเพียงที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จร่วมกัน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มพลังในการดำเนินงานแล้วยังเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับเครือข่ายอีกด้วย

ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม

นอกจากความหมายที่กล่าวมาแล้วปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายได้ขยายออกไปสู่การเป็นประชาสังคม ที่ให้ความสำคัญกับการเป็นอิสระของภาคประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม ไว้ดังนี้

เครือข่าย หมายถึง ชุมชนแห่งสำนึกสมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวมที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น อาจจะด้วยพื้นฐานของระบบค่านิยมเก่าหรือเป้าประสงค์ใหม่ของการเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตรที่บุคคลและกลุ่มคนต่างมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์และการตัดสินใจร่วมกัน โดยมีพันธะเชื่อมโยงระบบใหญ่ บนพื้นฐานแห่งความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน และมีการติดต่อสื่อสารด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลุ่มหรือเครือข่ายมีความยั่งยืน (อนุชาติ พวงคำลี และวีรบูรณ์ วิจารณ์ 2541 : 9)

เครือข่าย หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบจัดการในระดับกลุ่ม (อนุชาติ พวงคำลี และวีรบูรณ์ วิจารณ์ 2541 : 4)

เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันมารวมตัวกันสื่อสารกัน (Civic Organization) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และคนอื่นๆ 2546 :15)

เครือข่าย เป็นเครื่องมือทางสังคมที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคประชาชนในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือการกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายและประชาคมที่รวมกลุ่มขององค์กรอิสระ สาธารณะประโยชน์ปัจเจกชนและสาธารณชนเข้าด้วยกัน (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) 2547 : 39-40)

เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารของคนในสังคมที่เป็นอิสระจากการครอบงำของภาครัฐและกลไกการตลาดหรือการครอบงำของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีการเปิดกว้างในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีโครงข่ายโยงใยและกว้างขวาง เพื่อมุ่งหาข้อยุติและ

หลักการร่วมกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้น และเพื่อให้มีที่ว่างกับความแตกต่าง หลากหลายและสิทธิในการรับรู้ของภาคประชาชน ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม รูปแบบใหม่ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน เช่น การตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องและเป็นมิตรกับธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวเรียกร้องของขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขยายด้านสิ่งแวดล้อมเป็นต้น (ชัยรัตน์ เจริญสิน โอบพาร 2540 : 64)

เมื่อพิจารณาจากความหมายของเครือข่ายตามแนวความคิดแบบประชาสังคมแล้ว เครือข่ายจึงหมายถึง การเชื่อมโยงประสานระหว่างบุคคล กลุ่มหรือชุมชนเพื่อสร้างพลังและอำนาจ ต่อรองแล้วขยายไปเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มหรือชุมชนอื่นๆ ในลักษณะของการเป็นพันธมิตรหรือภาคีกัน โดยดำเนินงานด้วยความเป็นอิสระไม่ครอบงำ เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาหรือวิกฤตการณ์ของชุมชนร่วมกัน

จากฐานคิดและความหมายของเครือข่ายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีจุดร่วมที่สำคัญ ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่าย

พระมหาสุทนต์ อภิบาลโร (อบอูน) อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร (2547 : 48-50) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยมีจุดร่วมที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นเครือข่ายได้แก่

1. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก หน่วยชีวิตและสมาชิกเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นของความเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์โดยแต่ละหน่วยชีวิตและแต่ละปัจเจกบุคคล จะดำเนินการสานต่อเพื่อหาแนวร่วมในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักของธรรมชาติที่ทุกสรรพสิ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้น หน่วยชีวิต หรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

2. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะหากว่าบุคคล กลุ่มองค์กรมารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไร้ความมุ่งมั่นหรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่า เป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

3. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละหน่วยชีวิตหรือการที่แต่ละบุคคลจะมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน คือการทำหน้าที่ต่อกัน และกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่มาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะ

เป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องหาผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมกลุ่มเป็นองค์กรเครือข่ายได้นั้น นอกจากจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้ว บุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือเมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือต้องการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละบุคคล ย่อมเป็นแรงขับที่นำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นหาวิธีเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างก็มีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่าวนั้น สามารถที่จะตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาได้มากกว่า

4. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน ในองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย สิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมให้เครือข่าวนั้นมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การให้และการรับ รวมถึงการระดมทรัพยากร เพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้น บรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จึงเป็นทั้งแนวคิด กระบวนการ และวิธีการของการจัดการเครือข่าย เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลที่ต่อเนื่อง เพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากความร่วมมือแล้ว พัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้น การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนจึงเสมือนกลไกที่เป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

5. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร ถ้ากล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูลและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่ การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่าย รวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการรับรู้ เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานของและช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ถ้าระบบความสัมพันธ์มิได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้ว ความเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะที่เสื่อมถอย ดังนั้น การพัฒนาระบบเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวของเครือข่าวนั้นๆ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ้างถึงในปาริชาติ วลัยเสถียร (2547 : 51-52) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นเครือข่ายว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ประการ ได้แก่

1. การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) หมายถึง การที่สมาชิกที่เข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุการณ์การเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือนร้อนที่เกิดขึ้น

2. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) หมายถึง การมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้ เข้าใจถึงทิศทางเดียวกัน และการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกัน จะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพและช่วยบรรเทาความขัดแย้งอันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างลงไป

3. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (mutual interests/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานผลประโยชน์และความต้องการซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

4. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (all stakeholders participation) การมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่าย จึงควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมและในฐานะหุ้นส่วนของเครือข่ายและควรสานต่อความสัมพันธ์ในแนวราบ

5. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยที่ใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อกันนั้น เกิดขึ้นจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่รวมเป็นเครือข่าย

6. การพึ่งอิงร่วมกัน (interdependence) คือการเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้ ประสบการณ์ที่แตกต่าง ดังนั้น จึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

7. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกันนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย

แนวคิดนี้ มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือ การรวมกลุ่มของชาวจังหวัดสมุทรสงคราม เริ่มจากระดับกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ได้มีการประสานงานกับกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์และ

เป้าหมายเดียวกัน กลายเป็นเครือข่ายภาคประชาชน เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มีอำนาจในการต่อรอง

อย่างไรก็ตาม การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม คือ ภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งแต่ละภาคส่วนนั้นล้วนเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสังคมไทย แต่ละภาคส่วนจะมีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดกัน แต่ก็มีความแตกต่างกัน แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดของเครือข่ายภาคประชาชน โดยพระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอูน) (อ้างถึงใน ปาฐกถา วลัยเสถียร 2547 :76- 78) เพื่อจะได้เข้าใจในเครือข่ายทางสังคม มากขึ้น

6. เครือข่ายภาคประชาชน

เครือข่ายภาคประชาชนนั้น เป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เป็นการรวมตัวของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และเครือข่าย โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่น ๆ และระบบเทคโนโลยี เป็นเครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัว โดยเครือข่ายภาคประชาชน เกิดขึ้นทั้งจากการเห็นความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ปัญหา เกิดจากการเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกัน โดยเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่ต้องการให้องค์กร ชุมชน และสังคมมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนเอง ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของภาครัฐหรือหน่วยงานที่กำหนดไว้

โดยกระบวนการทำงานของเครือข่ายภาคประชาชนนั้น สามารถจำแนกเป็น 2 ระดับใหญ่ ๆ คือ ระดับแรกเป็นการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดการตัวเองของชุมชน และระดับที่ 2 เป็นการสร้างโอกาส สร้างศักยภาพของเครือข่าย และขยายกลุ่มองค์กร ชุมชน ไปยังเครือข่ายอื่น ๆ จนถึงระดับจังหวัดและระดับประเทศหรือข้ามพรมแดน นอกเขตการปกครองที่โยงใยกันอย่างทั่วถึง การรวมตัวของภาคประชาชนเหล่านี้ เป็นพลังที่ช่วยเสริมสร้างให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายหลัก คือการเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญาและการปรับตัวของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ โดยเครือข่ายภาคประชาชนจะมีการกำหนดความเป็นเครือข่ายผ่านกิจกรรมฐานอาชีพ และกระบวนการเชื่อมโยงเช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายอุตสาหกรรมชุมชน เครือข่ายวิถุชุมชน เป็นต้น

องค์กรเครือข่ายภาคประชาชนเหล่านี้ มีกิจกรรมและความต่อเนื่องบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการทำงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเป็นรากฐาน

ให้เกิดแนวร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น การทำงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเป็นรากฐานให้เกิดแนวร่วมในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น การเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพในระดับตำบล และการเข้าร่วมเป็นภาคประชาสังคมในระดับจังหวัด กระบวนการเครือข่ายภาคประชาชนนี้ นับว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะว่าเป็นพลังของแผ่นดินที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจำนวนมาก

ข้อจำกัดของเครือข่ายภาคประชาชน อยู่ที่การขาดการเรียนรู้ในเชิงมหภาคและระดับโลก การปรับตัวของชุมชน การจัดระบบการจัดการตนเอง การสนับสนุนอย่างเป็นระบบทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน การขาดผู้นำรวมทั้งการขาดระบบการจัดการเครือข่ายที่จะทำให้เครือข่ายมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

ข้อดีหรือจุดแข็ง คือการใช้ระบบวัฒนธรรม ความเชื่อ ความไว้วางใจและการเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงและสานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมทั้งการพัฒนาบนพื้นฐานแห่งความเข้าใจ และความสอดคล้องในวิถีชีวิตและธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งในมิติหลัง คือ การสร้างวัฒนธรรมของตนเองในการดำรงอยู่ในสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายในชุมชนดังนี้

พินทอง ดอกไม้แก้ว (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างป่าชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกุ่มเนิน อำเภอดง จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จากการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างป่าชุมชนบ้านกุ่มเนิน ปัจจัยแรกคือ ระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับการรักษาป่าโดยความเชื่อเดิมของชาวบ้าน กุ่มเนินมีความเชื่อในเรื่อง ผีป่า ผีน้ำ และขี้ด ปัจจัยที่สองได้แก่ ศักยภาพของคนในชุมชนในการจัดการป่าชุมชน มีผู้ใหญ่บ้านและรองเจ้าอาวาส วัดบ้านกุ่มเนิน ที่เป็นผู้นำที่เข้มแข็งในการสร้างจิตสำนึกในเรื่องป่าชุมชน ตลอดจนคนในชุมชนให้ความร่วมมือโดยมีกฎกติกาเป็นแนวปฏิบัติของคนในชุมชนบ้านกุ่มเนิน ปัจจัยที่สามได้แก่ การพึ่งพาอาศัยป่าของคนในชุมชน บ้านกุ่มเนินมีลักษณะภูมิ ศาสตร์เป็นภูเขาที่มีป่าล้อมรอบหมู่บ้าน วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านกุ่มเนินต้อง พึ่งพิงป่า เพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนบ้านกุ่มเนิน และปัจจัยที่สี่คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรักษาป่าชุมชนของชาวบ้านกุ่มเนิน ร่วมกับคณะกรรมการ ป่าชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น การบวชป่า ทำแนวกันไฟ ตรวจสอบเขตป่า และการปลูกป่าอุปสรรคปัญหาในการสร้างป่าชุมชนบ้านกุ่มเนินมีดังนี้คือ นโยบายของรัฐเปิด สัมปทานป่าไม้ให้กับนายทุน ทำให้ป่าบ้านกุ่มเนินหมดสภาพการเป็นป่าที่สมบูรณ์ และปัญหาที่ทำกินของชาวบ้านที่ไม่เพียงพอต่อการยังชีพของคนในชุมชนบ้านกุ่มเนิน ตลอดจนความขัดแย้งในหมู่บ้านกุ่มเนินระหว่างคนในชุมชนและนายทุน ระหว่างคนใน ชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ คนในชุมชนและคนใน

ชุมชนใกล้เคียง และคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาในการสร้างป่าชุมชน แนวทางการแก้ปัญหาการทำลายป่าชุมชนคือ ให้รัฐบาลยกเลิกสัมปทานป่าไม้และปิดป่า การส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพทางเลือกใหม่คือ การแปรรูปกระเทียม กลัวย และปลา เพื่อเพิ่มรายได้จากการหาของป่าและมีการสร้างเครือข่ายป่าชุมชน ลุ่มน้ำแม่มอก เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการสร้างป่าชุมชนเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนใกล้เคียง แนวคิดวิธีการรักษาป่าและสร้างป่าโดยใช้มิติทางวัฒนธรรมควบคู่อยู่กับป่า ต่างกลมกลืนนี้ เป็นวิธีที่สร้างความสำเร็จในการรักษาป่าให้ยั่งยืน โดยต้องอาศัย การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับการรักษาป่า ตลอดจนต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากฝ่ายบ้านเมือง

ภมรรัตน์ สุธรรม (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาขององค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในภาคตะวันตกของประเทศไทย เป็นการศึกษาถึง พลวัตของชุมชนกับการพึ่งตนเอง ศึกษาถึงปัจจัยเงื่อนไขและระดับการพึ่งตนเองของชุมชน ศึกษาพัฒนาการขององค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญ รวมทั้งศึกษาถึง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งกับการพึ่งตนเองของชุมชน การศึกษานี้ใช้ วิธีการเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบปลายเปิด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญได้จากการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ประธานองค์กรชุมชน กรรมการบริหาร เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในชุมชน คณะกรรมการบริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น และจากการจัดสนทนากลุ่มขนาดเล็กกับที่ปรึกษาองค์กรชุมชน สมาชิกของชุมชนที่เข้าร่วม และไม่เข้าร่วมกิจกรรม ผลการศึกษาพบว่า พลวัตของชุมชนในช่วงบุกเบิกเป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม หรือแบบพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านปัจจัยสี่ในระดับสูงโดยมีปัจจัย ที่สำคัญในการพึ่งตนเอง ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จำนวนประชากรน้อย และความสัมพันธ์แบบเครือญาติภายในชุมชน ชุมชนช่วงขยายตัวได้มีการเปลี่ยนแปลงที่ สำคัญจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตที่เน้นการผลิตเพื่อขาย ทำให้ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพา ระดับการพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ลดลง ต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ชุมชนเกิดวิกฤติในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ชุมชน ในช่วงปรับตัวได้มีการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมการพึ่งตนเองทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการจัดสวัสดิการให้กับชุมชน การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน สำหรับปัจจัยเงื่อนไขที่ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำ การมีส่วนร่วมของ ชุมชน ความสัมพันธ์ภายในชุมชนแบบเครือญาติ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และปัจจัย ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในด้านวิชาการ บุคลากร และงบประมาณ ในด้านความ สัมพันธ์ระหว่างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งกับการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น พบว่า องค์กร ชุมชนที่เข้มแข็งมีบทบาทที่สำคัญในชุมชนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ ของชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมในด้านการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจของ

ชุมชนทำให้ชุมชน มีแหล่งเงินทุนของตนเอง ชุมชนสามารถจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ เพื่อเป็นหลักประกัน ความมั่นคงให้กับสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมด้านการพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากร และสิ่ง แวดล้อมของชุมชน องค์กรชุมชนได้เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน เพื่อเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชน โดยการสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการใช้ สิทธิของชุมชนในการต่อรอง เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน การฟื้นฟูระบบ นิเวศให้กลับคืนสู่ความสมดุล การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และทำให้ชุมชนเป็นศูนย์ การเรียนรู้ที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจชุมชน ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีทั้งหมดข้างต้น รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสามารถต่อยอดแนวคิดและแนวคำถามเพื่อใช้ในการดำเนินการวิจัยเรื่องการสร้างความเข้มแข็งภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินจังหวัดสมุทรสงคราม ได้อย่างเข้าใจ

7. แนวคิดการประชาสัมพันธ์

ประชาสัมพันธ์ มาจากคำว่า ประชา ซึ่งหมายถึง ประชาชน ผสมกับคำว่า สัมพันธ์ ซึ่งหมายถึง เกี่ยวข้อง ผูกพันซึ่งกันและกัน ตรงกับภาษาอังกฤษ Public Relations มาจากคำว่า Public หมายถึง ประชาชนหรือกลุ่มชน ส่วน Relations หมายถึง ความเกี่ยวข้องกัน

ดังนั้น ประชาสัมพันธ์ จึงมีความหมายตรงกันทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษว่า เป็นการสร้างความผูกพันหรือความสัมพันธ์ขึ้น ระหว่างสถาบันที่ทำประชาสัมพันธ์กับกลุ่มชน หรือประชาชนที่เกี่ยวข้อง (ดำรงศักดิ์ ชัยสนิทและสุนี เลิศแสวงกิจ 2543:3)

ความหมายและที่มาของการประชาสัมพันธ์ มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้คือ

สกอตต์ เอ็ม. คัตลิป (Scott M. Cutlip) (อ้างถึงใน ดำรงศักดิ์ ชัยสนิทและสุนี เลิศแสวงกิจ 2543:3) ได้ให้ความหมายว่า ประชาสัมพันธ์ คือ การติดต่อเผยแพร่ข่าวสารความรู้ขององค์กร ให้ประชาชนทราบ ขณะเดียวกันก็เป็นการตรวจสอบความเห็นความรู้สึคนึกคิดและความต้องการของกลุ่มชนเหล่านี้ ด้วยการสนับสนุน และสร้างประโยชน์ร่วมกันกับกลุ่มชน ทั้งยังช่วยให้องค์กรปรับตัวให้ประสานกับแนวความคิดของสังคมได้ด้วย

เอดเวิร์ด แอล. เบอ์เนย์ (Edward L Bernays) (อ้างถึงใน ดำรงศักดิ์ ชัยสนิทและสุนี เลิศแสวงกิจ 2543:3) นักประชาสัมพันธ์มีชื่อของสหรัฐอเมริกา ได้ให้คำอธิบายว่า การประชาสัมพันธ์ มีความหมายอยู่ 3 อย่างคือ

1. การเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ให้ประชาชนทราบ
2. เป็นเครื่องมือเชิญชวนให้ประชาชนสนับสนุนและเห็นชอบกับวัตถุประสงค์

และการดำเนินงานขององค์กร

3. เป็นการปรับแนวความคิดระหว่างองค์การกับชุมชนให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง

สมาคมการประชาสัมพันธ์แห่งสหรัฐอเมริกา (PRSA) (อ้างถึงใน คำรณรงค์ ชัยสนธิ และสุณี เลิศแสวงกิจ 2543:3) ได้ให้ความหมายว่าอาชีพประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ให้บริการเพื่อสร้างผลประโยชน์ให้ลูกค้าอย่างถูกต้องตามกฎหมายแก่ทั้งผู้จ้างและผู้รับจ้างอาชีพนี้จึงมีวัตถุประสงค์พื้นฐานอยู่ที่ความเข้าใจร่วมกัน และความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มต่างๆและสถาบันทางสังคม

สถาบันการประชาสัมพันธ์ของอังกฤษ (The Institute of Public Relations) (อ้างถึงใน คำรณรงค์ ชัยสนธิและสุณี เลิศแสวงกิจ 2543 : 3) ได้ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ไว้ในแง่การปฏิบัติว่า คือ การจัดทำอย่างรอบคอบ มีการวางแผนงานอย่างดี และทำอย่างอดทนต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันระหว่างสถาบันกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรักษาความเข้าใจนี้ไว้ให้ยาวนานด้วย

อรุณ งามดี (อ้างถึงใน คำรณรงค์ ชัยสนธิและสุณี เลิศแสวงกิจ 2543 : 4) ได้ให้คำจำกัดความไว้ในเอกสารของโรงเรียนการประชาสัมพันธ์เป็น 3 ข้อ คือ

1. การประชาสัมพันธ์ได้แก่ การกระทำ คำพูด หรือสถานการณ์ใดที่มีอิทธิพล
2. ในการชักจูงให้ประชาชนเห็นด้วย ช่วยเหลือ สนับสนุน
3. การประชาสัมพันธ์เป็นการสำรวจว่าประชาชนชอบอะไรเกี่ยวกับตัวเรา แล้วทำสิ่งนั้นให้มากขึ้น และสำรวจว่าประชาชนไม่ชอบอะไรเกี่ยวกับตัวเรา แล้วทำสิ่งนั้นให้น้อย
4. การประชาสัมพันธ์เป็นการดำเนินงานอย่างมีแผนและกระทำต่อเนื่องกันไปเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนกับองค์การ ด้วยวิธีการที่ประชาชนยอมรับและมีการติดต่อไปมาทั้งสองฝ่าย

คำจำกัดความของ การประชาสัมพันธ์ เหล่านี้เป็นของนักประชาสัมพันธ์ในวงการอาชีพและนักวิชาการทางด้านการประชาสัมพันธ์จากองค์การต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งแยกแยะประเด็นของความจำกัดความของ การประชาสัมพันธ์ ออกได้เป็น 3 ประการคือ

1. เป็นการปฏิบัติขององค์การหรือผู้บริหาร เพื่อเผยแพร่ข่าวสารไปยังผู้เกี่ยวข้องนับตั้งแต่พนักงาน ลูกค้า และประชาชน
2. การปฏิบัตินั้นจะเป็นการกระทำที่ต่อเนื่องกันหรือเป็นการจงใจให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยอมรับข่าวสารขององค์การ
3. การปฏิบัตินั้นจึงเป็นขบวนการ 2 ทาง (Two Way Process) คือต้องมีการรับฟังสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มชนเหล่านี้ด้วย เพื่อที่องค์การจะสามารถเผยแพร่ข่าวสารตรงกับความความคิดเห็นของกลุ่มชน จึงให้เกิดการยอมรับในที่สุด

1. กระบวนการวางแผนประชาสัมพันธ์

การวางแผนเป็นกระบวนการกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินการในอนาคต โดยอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองจากข้อมูลที่มีอยู่แล้วเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยวิธีการที่ให้ประโยชน์สูงสุด การวางแผนงานประชาสัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ตามต่างมีกระบวนการวางแผนประชาสัมพันธ์ไม่แตกต่างกัน คือประกอบไปด้วยกิจกรรม 6 ประการ โดยแต่ละกิจกรรมต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอน ดังนี้ (ศิริประภา บุญยาศัย 2546 : 115)

1.1 การวิเคราะห์ และประเมินสถานการณ์ขององค์กรและสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องของกิจกรรมในขั้นนี้สืบเนื่องมาจากขั้นตอนของการแสวงหาข้อมูลในกระบวนการประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะข้อมูลที่หามาได้ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานขององค์กร สภาพปัญหาที่องค์กรเผชิญอยู่ ข้อคิดเห็นของกลุ่มประชาชนภายในองค์กร เช่น กลุ่มพนักงาน กลุ่มผู้ถือหุ้น หรือกลุ่มประชาชนภายนอกองค์กรที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานขององค์กร แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต สภาพทางกาเมือง บทบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ ที่ประกาศใช้ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่อาจส่งผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์กร เพื่อประโยชน์ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงานประชาสัมพันธ์ เพื่อหาแนวทางเลือกในการแก้ไขปัญหา โดยคำนึงถึงอุปสรรค ผลได้ผลเสียและผลตามมาในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ขององค์กรจึงเป็นขั้นเตรียมการก่อนการลงมือวางแผนที่จำเป็นยิ่ง

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนงานประชาสัมพันธ์ เป็นการตั้งความคาดหมายในสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การกำหนดวัตถุประสงค์จึงเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้การคาดการณ์ล่วงหน้า และการตัดสินใจเพื่อสิ่งผลในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้น กิจกรรมการกำหนดวัตถุประสงค์จึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญเปรียบเสมือนการกำหนดเข็มทิศนำทางให้ผู้ปฏิบัติเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางที่องค์กรต้องการ โดยทั่วไปวัตถุประสงค์ของการวางแผนประชาสัมพันธ์มักเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งต่อไปนี้ คือ เพื่อดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความเชื่อถือในองค์กรหรือเพื่อสร้างสรรค์ความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับองค์กร กิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อสร้างความสนใจ สร้างความเชื่อถือและให้ความเข้าใจแก่ประชาชนนั้น ย่อมนำมาซึ่งความศรัทธาเชื่อถือ และโน้มน้าวให้ประชาชนทั่วไปเห็นด้วยกับการดำเนินงานของสถาบัน อันเป็นเป้าหมายหรือนโยบายหลักในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์

1.3 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของแผนงานประชาสัมพันธ์ ในสังคมนั้น ประกอบไปด้วยกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ที่มีคุณลักษณะของกลุ่มต่างกันออกไป บางกลุ่มก็มีความสัมพันธ์โดยตรงกับองค์กร บางกลุ่มก็ไม่มีสัมพันธ์กับองค์กร ผู้วางแผนประชาสัมพันธ์จะต้องพยายามรวบรวมจัดแบ่งกลุ่มคนที่มีอยู่ในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับองค์กรออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อกำหนดเป็น

กลุ่มเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนพิจารณาความสำคัญของกลุ่มเป้าหมายว่ากลุ่มใดเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก กลุ่มใดเป็นกลุ่มเป้าหมายรอง การกำหนดกลุ่มเป้าหมายก็เพื่อให้ผู้วางแผนงานประชาสัมพันธ์ได้มีโอกาสศึกษาลักษณะต่างๆ ของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งคุณลักษณะของประชากร (demographics) และคุณลักษณะทางจิตวิทยา (psychographics) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนกิจกรรมและวางแผนการใช้สื่อการประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนงานประชาสัมพันธ์

1.4 การกำหนดกิจกรรมและสื่อที่จะใช้ เมื่อผู้วางแผนสามารถกำหนดวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายได้แล้ว ผู้วางแผนจะต้องกำหนดประเภทและชนิดของกิจกรรมและสื่อที่จะใช้ โดยการพิจารณากำหนดกิจกรรมและสื่อที่จะใช้จะต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ประกอบการตัดสินใจเป็นต้นว่า

1.4.1 สารที่จะส่งนั้นมีลักษณะเฉพาะสำหรับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือเป็นสารที่ส่งไปถึงกลุ่มประชาชนทั่วไป

1.4.2 มีจำนวนผู้ปฏิบัติงานการผลิตสื่อหรือกิจกรรมประเภทนั้นๆ มากน้อยเพียงไร

1.4.3 ต้องการให้สื่อที่ส่งนั้นสะดุดตาแก่กลุ่มเป้าหมายมากน้อยเพียงไร

1.4.4 ต้องการให้กลุ่มเป้าหมายรับสื่อที่ส่งนั้นๆ ด้วยประสาทสัมผัสใดบ้าง เช่น จำเป็นต้องเห็นทั้งภาพ ได้ยินทั้งเสียงหรือไม่ หรือเพียงการได้ยินเท่านั้นก็เพียงพอ

1.4.5 ต้องการแสดงให้เห็นการเคลื่อนไหว เห็นสีสัน หรือต้องการสาธิตให้เห็นขั้นตอนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือไม่

1.4.6 งบประมาณขององค์การมีมากน้อยเพียงไรในการผลิตสื่อ จัดกิจกรรม หรือซื้อสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ เช่น งบประมาณในการเช่าเวลาออกอากาศ การซื้อหน้าโฆษณา การจัดนิทรรศการ การจัดแถลงข่าว

1.5 การกำหนดงบประมาณการดำเนินการ เป็นการจัดวางแผนซึ่งแสดงวัตถุประสงค์เป้าหมาย และโครงสร้างต่างๆ ขององค์การในลักษณะตัวเลขภายในขอบเขตของระยะเวลาที่กำหนดในอนาคต กิจกรรมการกำหนดงบประมาณจะช่วยให้ผู้วางแผนงานประชาสัมพันธ์สามารถประมาณการได้ว่า การดำเนินตามกิจกรรมซึ่งกำหนดไว้ในแผนงานนั้นต้องใช้งบประมาณดำเนินการเพียงไร เพื่อให้สามารถควบคุมการดำเนินการกิจกรรมประชาสัมพันธ์ให้ดำเนินการไปในกรอบของงบประมาณที่ตั้งไว้ได้

1.6 การกำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล การกำหนดวิธีการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลความสำเร็จของการประชาสัมพันธ์นับเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความจำเป็นต้องระบุไว้ในแผนงานประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้นำแผนงานไปสู่การปฏิบัติได้มีแนวทางการตรวจสอบ

ติดตามผลการดำเนินงานของตนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายของแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วางแผนจึงต้องกำหนดวิธีการติดตาม ตรวจสอบตั้งแต่ขั้นก่อนปฏิบัติงาน ขั้นระหว่างการทำงาน ไปจนถึงขั้นการประเมินผล หลังจากได้ดำเนินงานตามแผนสิ้นสุดลงด้วย

2. การประชาสัมพันธ์ภายนอกองค์กร

การประชาสัมพันธ์ภายนอกองค์กร (คำราชศักดิ์ ชัยสนิทและสุณี เลิศแสวงกิจ 2543 : 52-61) ได้อธิบายว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์กร แต่มีความสัมพันธ์กับองค์กร อาจจะเป็นฐานะที่เป็นผู้สนับสนุนในลักษณะของผู้บริโภค หรือเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้า รวมไปถึงกลุ่มประชาชนในละแวกบ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านในชุมชนเดียวกัน รวมถึงกลุ่มสื่อมวลชน กลุ่มผู้นำทางความคิด กลุ่มพลังหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ รวมไปถึงประชาชนทั่วไป ซึ่งสามารถกำหนดแนวทางประชาสัมพันธ์ภายนอกได้ตามกลุ่มบุคคลใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ คือ

2.1 การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มชุมชนในบริเวณใกล้เคียง

กลุ่มชุมชนในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ กลุ่มประชาชนที่พักอาศัย หรือทำงานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่องค์กรจะเข้าไปดำเนินกิจการ กลุ่มชนเหล่านี้อาจจะมีบางส่วนที่สมัครเข้ามาทำงานเป็นพนักงาน หรือลูกจ้างขององค์กร บางส่วนเป็นครอบครัว ญาติ เพื่อนของพนักงาน รวมทั้งบุคคลภายนอกที่พักอาศัยอยู่ใกล้กับสถานที่ตั้งของกิจการ ซึ่งองค์กรต้องพึงพาหรือได้รับการสนับสนุน ได้รับการยอมรับ โดยเฉพาะองค์กรขนาดใหญ่ที่เข้าไปดำเนินกิจการซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือผลประโยชน์ของชุมชน เช่น การที่บริษัทแทนทาลัมเข้าไปตั้งโรงงานที่จังหวัดภูเก็ต เพื่อนำแร่ดีบุกมาแปรรูปเป็นแทนทาลัม แต่เนื่องจากมิได้มีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความเข้าใจผิดคิดว่าโรงงานดังกล่าวจะทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางทะเลและทำให้อากาศเสีย จนอาจจะทำให้เกิดเสียงสภาพการเป็นจังหวัดท่องเที่ยวไปในที่สุด จึงเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับโรงงานหลายครั้งและประชาชนมีปฏิริยาต่อต้านการสร้างโรงงาน จนในที่สุดได้เกิดการประท้วงจนถึงขั้นเผาโรงงานขึ้น ก่อให้เกิดความเสียหายจนไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีกรณีที่การไฟฟ้าจะไปสร้างเขื่อนในจังหวัดต่างๆ หลายแห่ง ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ต้องอพยพย้ายถิ่นทำมาหากินไปอยู่ที่อื่น ทำให้มีผู้เสียผลประโยชน์จำนวนมาก นักประชาสัมพันธ์จะต้องทำหน้าที่ในการประสานความเข้าใจ เพื่อทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นเกิดการยอมรับ สนับสนุน และไม่มีปฏิริยาต่อต้าน นักประชาสัมพันธ์จะต้องเสนอผลประโยชน์ที่บุคคลในท้องถิ่นนั้นจะได้รับ เช่น ความเจริญที่จะเข้ามาถึงท้องถิ่นนั้น ประโยชน์จากถนน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ที่มีต่อลูกหลาน ตั้งแต่โรงเรียน ตลาด การคมนาคม

และการมีงานให้คนในท้องถิ่นทำ โดยไม่ต้องไปหางานในเมืองใหญ่ ๆ ทำอีกต่อไป หรือเสนอให้เสียสละเพื่อประโยชน์ที่คนส่วนรวมจะได้รับ ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการต่างๆ ที่จะโน้มน้าวให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้การสนับสนุน ขอมรับ เป็นต้น

1.1.1 แนวทางการดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับกลุ่มชุมชนในบริเวณใกล้เคียงสามารถทำได้ ดังนี้

2.1.1.1 ให้ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เกี่ยวกับนโยบายการดำเนินงานขององค์กร ค่าใช้จ่ายที่ชุมชนจะได้รับจากองค์กร ความรับผิดชอบขององค์กรที่มีต่อคนในชุมชนนั้นๆ

2.1.1.2 แก้ไขความเข้าใจผิด โดยการตอบข้อซักถามของผู้ที่ได้รับข่าวสารผิดอย่างทันที ทันใจ

2.1.1.3 ร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น โดยถือเสมือนว่าองค์กรเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่นนั้นจึงต้องพิจารณากิจกรรมของท้องถิ่นเช่นสนับสนุนในการทำสาธารณประโยชน์เข้าร่วมงานตามประเพณี หรือศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่สำคัญของท้องถิ่นนั้นด้วย

2.1.1.4 สนับสนุนการศึกษา กีฬา ตลอดจนสุขภาพอนามัยของนักเรียนและบุคคลในท้องถิ่นด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา อุปกรณ์กีฬา ส่งเสริมการแข่งขันกีฬารวมทั้งส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยและใส่ใจในการร่วมรักษาสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น

2.1.1.5 ดำรวจความคิดเห็น ทศนคติของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อนโยบายการดำเนินงานขององค์กร

2.1.1.6 เชิญผู้นำทางความคิดหรือผู้นำของชุมชน กลุ่มพลังและผู้ที่เป็นศูนย์อิทธิพลในท้องถิ่นนั้นๆ เข้าเยี่ยมชมกิจการ เข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือ หรือพบปะสังสรรค์ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเพื่อสร้างกระแสการยอมรับในกลุ่มผู้นำขึ้นก่อน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานประชาสัมพันธ์จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อองค์กรนั้น ๆ ได้ดำเนินกิจการอย่างถูกต้อง เป็นธรรม มีความจริงใจและรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เพราะถ้าองค์กรดังกล่าวดำเนินกิจการอันจะมีผลกระทบกับประชาชนในชุมชนนั้นๆ โดยไม่มีมาตรการควบคุมแก้ไขที่แท้จริงแล้ว การทำประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนยอมรับก็ย่อมไม่ได้ผล เพราะงานประชาสัมพันธ์เป็นงานเผยแพร่ข่าวสารความเป็นจริงให้ประชาชนรับทราบ มิใช่งานที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการหลอกลวงหรือปิดบังความจริงแต่ประการใด

2.1.2 สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์กับกลุ่มชุมชนในบริเวณใกล้เคียง มีดังนี้

2.1.2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การทำหนังสือแนะนำกิจการ โดยสามารถทำในรูปของรายงานประจำปี วารสาร หนังสือประวัติของกิจการ แผ่นพับ ฯ รวมถึงข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับองค์กร ส่งให้ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มพลังต่างๆ ศูนย์อิทธิพล บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สถานีวิทยุท้องถิ่น ห้องสมุด หรือกลุ่มผู้ที่ได้รับเชิญให้เข้าเยี่ยมชมกิจการ ทั้งนี้ เพื่อให้มีการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลที่ต้องการขององค์กรไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นให้ได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นวิธีการลดความเข้าใจผิดหรือข่าวลือที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2.1.2.2 สื่อมวลชน ได้แก่ การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ โดยอาจจะจัดทำภาพยนตร์โฆษณาเพื่อการประชาสัมพันธ์ สารคดี วิทยุ บทความรวมไปถึงการทำโฆษณาเพื่อสังคม

2.1.2.3 กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในวาระต่างๆ เป็นครั้งคราวเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนได้เข้ามาเยี่ยมชมกิจการหรือได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นให้กับองค์กร เช่น การจัดการแข่งขันกีฬาระหว่างพนักงานกับกลุ่มบุคคลในชุมชน

2.2 การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มสื่อมวลชน

กลุ่มสื่อมวลชน หมายถึง สถาบันที่ทำหน้าที่สื่อสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากและเป็นผู้รับสารที่มีพื้นฐานที่แตกต่างกันอยู่กันกระจายกระจายทั่วไป โดยที่ผู้รับสารกับสื่อมวลชนไม่ได้รู้จักกัน สื่อมวลชนจะทำหน้าที่เสนอข่าวสาร ความรู้ แนวความคิดใหม่ให้กับบุคคลในสังคมนั้นได้รับรู้ เพื่อให้เกิดการปรับสภาพให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังทำหน้าที่แปลความ วิเคราะห์ เสนอข้อคิดเห็น เกี่ยวกับข่าวสาร หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจจะมีผลในแง่ของการชักจูงใจให้ผู้รับสารเห็นคล้อยตามได้ สื่อมวลชนจึงเป็นศูนย์อิทธิพลที่มีผลต่อการเป็นผู้นำทางความคิดต่อกลุ่มผู้รับสารจำนวนมากได้ สื่อมวลชนจึงสามารถเป็นสื่อกลางในการระดมกำลังความคิด กระตุ้นหรือรณรงค์ในการสร้างศรัทธาในกลุ่มประชาชนผู้รับสารได้ด้วยเช่นกัน

2.2.1 แนวทางการดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับกลุ่มสื่อมวลชน สามารถทำได้ดังนี้

2.2.1.1 ให้ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชนในท้องถิ่นสม่ำเสมอเกี่ยวกับนโยบาย การดำเนินงานขององค์กร ค่าใช้จ่ายที่ชุมชนจะได้รับจากองค์กร ความรับผิดชอบขององค์กรที่มีต่อคนในชุมชนนั้นๆ

2.2.1.2 แก้ไขความเข้าใจผิดโดยการตอบข้อซักถามของผู้ที่ได้รับข่าวสารผิดอย่างทันทีทันใด

2.2.1.3 ร่วมทำกิจกรรมที่สำคัญของท้องถิ่น โดยถือเสมือนว่าองค์กรเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น

2.2.2 บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการประชาสัมพันธ์ คือ

2.2.2.1 สร้างภาพพจน์และความรู้สึกที่ดีให้กับองค์กร สถาบันได้ โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นสื่อกลางในการแพร่กระจายข่าวสารในทางที่ดีของกิจการให้ประชาชนได้รับทราบและทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้

2.2.2.2 สามารถป้อนข่าวสารให้กับผู้บริหารขององค์กรเพราะสื่อมวลชนเป็นแหล่งข้อมูลที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทำให้นักประชาสัมพันธ์สามารถรวบรวมเนื้อหาสาระนำเสนอต่อผู้บริหารเพื่อเตรียมแผนการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้

2.2.2.3 ช่วยแก้ไขภาพพจน์หรือข่าวลือในทางที่ไม่ดี โดยนักประชาสัมพันธ์สามารถใช้สื่อมวลชนเป็นสื่อกลางในการชี้แจง แลดูข่าว เผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริง เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีหรือแก้ไขความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นแล้ว

2.2.3 การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ไปยังสื่อมวลชน สามารถทำได้ดังนี้

2.2.3.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การทำหนังสือแนะนำกิจการ โดยสามารถทำในรูปแบบของรายงานประจำปี วารสาร หนังสือประวัติของกิจการ แผ่นพับ รวมถึงข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับองค์กรส่งให้กับผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มพลังต่างๆ ศูนย์อิทธิพล บรรณาธิการ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สถานีวิทยุท้องถิ่น ห้องสมุด หรือกลุ่มผู้ที่ได้รับเชิญให้เข้าเยี่ยมชมกิจการ ทั้งนี้เพื่อให้มีการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องขององค์กรไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นให้ได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นวิธีการลดความเข้าใจผิดหรือข่าวลือที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2.2.3.2 สื่อมวลชนได้แก่การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ โดยอาจจะจัดทำภาพยนตร์โฆษณาเพื่อการประชาสัมพันธ์

2.2.3.3 กิจกรรมพิเศษต่างๆ ได้แก่การจัดกิจกรรมในวาระต่างๆ เป็นครั้งคราว

2.3 การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผู้นำทางความคิด

กลุ่มผู้นำทางความคิด หมายถึง ผู้นำที่ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากประชาชนในกลุ่มหรือในชุมชนนั้น ๆ อันเนื่องมาจากเป็นผู้มีคุณสมบัติดีเด่นกว่าผู้อื่น เช่น มีความรู้สูง หรือมีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษ หรือเป็นผู้ที่มีน้ำใจดี มีความเอื้อเฟื้อชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ จนได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่มให้เป็นหัวหน้าหรือผู้นำกลุ่ม

นอกจากนี้ยังมีผู้นำอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้ง เลือกตั้งอย่างเป็นทางการ ให้ดำรงตำแหน่งอย่างเป็นทางการเช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

นายอำเภอ กลุ่มผู้นำเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายมาจากทางราชการ ขณะเดียวกันบางคนอาจได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้นำทางความคิดด้วย

กลุ่มผู้นำทางความคิดมักจะเป็นผู้ที่มีความสนใจติดตามข่าวสารต่างๆ และมักจะมีโอกาสได้รับข้อมูลใหม่ ๆ จากการประชุมสัมมนา จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำกลุ่มอื่น จากการเดินทางไปดูงานในสถานที่ต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพในกลุ่มและงานด้านสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาสภาวะแวดล้อมในสังคม ทำให้เขามีประสบการณ์มากกว่า และมีใจที่เปิดกว้างพร้อมรับข่าวสารต่างๆ ตลอดจนรู้จักการนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และเผยแพร่ไปยังประชาชนทั่วไปในกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นผู้นำความเจริญหรือนำแนวความคิดที่ดี ๆ มาสู่กลุ่มของตนด้วย

2.3.1 แนวทางการดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ทางความคิด ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ และความรู้สึกรักใคร่ของคนในกลุ่มเป็นอย่างมาก องค์การใดก็ตามที่สามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้นำทางความคิดเหล่านี้ได้ ย่อมสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์การ หรือใช้ในการนำข่าวสารข้อมูลเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของกลุ่มได้เป็นอย่างดี แนวทางการประชาสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ทางความคิดสามารถทำได้ ดังนี้

2.3.1.1 พยายามสำรวจความคิดเห็นของผู้นำทางความคิด ที่มีต่อองค์การอยู่เสมอๆ เป็นระยะๆ และพยายามรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทางความคิดเหล่านี้ เพื่อนำเสนอต่อผู้บริหารขององค์การ

2.3.1.2 ให้ความร่วมมือสนับสนุนผู้นำทางความคิดในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ร่วมสนับสนุนงานสาธารณประโยชน์ต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณี และร่วมพิธีทางศาสนา

2.3.1.3 เชิญผู้นำทางความคิดเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมขององค์การเป็นครั้งคราว เช่น เข้าเยี่ยมชมกิจการและพบปะพูดคุยแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้บริหาร ในขณะเดียวกันก็ถือโอกาสขอความร่วมมือในการเผยแพร่ข่าวสารขององค์การให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบ

2.3.1.4 ให้ข่าวสารข้อมูลและความรู้ ความก้าวหน้าในการดำเนินกิจการขององค์การให้ผู้นำทางความคิดอยู่เสมอ

2.3.1.5 ให้โอกาสผู้นำทางความคิดได้ติดต่อสอบถาม หรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การ โดยฝ่ายประชาสัมพันธ์เป็นผู้ประสานงานในการหาคำตอบจากผู้บริหารหรือหัวหน้าฝ่ายต่างๆ และนำคำตอบหรือเหตุผลมาชี้แจงให้ผู้นำทางความคิดเหล่านี้ได้ทราบในโอกาสต่อไป

2.3.2 สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผู้นำทางความคิด ได้แก่

2.3.2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ การทำหนังสือแนะนำกิจการ หนังสือรายงานประจำปี หรือนิตยสารเผยแพร่เป็นรายเดือน แจกให้กับผู้นำทางความคิด ผู้นำกลุ่มพลังต่างๆ เพื่อเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับองค์กรอย่างสม่ำเสมอ หรือใช้แจกให้กับผู้นำกลุ่มเหล่านี้ในโอกาสที่ได้รับเชิญให้เข้าเยี่ยมชมกิจการ

2.3.2.2 กิจกรรมพิเศษต่างๆ ได้แก่ การจัดกิจกรรมในวาระต่างๆ เป็นครั้งคราวเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนได้เข้าเยี่ยมชมกิจการหรือได้มีโอกาสพบปะพูดคุยเสนอความคิดเห็นกับผู้บริหารทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่นการจัดประชุมในวาระพิเศษ การเชิญเข้าร่วมงานฉลองครบรอบปีของกิจการ โอกาสเหล่านี้จะทำให้ผู้นำทางความคิดมีความใกล้ชิดและได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะส่งผลให้องค์กรได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากกลุ่มประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างดี

2.4 การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มพลัง

กลุ่มผลประโยชน์ (Interest Group) หมายถึง กลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะการรวมตัวกันเพื่อรักษาหรือดูแลผลประโยชน์ของกลุ่ม ส่วน กลุ่มพลัง (Pressure Group) หมายถึงกลุ่มที่รวมตัวกันเพราะอุดมการณ์ทางการเมือง ทางศาสนา กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญต่อองค์กร เป็นกลุ่มที่มีอำนาจและพลังในการต่อรองอย่างมาก โดยเฉพาะในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมักจะมีกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มพลัง ๆ เกิดขึ้นหลายกลุ่มเช่น กลุ่มสมาชิกสมาคมธุรกิจต่างๆ กลุ่มกรรมการ กลุ่มชาวนา

2.4.1 แนวทางการดำเนินงานประชาสัมพันธ์กับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มพลัง

เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้จะมีบทบาทและการดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางกว่ากลุ่มผู้นำทางความคิดเนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มพลัง จะทำหน้าที่ปกป้องหรือต่อรองหรือพิทักษ์ผลประโยชน์ของส่วนรวมในกลุ่มอาชีพของตน หรือเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิประโยชน์ทางความคิดและอุดมการณ์ของประชาชนโดยทั่วไป การประชาสัมพันธ์กับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มพลัง ทำได้ดังนี้

2.4.1.1 สสำรวจและติดตาม ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มพลังอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำความคิดเห็นของเขานำเสนอต่อผู้บริหาร ในกรณีที่มีแนวโน้มจะเกิดข้อขัดแย้ง ฝ่ายประชาสัมพันธ์จะได้เตรียมการแก้ไขได้ทันที่

2.4.1.2 จัดส่งข่าวประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชน เผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริงในเรื่องที่คาดว่าเป็นเหตุให้เกิดข้อขัดแย้ง โดยเฉพาะในเรื่องราวที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นมาเพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์ความเข้าใจผิดขึ้นกับกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มพลัง

2.4.1.3 พยายามตรวจสอบดูว่ามีกิจกรรมใดขององค์กรที่จะมีผลกระทบต่อกลุ่มพลังหรือกลุ่มผลประโยชน์ใดบ้างและพยายามให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้นกับกลุ่มนั้นอย่างต่อเนื่องด้วยการประชุม พบปะ ขอความคิดเห็น ตลอดจนแจ้งข่าวสารให้ทราบ

2.4.1.4 จัดประชุมสัมมนา ชี้แจงข้อเท็จจริงให้กลุ่มผลประโยชน์เป็นกรณี โดยอาจจะเชิญผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ มาร่วมประชุมชี้แจง เช่น ในกรณีก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนทำให้ประชาชนในชุมชนเป็นห่วงว่า โรงงานจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ และน้ำ ซึ่งทางผู้บริหารโรงงานควรจัดเชิญผู้เชี่ยวชาญในด้านเครื่องจักรอุตสาหกรรม จากกรมโรงงานอุตสาหกรรมมาร่วมชี้แจงให้กลุ่มประชาชนในชุมชนทราบก่อนที่จะทำการก่อสร้างโรงงาน และให้ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

2.4.1.5 เชิญตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มพลังเข้าเยี่ยมชมกิจการ เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากการประชุมสัมมนาชี้แจงข้อเท็จจริงในข้อ 3 เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้ได้รับทราบข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเห็นความก้าวหน้าตามที่ได้รับข้อมูลไว้ตั้งแต่แรก

2.4.2 สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มพลัง ได้แก่

2.4.2.1 สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือแนะนำกิจการและการดำเนินงานขององค์กร จัดทำเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาหรือเอกสารเผยแพร่ให้กับกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มพลังที่ได้รับเชิญมาเยี่ยมชมกิจการ

2.4.2.2 สื่อมวลชน ได้แก่ การจัดแถลงข่าว การส่งข่าวประชาสัมพันธ์ให้สื่อมวลชนต่างๆ เพื่อกระจายข่าวสารข้อมูลให้ครอบคลุมไปยังกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ อย่างกว้างๆ เพื่อเป็นการป้องกันความเข้าใจผิดที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2.4.2.2 กิจกรรมพิเศษต่างๆ ได้แก่ การจัดประชุมสัมมนา จัดกิจกรรมพิเศษในวันสำคัญต่างๆ เพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์กรและผู้นำกลุ่มเหล่านี้และเป็นการเปิดโอกาสให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างผู้บริหารและผู้นำกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มพลัง

แนวความคิดการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญในการประกอบธุรกิจในทุกประเภท สำหรับโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ที่เลือกพื้นที่ชายทะเลตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสงครามนั้นเป็นโครงการขนาดใหญ่ซึ่งในการดำเนินการอาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือผลประโยชน์ของชุมชน การวางแผนการประชาสัมพันธ์ที่ดี จะเป็นการประสานความเข้าใจ ให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ยอมรับ สนับสนุนและไม่มีปฏิกิริยาต่อต้าน ในทางกลับกันถ้าไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่ดีอาจทำให้ประชาชนไม่เข้าใจและเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างประชาชนในท้องถิ่นกับผู้ประกอบการได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยตรงเป็นหลัก โดยเลือกพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามเพื่อมุ่งศึกษาทำความเข้าใจการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนจากการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ภายใต้บริบททางสังคมของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยศึกษาถึงลักษณะการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน การรวมกลุ่มของประชาชน ความสัมพันธ์ทางสังคม และเครือข่าย นอกจากนี้ยังศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลวิชาการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ให้ได้มากที่สุด โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 32 คน ได้แก่ แกนนำเครือข่ายประชาชนคนรักแม่กลองจำนวน 5 คน ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 4 คน นักวิชาการ จำนวน 3 คน กลุ่มนักเรียน นักศึกษาจำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ 3 คน และบุคคลทั่วไป จำนวน 7 คน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสองวิธีการหลัก คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาชน และข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อความเข้าใจในการศึกษาวิจัยในขั้นแรก

2.2 แหล่งข้อมูลภาคสนาม (Field research)โดยเลือกสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างทางทฤษฎีแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว วิธีนี้จะทำให้ข้อมูลต่อเนื่องตรงตามลักษณะที่เราต้องการศึกษา อีกทั้งยังช่วยให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ง่ายและสะดวกขึ้นจากการแนะนำโดยสามารถอ้างถึงผู้แนะนำได้ การเก็บข้อมูลภาคสนาม ใช้วิธีการศึกษาหลักคือการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลการตัดสินใจมารวมกลุ่มเพื่อทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ลักษณะการเริ่มต้นของ

การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายและผลของการรวมกลุ่มในความคิดเห็นของบุคคลเกี่ยวข้องเช่นแกนนำ เครือข่าย นักเรียน นักศึกษา บุคคลทั่วไป วิธีการสัมภาษณ์ทำโดยการพูดคุย จดบันทึก และ บันทึกเสียง เพื่อเก็บรายละเอียดให้มากที่สุด

นักศึกษา บุคคลทั่วไป วิธีการสัมภาษณ์ทำโดยการพูดคุย จดบันทึก และบันทึกเสียง เพื่อเก็บ รายละเอียดให้มากที่สุด

ลักษณะการสัมภาษณ์ (Interview) ที่ใช้ศึกษานี้ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 แบบดังนี้

2.2.1. สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured interview) โดยเลือกใช้กับ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคคลทั่วไป นักเรียน นักศึกษา ให้ตอบแสดงความคิดเห็นของตน การศึกษา ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ การพูดคุยในเรื่องทั่วไป แล้วเริ่มเข้าสู่ประเด็นที่สนใจในการศึกษาเพื่อสร้างความผ่อนคลายของผู้ให้ข้อมูล เช่น เหตุผลในการรวมกลุ่มกิจกรรมและผลของการรวมกลุ่ม เป็นต้น

2.2.2. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) การศึกษาได้ใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (formal-interview) ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบนี้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็น แกนนำเครือข่าย ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ซึ่งมีการตั้งแนวคำถามล่วงหน้า เช่น สาเหตุการรวมกลุ่ม ลักษณะของการรวมเป็นเครือข่าย ผลของการรวมกลุ่ม ผู้วิจัยยังได้ใช้ขั้นตอนต่างๆ ของการสัมภาษณ์ดังนี้

1. การเตรียมการสัมภาษณ์

1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นความขัดแย้งในเบื้องต้นจากอินเทอร์เน็ต เพื่อหาแกนนำเครือข่ายพร้อมเบอร์โทรศัพท์

1.2 การวางแผนการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดแนวคำถามเพื่อใช้ในการ สัมภาษณ์ ติดต่อแกนนำเครือข่ายโดยผ่าน e – mail แนะนำตัวเอง จุดประสงค์ พร้อมส่งแนว คำถามกว้างๆ ให้ก่อนที่จะนัดพบกันเพื่อสัมภาษณ์ พร้อมทั้งเตรียมอุปกรณ์การจด เครื่อง บันทึกเสียงเพื่อเก็บข้อมูลให้ครบถ้วน

1.3 การเริ่มสัมภาษณ์ แนะนำตัวเอง บอกวัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ถ้า ต้องจดบันทึกหรือบันทึกเสียงต้องแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนดำเนินการ

2. การสัมภาษณ์จริง เป็นขั้นตอนที่สำคัญโดยผู้วิจัยเตรียมตัวดังนี้

2.1 ใช้แนวคำถาม (Interview Guide) ที่ผู้วิจัยได้เตรียมมา ตามรายการหัวข้อ ที่สร้างขึ้นและจัดลำดับไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

2.2 ฟังอย่างตั้งใจ ใส่ใจและป้อนคำถามอย่างเหมาะสม

3. การบันทึกข้อมูลและสิ้นสุดการสัมภาษณ์ หลักการในการทำบันทึกให้ทำการบันทึกให้สมบูรณ์หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น พร้อมทั้งกล่าวขอบคุณผู้ที่ให้ข้อมูล หรือผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนด้วยความสุภาพเพื่อสามารถสอบถามข้อมูลในครั้งต่อไปได้

3. ระยะเวลาในการสัมภาษณ์

เพื่อให้การวิจัยได้รับข้อมูลครบถ้วน สมบูรณ์ ผู้วิจัยวางแผนการสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นช่วงเวลาคือ

1. ระยะเวลาเริ่มแรก มกราคม 2552 - เมษายน 2552 ผู้วิจัยได้ค้นหาแกนนำเครือข่ายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักจากสื่อหนังสือพิมพ์ และลงพื้นที่สัมภาษณ์แกนนำเครือข่ายคนแรก และคนต่อไป

2. ระยะเวลาที่สอง กรกฎาคม 2552 – กันยายน 2552 หลังจากนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ระยะแรกแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและวิเคราะห์ พบว่ายังไม่ครบถ้วน ผู้วิจัยลงพื้นที่อีกครั้ง แต่ไปสัมภาษณ์บุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้อง นักเรียน

3. ระยะเวลาที่สาม มกราคม 2553 - มีนาคม 2553 ผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้นำประชาชน หน่วยงานราชการเพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วน

4. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยได้แก่

1. ตัวผู้วิจัย
2. แนวคำถาม ประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีแนวคำถามในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้
 - 2.1. ภูมิหลังและความสำคัญของแต่ละบุคคล
 - 2.2. พฤติกรรมหรือประสบการณ์ของแต่ละบุคคล
 - 2.3. ความหมายการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในจังหวัดสมุทรสงคราม
 - 2.4. ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากแกนนำเครือข่าย บุคคลที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายของจังหวัดสมุทรสงคราม

3. การสังเกตโดยใช้เครื่องมือประกอบ เช่น เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามในแต่ละครั้ง มาจัดลำดับเหตุการณ์ เรียบเรียง เพื่อพรรณนาวิเคราะห์ สำหรับข้อมูลส่วนใดที่ยังบกพร่อง ผู้วิจัยได้ทำการเก็บเพิ่มในระยะที่สองและสาม โดยขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งได้จากการสังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ และจากการบันทึกข้อมูล ทำการวิเคราะห์ โดยจัดแยกเป็นหมวดหมู่ สรุปตามประเด็น พิจารณาข้อมูลที่ได้ ถ้ายังขาดประเด็นที่ต้องการ ก็ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

2. การวิเคราะห์ข้อมูลรวม เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูล ปรึกษาท่านอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้การเขียนมีความถูกต้องชัดเจน แก้ไขตามข้อเสนอแนะจนได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเป็นภาพรวมตามประเด็นที่ต้องการ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ผู้วิจัยได้นำความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็ง การสร้างเครือข่าย และประชาสังคม ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งของภาคประชาชนชาวจังหวัดสมุทรสงครามในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน วิธีวิจัยได้เริ่มศึกษาจากลักษณะของการสร้างความเข้มแข็งที่มีอยู่ในจังหวัดสมุทรสงคราม การสัมภาษณ์แกนนำเครือข่าย ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นผลสรุป โดยแบ่งเนื้อหาผลการศึกษออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไป

ส่วนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไป

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ของจังหวัดสมุทรสงครามเท่ากับ 416.7 ตารางกิโลเมตร ถือว่าเล็กที่สุดในประเทศ ประกอบด้วย 3 อำเภอคือ อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา รวมทั้งสิ้น 11 ตำบล 87 หมู่บ้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด
2. ความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่

1. ลักษณะทางกายภาพและข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

1.1 สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นที่ราบลุ่มติดทะเลโดยตลอด สภาพของดิน เป็นดินเหนียวปนทรายไม่มีภูเขาหรือเกาะ เดิมเคยมีป่าโกงกาง ไม้แซมตามชายฝั่งทะเล และมีป่าจากตามปากแม่น้ำ แต่ปัจจุบัน ได้มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวในการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเกือบทั้งหมด ต่อมาการเลี้ยงกุ้งไม่ประสบความสำเร็จ จึงเกิดบ่อกุ้งร้างจำนวนมาก แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงครามคือ แม่น้ำแม่กลอง ผ่านบริเวณท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา ออกทะเลอ่าวไทยที่บริเวณปากแม่น้ำแม่กลองในเขตอำเภอมืองสมุทรสงคราม มีลำคลองใหญ่ๆน้อยมากมายแยกจากแม่น้ำแม่กลอง 366 คลอง ลำประโดง 1,947 ลำประโดง กระจายอยู่ทั่วพื้นที่

จากสภาพภูมิประเทศเช่นนี้ ทำให้เกิดความสะดวกในการคมนาคมทางน้ำ และการประกอบอาชีพด้านกิจกรรมจนเป็นที่รู้จักกันในนาม “เวนิสตะวันออกแห่งสุดท้ายของเมืองสยาม”

1.2 แนวเขตปกครองจังหวัด

จังหวัดสมุทรสงครามมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร โดยมีลำคลองดอนมะโนรา และรางห้าตำลึงในเขตท้องที่อำเภอบางคนที และอำเภอเมืองสมุทรสาคร เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ตรงปากแม่น้ำแม่กลอง และจังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร ที่คลองพรมแดนท้องที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดราชบุรี โดยมีลำคลองวัดประคู้เป็นแนวแบ่งเขตในท้องที่อำเภออัมพวา

1.3 จำนวน อำเภอ / ตำบล / หมู่บ้าน / องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

จังหวัดสมุทรสงครามมีขนาดพื้นที่ 416.7 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วย

อำเภอ 3 อำเภอ คือ

1. อำเภอเมือง

2. อำเภออัมพวา

3. อำเภอบางคนที

ตำบล 33 ตำบล คือ

พื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสงคราม จำนวน 10 ตำบล

พื้นที่อำเภออัมพวา จำนวน 11 ตำบล

พื้นที่อำเภอบางคนที จำนวน 12 ตำบล

องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 องค์การ

เทศบาล 5 เทศบาล คือ

1 เทศบาลเมือง คือ เทศบาลเมืองสมุทรสงคราม

4 เทศบาลตำบล คือ 1. เทศบาลตำบลบางนกแขวก

2. เทศบาลตำบลกระดังงา

3. เทศบาลตำบลอัมพวา

4. เทศบาลตำบลเหมืองใหม่

หมู่บ้าน 284 หมู่บ้าน

ชุมชน 24 ชุมชน

2. ความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่

จากการศึกษาพบว่า

2.1 สถานที่สำคัญ/สถานที่ท่องเที่ยว

ชุมชนริมคลองอัมพวา อยู่ในเขตเทศบาลตำบลอัมพวา กลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ชุมชนนี้มีความยาวประมาณ 800 เมตร บริเวณ สองฝั่งคลองอัมพวา อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว 1-2 ชั้น สร้างด้วยไม้ ซึ่งเดิมเป็นชุมชนตลาดน้ำและร้านค้าริมน้ำ ชุมชนนี้มีความโดดเด่น ในด้านสถาปัตยกรรมชุมชน ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี จนถึง 100 ปี ประกอบด้วย ห้องแถวไม้ เรือนไทย เรือนพื้นดิน เรือนแพ โรงเรียน สำนักงานเทศบาล ร้านค้าและสวน จึงได้รับรางวัล “อนุรักษ์ดีเด่น” ในปี 2546 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ (อ้างถึงใน หนังสือท่องเที่ยวสมุทรสงคราม , สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม :9)

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2551 บ้านเรือนแถวไม้ของชุมชนอัมพวาแบบดั้งเดิม ได้รับรางวัลชมเชย (Honourable Mention) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2008 (UNESCO Asia-Pacific Heritage Award) (อ้างถึงใน หน่วยวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน 2551 : 1)

ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวา เป็นตลาดริมคลอง ตั้งอยู่ใกล้วัดอัมพวันเจติยาราม พ่อค้าแม่ค้าพายเรือขายอาหารและเครื่องคัม ตลาดแห่งนี้ เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจในการอนุรักษ์ชุมชนริมน้ำให้คงอยู่สืบไป

ล่องเรือชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงครามมีโครงข่ายแม่น้ำลำคลองที่เชื่อมโยงถึงกัน สภาพภูมิทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองและคลองต่าง ๆ มีความสวยงามร่มรื่น มีวัดต่างๆ และบ้านเรือน ผู้คนเรียงรายอยู่สองฝั่งแม่น้ำสลับกับต้นลำพู

ตลาดน้ำท่าคา สถานที่ตั้ง อยู่ที่ตำบลท่าคา เป็นตลาดนัดทางน้ำที่ยังคงความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิต ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน ปลูกพืชชนิดต่างๆ ชาวบ้านจะพายเรือนำผลผลิตทางการเกษตร ผักและผลไม้จากสวนมาขาย แลกเปลี่ยนกัน

ดอนหอยหลอด สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นสันดอนตั้งอยู่ปากแม่น้ำแม่กลอง เกิดจากการตกตะกอนของดิน ปนทราย มีอาณาบริเวณกว้างประมาณ 3 กิโลเมตร ยาว 5 กิโลเมตร

2.2 การใช้และการจัดการทรัพยากร

เรื่องนี้เป็นเรื่องหลักชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาของตนกำหนดแบบแผนการทำมาหากินขึ้นให้สอดคล้องกับระบบน้ำ ระบบน้ำเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในการประกอบอาชีพด้วยว่าควรทำอะไรในช่วงเวลาใด ชาวบ้านมีระบบการจัดการและการใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

2.2.1 พื้นที่ตอนบนของจังหวัด ทำสวนผลไม้ ทำสวนเตียน เพราะน้ำจืด เป็นส่วนใหญ่ ต้องขุดลอกลำประโดง เพื่อเพิ่มเนื้อที่สำหรับแผ่หน้าออกไป ถ้าเป็นสวนเตียน (สวนเตียน หมายถึง สวนไม้ล้มลุกประเภทพริกหอม ยาจืด ผัก) ต้องทำคันดินล้อมรอบสวน เป็นคันดินอัดแน่น และมีระดับความสูงมากพอป้องกันน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน ล้อมสวนไว้เพื่อ“สูบน้ำ”ในฤดูน้ำหลากด้วย

2.2.2 พื้นที่ตอนกลางของจังหวัด ทำสวนมะพร้าวผล และมะพร้าวน้ำตาล เนื่องจากอิทธิพลของน้ำกร่อย และน้ำเค็มอาจขึ้นไปถึง ในหน้าแล้งจึงปลูกพืชที่อยู่ได้ทั้งสองน้ำ

2.2.3 พื้นที่ตอนล่างของจังหวัดที่อยู่ติดทะเลเป็นน้ำเค็ม หรืออยู่ใต้อิทธิพลน้ำเค็ม ในหน้าแล้ง ชุมชนประกอบอาชีพทำนาเกลือ ทำป่ากกางเพื่อเผาถ่าน ทำนากุ้งและทำประมงทะเล (สุรจิต ชีรเวทย์ 2551: 45)

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสมุทรสงคราม เหมาะกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการประมง อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก การประมงเป็นสาขาการผลิตในภาคเกษตรที่ทำรายได้สูงสุดของจังหวัด รองลงมาคือ กสิกรรม และการแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย

จังหวัดสมุทรสงคราม ถือว่าเป็นเมืองสามน้ำ คือมีทั้งน้ำจืด แอ่งน้ำกร่อยบางคนที่น้ำกร่อย แอ่งน้ำเค็มอัมพวา และอำเภอเมืองตอนบน และน้ำเค็ม ทางอำเภอเมืองตอนกลาง และตอนล่างกับอำเภออัมพวาตอนล่าง เพราะอยู่ติดกับอ่าวไทย

ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับแบบแผนการทำมาหากินนั้น จึงอยู่บนพื้นฐานในเรื่องน้ำ และลม ผสมกันได้อย่างลงตัว

2.3 โครงสร้างทางสังคม

จากการศึกษาพบว่า จังหวัดสมุทรสงคราม ได้มีการสืบทอดวิถีชีวิตดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ได้อย่างดี ลักษณะโครงสร้างทางสังคม การประกอบอาชีพ อยู่ร่วมกับธรรมชาติ พึ่งพิงธรรมชาติ ตั้งแต่ น้ำ ลม ดิน ที่มีความเกี่ยวข้องกัน เช่น

2.3.1 ตลาดน้ำ ตลาดนัดอันเก่าแก่ที่มีการค้าขายทางน้ำมาช้านาน เช่น ตลาดน้ำยามเย็นอัมพวาตลาดน้ำท่าคา ซึ่งยังคงความเป็นธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวสวนริมน้ำ โดยมีพ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นชาวสวนในชุมชน นำผลผลิตจากสวนมาจำหน่ายด้วยตนเอง นอกจากการซื้อขายสินค้าแล้ว ยังมีชาวบ้านที่พายเรือมาเพื่อพบปะ พูดคุยกับเพื่อนบ้านชาวสวน ในระหว่างการเลือกชมสินค้าจากเรือต่างๆ

2.3.2 การทำสวนผลไม้ จังหวัดสมุทรสงครามมีผลไม้ที่ขึ้นชื่อคือ ลิ้นจี่ ส้มโอ พันธุ์ขาวใหญ่ มะพร้าว

2.3.3 โฮมสเตย์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง เปิดให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ ให้แก่นักท่องเที่ยวในการเลือกพักอาศัยร่วมกับชาวบ้านในชุมชนริมน้ำ

2.3.4 ประมง ท้องทะเลอ่าวแม่กลอง อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากร แร่ธาตุ และสัตว์น้ำนานาชนิด ประกอบอาชีพตามความถนัดได้หลากหลาย ดักจับปลาทุ จับหอยแครง หอยหลอด หรือ ดักเคยสำหรับนำมาทำเป็นกะปิ การทำนาเกลือ

2.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ที่เรียงรายตามสองฝั่งริมน้ำยังคงรักษาอัตลักษณ์ ความเป็นชุมชนริมน้ำแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างดี โดยเฉพาะบ้านเรือนแถวไม้ในชุมชนอัมพวา โดยได้รับรางวัลชุมชนอนุรักษ์ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2545 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้วยลักษณะของร้านค้าริมน้ำซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญของจังหวัดในอดีต ทั้งนี้ ร้านค้าบางแห่งยังคงเปิดดำเนินการอยู่ตามปกติ เช่น ร้านขายของชำ ร้านกาแฟแก้วโบราณ

จังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 60 กิโลเมตร แต่ยังคงรักษาความสงบร่มรื่นของธรรมชาติ สายน้ำ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตคนไทย ยังคงสืบทอด อัตลักษณ์ความงดงามดั้งเดิมสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ความเด่นชัดของภูมิปัญญาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ (man and nature) ที่อยู่ร่วมกันอย่างลงตัว

ส่วนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นของการศึกษาดังนี้

1. ลำดับความเป็นมาและข้อโต้แย้ง
2. การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนเพื่อต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน
3. ลักษณะในการใช้พื้นที่ในการรวมกลุ่มเครือข่าย
4. องค์ประกอบของความสำเร็จในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

1. ลำดับความเป็นมาและข้อโต้แย้ง

การเกิดขึ้นของการรวมตัวกันเป็นภาคประชาชน มีเหตุมาจากการช่วงชิงการใช้พื้นที่ในทรัพยากรระหว่างชาวบ้าน นายทุน และภาครัฐ เนื่องจากประชาชนไม่ยอมจำนนต่อสิ่งที่เข้ามาคุกคามชุมชนของพวกเขา ด้วยความตระหนักรู้ว่า ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น จะทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม ชาวจังหวัดสมุทรสงคราม มีชีวิตผูกพันกับทะเล มีการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืนมาหลายชั่วอายุคน ข้อบ่งชี้ประการสำคัญของความสำเร็จในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาวจังหวัดสมุทรสงครามคือ การรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวแม่กลองไว้ได้สมบูรณ์ที่สุดแม้จะผ่านการใช้ประโยชน์จากชุมชนมาแล้วกว่า 100 ปี นับตั้งแต่เกิดชุมชนเป็นต้นมา คือ การประเมินความสมบูรณ์ของทรัพยากรตามธรรมชาติ โครงการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม พื้นที่ริมคลองอัมพวา (Thailand

Cultural Environment Project : Amphawa Canal Community) ได้รับรางวัลชมเชย (Honourable Mention) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม จากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นทวีปเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2008 (UNESCO Asia-Pacific Heritage Award) ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมของชุมชน (หน่วยวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน 2551)

จากการศึกษาพบว่า การเกิดเป็นภาคประชาชนหรือประชาคม มิให้เห็นมาก่อนที่จะเกิดกรณีการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน โดยเริ่มมีขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2542 มีการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นนี้ ดังนี้

...จริงๆ แล้ว ประชาคมเริ่มตั้งแต่ วันที่ 9 เดือน 9 ปี 1999 โรงไฟฟ้าราชบุรีกำลังเกิด เขาต้องการขนน้ำมันตามทางเรือทางแม่น้ำแม่กลอง ประชาคมก็คุยกันว่าถ้าเรือล่ม มีผลกระทบ ใครจะรับผิดชอบ ก็เกิดเป็นประชาคมทำเรื่องเรือเดินน้ำมัน ต่อมาเกิดเรื่องมีกำนันคนหนึ่งจะสร้างโรงฆ่าหมู นื่องในหมู่บ้านก็มาปรึกษาว่าจะทำอย่างไร เดี่ยวเราเดือดร้อน พี่ก็ให้น้องไปหาข้อมูล น้องก็มารวมตัว พาชาวบ้านเดินขบวนไปที่หน้าอำเภออัมพวา นั่นเป็นครั้งแรก ต่อมาทำเรื่องสั้นทางลัดสู่ภาคใต้ ... (เอ 2553)

สอดคล้องกับแกนนำคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ดังนี้

...เราไม่ได้เริ่มต้นที่โรงไฟฟ้า เราสู้มาตั้งแต่ เรือเดินน้ำมันในแม่น้ำแม่กลอง ต่อมาโรงฆ่าหมู เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ เราทำเรื่องสิ่งแวดล้อมจังหวัดเราทำมาตลอด ถ้าเกิดมีเรื่องอะไร ใครได้รับผลก่อน คนนั้นก็เริ่มต้นแล้วก็ประสานกัน ปกติพี่จะเป็นคนแรกๆ นะที่รับการประสานมา เพราะพี่ทำงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคอยู่แล้ว พี่ก็ประสานต่อไปให้... (บุญ 2552)

การเกิดขึ้นของภาคประชาชน เริ่มขึ้นจากการเห็นปัญหาต่างๆ ร่วมกัน จึงมีการรวมกลุ่ม มีพัฒนาการ พร้อมทั้งปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ผลของการรวมกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว ทำให้เกิดการแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ตามความต้องการของชุมชนนั้นๆ โดยที่ยังไม่มีภาคประชาชนอื่นเข้ามามีส่วนร่วม การสร้างภาคีเครือข่ายภาคประชาชน ในช่วงแรกเป็นการผนึกกำลังของชาวบ้าน เพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชน หรือสิทธิในการเข้าร่วมในการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของภาครัฐ และยังมีการรวมกลุ่มของผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน เป็นสมาคม ชมรม ต่อมาสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เข้ามาประสานงานกับชาวบ้าน เพื่อสนับสนุนให้ทำโครงการวิจัยท้องถิ่นโดย สกว. เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง ช่วยหนุนเสริม คอยแนะนำ ร่วม

แลกเปลี่ยนความคิดเห็น จัดประชุมทุกเดือน เชื่อมโยงเครือข่าย จนถึงได้ว่าเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง กล่าวว่

...ที่เข้าไปชวนชาวบ้านมาทำวิจัย นักวิจัยเต็มไปหมด ชุมชนไหน เราไปเจอ เราก็ไปชวนเขา มาทำวิจัยให้หมด ให้ชาวบ้านเขามีความรู้ คิดเป็นระบบ ไม่ใช่พูดไปคำไป พูดแบบมีข้อมูล ที่คิดว่านะ คนอย่างเดียวกัน มีพลังไม่พอ สังคมต้องเป็นสังคมฐานความรู้ เอาคนไปเดินขบวน อย่างเดียว มีพลังไม่พอ ปกติจะมีเวทีเครือข่ายนักวิจัยในวันเสาร์สุดท้ายของเดือน ไม่จำเป็น ต้องเป็นนักวิจัย ใครก็ได้เข้ามาประชุมได้... (ปี 2553)

ในอดีต เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นในชุมชน ก็มีกลุ่มกลายมาเป็นปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง และวิวาทกัน โดยไม่มีการพูดคุย หรือใช้เหตุผลแก้ปัญหา แต่เมื่อ สกว.เข้ามาทำงานวิจัย ประชาชน มีความเข้าใจในการจัดการปัญหาในชุมชนได้ดีขึ้น มีกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ทุกคนยอมรับได้ ตัวอย่างเช่น ปัญหาเรื่องน้ำ ที่แพร่กหนดแดง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างคน 2 ฝ่าย ได้รับการ แก้ไข สิ่งที่ได้คือประชาชนเกิดความรู้และประสบการณ์ สามารถแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้โดยไม่ต้อง พึ่งหน่วยงานอื่น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งที่เป็นผู้ประสานงาน สกว. ได้ให้ข้อมูล สอดคล้องกับประเด็นนี้ดังนี้

...ชาวบ้านเขามีปัญหาเรื่องน้ำ มีฝั่งน้ำจืดกับฝั่งน้ำเค็ม ทะเลาะกันมายาวนานกว่า 20 ปี เราก็ เข้าไปร่วมทำวิจัยกับประชาชน หอการค้า กรมชลก็ได้แก้ปัญหาได้ ถือเป็นกระบวนการวิจัย โดยท้องถิ่นต้นแบบเลยนะ พี่ว่า ได้เป็นแบบประจูนน้ำ ซึ่งเขียนแบบโดยชาวบ้านเองจากการ ทำเวทีชาวบ้าน... (ปี 2553)

...เราเข้าไปช่วยให้ท้องถิ่น แก้ปัญหาของท้องถิ่นเขาเอง ให้เขาเป็นคนวางแผนและลงมือ แก้ปัญหาเองตามข้อมูล ความรู้ ภูมิปัญญาและข้อเท็จจริง ซึ่งโครงการพวกอย่างนี้ใช้เงิน ไม่มาก แต่ผลที่ได้มันมหาศาล ชาวบ้านเขาจะเกิดความรู้และก็มีประสบการณ์ ทำให้เขา สามารถแก้ปัญหาของตนเองได้เอง เราเชื่อว่า จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ต่อไปเขาก็ ไม่ต้องพึ่งพากรรัฐเลย...(๒ 2553)

การที่ประชาชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น นั้น เป็นหนึ่งในแนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน เพราะแสดงถึงความสามารถของคนในชุมชนที่มี ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ชุมชนตระหนักดีว่าปัญหาทุกอย่างสามารถแก้ไขได้ ด้วย

การนำเอาคน 2 ฝ่าย มาเรียนรู้ร่วมกัน และที่น่าสนใจคือ กระบวนการที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา ทุกฝ่ายต้องเรียนรู้ร่วมกันว่าจะใช้กระบวนการอะไร อย่างไร จึงจะแก้ปัญหาาร่วมกันได้

2. การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนเพื่อต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

สำหรับกรณีพิพาทในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2550 วันที่ 30 กรกฎาคม 2550 บริษัทที่ได้รับสัมปทานโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน เชิญชาวบ้านในพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าพร้อมประชุมเพื่อจัดทำประชามติเรื่องการจะสร้างโรงไฟฟ้าบริเวณ ตำบลบางแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยก่อนหน้านั้น ชาวบ้านไม่ทราบว่าจะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในพื้นที่

...ประมาณกลางปี 50 มีป่าคนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ที่เขาจะสร้าง จำชื่อไม่ได้แล้ว แต่จำหน้าได้ ไม่บอกแล้วกัน แกได้ข่าวมาว่า มีใบปลิวว่าจะมีการทำประชามติเรื่องของการสร้างโรงไฟฟ้า แกก็ไม่สบายใจ แกเป็นชาวบ้าน แกก็เครียดเพราะว่าเป็นชาวบ้านธรรมดา อาศัยหากินกับสภาพดินฟ้าอากาศการประมงพื้นบ้าน ประมงชายฝั่ง แกก็ไม่รู้ทำไง แกก็มาปรับทุกข์ที่หอการค้า สมัยนั้นที่สุจริตเป็นประธานหอ-เราก็เลยมาศึกษาดูว่าจะทำอย่างไรเราก็เอาโบชัวร์ของบริษัทมาดูว่า เป็นอย่างไร...(มานะ 2552)

...ตอนนั้น พี่เจี๊วเขาเป็นประธานหอ (หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม) ถือว่าพี่เขาเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในความรักบ้านเกิดของเขา อย่างหอการค้าเนี่ยไม่ทำแต่เรื่องการค้า เราดูเรื่องสิ่งแวดล้อมของจังหวัดด้วย ชาวบ้านเขามีอะไรไม่ชอบมาพากล ก็จะไปบอกพี่เจี๊วก็จะต่อเรื่องให้ อย่างเรื่องโรงไฟฟ้าก็เหมือนกัน แกก็ประสานหลายฝ่าย อันนี้ต้องให้เครดิตแก...(แก้ว 2552)

....ก่อนการประชุมจะสร้างโรงไฟฟ้า เขาปิดบัง พี่ก็ให้เครือข่ายพี่ไปฟังและก็ตามไปฟังที่หลัง เขาให้ข้อมูลด้านดี เอาสื่อเหลือไปกองไว้ ชาวบ้านก็ไม่กล้าคัดค้านอะไร มองสื่อเหลือองใครอยากได้ให้มาเซ็นชื่อ ใคร ไม่เซ็นชื่อเขาก็ถ่ายรูปไปนำเสนอ พี่ก็เข้าไปถามว่า ใครนัดจัดงานวันนี้ วันเข้าพรรษาทำไมจัดงานวันนี้ พี่ก็ถูก.....(ผู้นำชุมชน) โทรมาต่อว่าว่าจะไปคัดค้านเขาทำไม ฟังเขาก่อน แต่พี่มองว่าไม่จริงใจตั้งแต่แรก เราก็เลยต้องมานั่งคุยกัน...(บุญ 2552)

สิ่งที่ทำให้เกิดการต่อต้านจากประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามเนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ตั้งแต่เริ่มศึกษาโครงการ ส่งผลให้ประชาชนเกิดความกังวลว่าจะได้รับผลกระทบโดยตรงกับการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตที่เกิดจากการมีโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

จึงเกิดการรวมตัวกันของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตั้งโครงการเพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชน ประเด็นที่นำเสนอคือ ให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินที่จะมาสร้างที่ชายฝั่งอ่าวไทย ในจังหวัดสมุทรสงคราม

...กระทรวงพลังงานจะเปิดประมูลให้ผู้ประกอบการอาชีพผลิตไฟฟ้ารายใหญ่ เข้าไป เสนอกระทรวงตามแผนพัฒนาไฟฟ้าเรียกว่า ฟิเดลิตี ซึ่งมีการพยากรณ์การใช้ไฟฟ้าว่า สํารองไฟเท่าไร? ใช้ไฟเท่าไร พวกนี้จะเริ่มหาที่ จะมาลงแม่กลอง 600 กิโลวัตน์ เขาก็จะเริ่มทำการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น พอเขาเริ่มทำ เขาต้องจัดประชุม ทำเวทีชาวบ้านในพื้นที่ และนำเสนอฝ่ายเดียว กระบวนการคัดสรรก็เป็นกระบวนการที่สร้างความขัดแย้งในเบื้องต้น ความขัดแย้งก็คือว่าชุมชนไม่รู้เรื่องอะไรเลย ผังเมืองอะไรต่างๆ ประชาชนไม่ถูกรู้ คนท้องถิ่นรู้ทีหลัง ถ้าคุณใช้กระบวนการแบบนี้ มันทำให้ผู้ประกอบการมีความหวังทำให้ผู้ประกอบการลงลึก ถอยไม่ได้ คุณสร้างเงื่อนไขที่สร้างความขัดแย้งมาตั้งแต่ต้น ให้ผู้ประกอบการทะเลาะกับชาวบ้านกันเอง ตรงนี้เราจะมีรัฐไว้ทำไม...(บุญ 2552)

จากข้อมูลข้างต้น สามารถแยกเป็นประเด็นความขัดแย้งได้ดังนี้

1. ประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างโรงไฟฟ้า และมีความเข้าใจว่าโรงไฟฟ้าจะเกิดปัญหามลพิษ เพราะได้รับทราบข้อมูลโรงไฟฟ้าถ่านหินจากในอดีต ชาวบ้านจึงเกรงว่าจะได้รับผลกระทบจากโครงการ

...โรงไฟฟ้าถ่านหินเป็นยังงี้ก็ไมรู้นะ แต่ลุงก็ไม่อยากได้หรอก ลุงก็คิดว่าคนอื่นก็ไม่อยากได้เหมือนกัน เราอยู่อย่างนี้ก็ดีแล้ว ไม่อยากให้แม่กลองมีพิษ สงสารเด็ก ๆ มัน ตอนที่เขาไปประท้วงกัน ลุงก็ไปนะ ไปช่วยเขา(ตุ๊ก 2552)

2. ขาดการร่วมมือของภาคประชาชนในการคัดเลือกโครงการ การคัดเลือกสถานที่ตั้งผู้ประกอบการ โรงไฟฟ้ามุ่งเน้นในเรื่องการขออนุญาตจากหน่วยงานต่างๆ ตามข้อระเบียบ มากกว่าการทำความเข้าใจชุมชนก่อน ทำให้ประชาชนเกิดความระแวงและไม่เชื่อใจ

...เราว่ามันไม่ถูกต้องในเรื่องวิธีการทำเรื่องความคิดเห็นประชาชน แล้ววันที่เชิญก็เป็นวันอาสาฬหบูชา คนก็ไม่ค่อยมี แต่เขาก็สรุปว่าทำไปแล้วครั้งหนึ่ง แล้วต้องทำอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเราก็มองว่าไม่ถูกต้อง เราก็เลยนัดรวมตัวขยายผล ซึ่งตอนนี้เรื่องมันเริ่มดังแล้ว...(ระ 2552)

3. ผู้ประกอบการโรงไฟฟ้าเข้าไปทำความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่โดยอ้างว่าได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐแล้ว ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจจากชุมชน และไม่รับฟังแม้ชี้แจงภายหลัง เกิดความขัดแย้งกระทั่งมีการรวมกลุ่มของภาคประชาชน เพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชน

ความสำเร็จในการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินนั้น เกิดจากความร่วมมือกันของบุคคลหรือองค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมายที่เดียวกันมารวมกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรอง นำไปสู่เป้าหมาย ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดเครือข่าย โดยมีลำดับดังนี้

การประชุมปรึกษาหารือครั้งแรกที่หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้ริเริ่มเปิดประเด็นเรื่องโรงไฟฟ้าเป็นกลุ่มแกนนำหลัก ๆ ประมาณ 4 – 5 คน และได้ประสานงานกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น บุคคลที่มีผลงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านวิชาการ หรือบุคคลที่ประชาชนให้การยอมรับ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่รู้จักกันก่อนแล้ว เป็นการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับโรงไฟฟ้า สาเหตุปัญหาความขัดแย้ง สถานการณ์ในปัจจุบัน และหาแนวทางจัดการกับปัญหาในอนาคต สาเหตุที่เชิญบุคคลหลากหลายเพราะต้องการกระจายการมีส่วนร่วม เพื่อให้หลายๆ คนได้เข้ามามีบทบาทร่วมในกระบวนการเพื่อความรู้สึกเป็นเจ้าของ และคาดหวังว่าความเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสารต่างๆ จะสามารถสื่อสารให้ชาวบ้านคนอื่นๆ ได้รับรู้และเข้าใจอย่างถูกต้องทั่วถึงกัน โดยผ่านแกนนำหลัก

...ตอนแรกเราเชิญในส่วนของคนที่สนใจเรื่องบ้านเมือง พี่สุรจิต หอการค้า กลุ่มประชาคมคนรักแม่กลอง เราก็มารวมกันที่หอการค้า เรามองว่าอยู่ๆ มาสร้างแต่คนในชุมชนไม่มีส่วนรู้ ดูจากเอกสาร ว่าเชิญชาวบ้านมาทำประชามติ แต่เจาะเฉพาะชาวบ้านในชุมชนนั้น เราว่าไม่ถูกนะก็เลยมานั่งคุยกันในกลุ่มว่า ถ้ามันมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โตมาอยู่ในชุมชน มันถูกต้องหรือเปล่า ก็นัดหมายมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อนว่าโรงไฟฟ้านั้นคืออย่างไร มีข้อดีข้อเสียอย่างไร ตอนแรกเราก็เชิญเฉพาะประชาชน คนที่สายอนุรักษ์ เป็นคนที่ได้รับการยอมรับในสังคม คนที่เรารู้จักก่อน มาคุยกันว่าโรงไฟฟ้านั้นได้รับผลกระทบทั้งจังหวัด เราให้การบ้านว่าให้คุณไปบอกต่อในเรื่องที่เราคุยกัน กับคนที่คุณมีเครือข่าย ซึ่งเราก็หวังว่า เจ้าจะไปบอกต่อในกลุ่มของเขา..(มานพ 2552)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เล่าว่า วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ประชาชนชาวจังหวัดสมุทรสงครามกว่าพันคน ได้มารวมตัวกันเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากตัวแทนบริษัทล๊อคเคย์ จำกัด (มหาชน) และบริษัท แบบคอกแอนด์บราวน์ จำกัด ที่ได้รับสัมปทานจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานความร้อนจากถ่านหิน ณ ห้องประชุมวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม แต่ปรากฏว่าวันดังกล่าว บริษัทไม่ได้มาชี้แจง ดังนั้น

ประชาชนได้รวมกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าและได้เป็นมติที่จะไปยื่นหนังสือคัดค้านต่อผู้ว่าราชการจังหวัด จากการสัมภาษณ์แกนนำผู้ให้ข้อมูลหลักได้กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

...เราว่ามันไม่ถูกต้องในเรื่องของวิธีการทำความเข้าใจประชาชน วันที่สอบถามประชามติ ก็เชิญเฉพาะคนในพื้นที่เท่านั้นวันอาสาฬหบูชา คนก็ไม่ค่อยมา แต่ก็สรุปว่าทำแล้วครั้งนึง แล้วต้องทำอีกครั้งนึง เราเห็นว่ามันไม่ถูก ก็เลยเปิดประเด็นขึ้นมา คุยกัน...(มานะ 2552)

...วันแรกเราก็สำรวจชื่อกัน ได้ประมาณ 1,200 คนแต่ปรากฏว่าบริษัทไม่มา เราก็เลยไปหาผู้ว่า ไปบอกท่านว่าประชาชนไม่เห็นด้วยนะ ชาวบ้านไม่ยอมให้มีโรงไฟฟ้า เราก็คิดว่าบริษัทไม่ยื่นแล้วละ แต่สุดท้ายบริษัทก็ยื่น...(ภาณุ 2552)

ลำดับการพัฒนาการทำงานกลุ่มย่อย และยกระดับการดำเนินการของเครือข่ายของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การทำงาน ในการประชุมแกนนำเครือข่ายที่หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหา โดยรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญา และได้รับความร่วมมือจากเครือข่ายภาคประชาชน เช่นประชาชนท้องถิ่น หอการค้าจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง เครือข่ายสาธารณสุขจังหวัด เครือข่ายการศึกษา ร่วมกันกำหนดเป็นแผนที่เส้นทางการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่กลอง (ปรากฏอยู่ในภาคผนวก)

...จังหวัดนี้จะเห็นว่าประวัติศาสตร์ดั้งเดิม หรือธรรมชาติอยู่กับน้ำ กับธรรมชาตินี้ รายได้ของเราที่อยู่กับน้ำ ...พอมามีข้อมูลว่าจะมีการสร้างโรงไฟฟ้าคุณสุรจิต เป็นอดีตประธานหอการค้า ที่ไม่ได้เน้นการค้าอย่างเดียวแต่เหมือนเป็น NGO ที่ตอบแทนสังคมภาพที่ทำมาตลอดคือเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องธรรมชาติ อีกคนคือ อาจารย์.....(นักวิชาการ) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ส่วนหนึ่งข้อมูลมาจากปัญญาชนมูลนิธิผู้บริโภค ก็มีการเชื่อมโยงกับปตท. พี่เจ็ยก็ประสานกับอาจารย์.....(นักวิชาการ) ให้ข้อมูล พี่เจ็ยจะเด่นเรื่องสิ่งแวดล้อมสามารถสะท้อนภาพว่า ถ้ามาว่ามีผลกระทบอย่างไร ตัวที่อยู่สาธารณสุขก็มีข้อมูลสุขภาพ สุดท้ายก็ส่งผลกระทบต่อบุคคล ประสานเรื่องข้อมูลวิชาการ ทำงานคุ้มครองผู้บริโภคอยู่แล้ว ทำด้านภาคประชาชน ก็สนใจตรงนี้ค่อนข้างเยอะ...(ภาณุ 2552)

จากการศึกษาพบว่า ผู้ประสานงานเครือข่าย เชิญแกนนำเครือข่ายในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงให้เข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือกันพร้อมแจ้งปัญหาให้ทราบ โดยใช้ห้องประชุม

หอการค้า กำหนดบทบาทหน้าที่ ตามความสามารถของแต่ละคน ยุทธศาสตร์ของการต่อต้าน
โรงไฟฟ้าได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นข้อต่อสู้ของภาคประชาชนตามลำดับ ดังนี้

1. กำหนดยุทธศาสตร์การทำงาน เคลื่อนไหวระดับนโยบาย ขยายเครือข่ายในจังหวัด พัฒนา ระบบข้อมูล

เคลื่อนไหวระดับนโยบาย

1. ยื่นหนังสือคัดค้านยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ขยายภาพการเคลื่อนไหวให้ผู้มีบทบาทในสังคมรับรู้
 - 2.1 หน่วยงาน/NGO อื่น
 - 2.2 สื่อมวลชน
 - 2.3 เครือข่ายไม่เอาโรงไฟฟ้าในพื้นที่อื่นๆ
 - 2.4 ผู้บริหารในจังหวัด

ขยายเครือข่ายในจังหวัด

เน้นสร้างกระแสอย่างต่อเนื่อง กระแสต้อง แรง คัง สะเทือน สร้างสัญลักษณ์ เพื่อให้
เกิดภาพการเคลื่อนไหวร่วมกันทุกพื้นที่ พัฒนาเนื้อหาในสื่อเผยแพร่ให้ครอบคลุมทุกด้าน โดย

1. ป้ายต่อต้าน
 - 1.1 เน้นประเด็น “ การกลับมา/การคืนชีพของโรงไฟฟ้า”
 - 1.2 ใช้ข้อความรูปแบบเดียวกัน
2. จัดหมายลูกโซ่(ผู้ที่ได้รับ จัดทำสำเนาเผยแพร่ต่อไปตามกำลัง)
 - 2.1 เอกสารแผ่นพิมพ์
 - 2.2 VCD
 - 2.2.1 รายการถอดรหัส
 - 2.2.2 มุลนิธิสาธารณสุข
 - 2.3 สื่ออินเทอร์เน็ต (E Mail/web board)
3. หาทุน
 - 3.1 หนังสือ “คนแม่กลองไม่เอาโรงไฟฟ้า”
 - 3.2 เสื้อ
4. เวทีสาธารณะ
 - 4.1 เวที อบต.
5. จุดประกายเพื่อปักธงรบ 7 พย.50
6. นับถอยหลังไปถึงวันดีเคย์

พัฒนาระบบข้อมูล

1. ติดตามข้อมูลสถานการณ์ความถี่หน้าต่างๆ
2. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านวิชาการ
 - 2.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
 - 2.2 ผลกระทบด้านสุขภาพ
 - 2.3 ผลกระทบอื่นๆ เช่น จังหวัดใกล้เคียง
 - 2.4 ข้อมูลระดับนโยบาย

การประเมินผลการเคลื่อนไหว

1. ผู้รับผิดชอบแต่ละส่วน สรุปผลการดำเนินงาน หรือถอดบทเรียน เป็นช่วงๆ หลังเสร็จสิ้นแต่ละกิจกรรม
2. เครือข่ายประชาชนคนรักแม่กลอง สรุปผลการดำเนินงาน/ถอดบทเรียนในภาพรวม

การดำเนินงานเพื่อรวมพลังจัดตั้งเครือข่าย เพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ กระตุ้นให้เกิดการคิดค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาในหลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้ความรู้โดยเชิญผู้มีความรู้จากภายนอก การจัดทำระบบข้อมูลข่าวสาร ประกอบการวางแผนการจัดการ ประสานการดำเนินงานในประเด็นต่างๆกับนักวิชาการจาก สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่ร่วมเป็นพันธมิตร เพื่อร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ประเด็นการจัดการต่อต้านการก่อสร้าง ประเด็นการอนุรักษ์ทรัพยากร ข้อมูลเกี่ยวกับ โรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน จากการสัมภาษณ์แกนนำผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับ ประเด็นนี้ดังนี้

... โรงไฟฟ้านี้ เราก็รู้ว่าเขาจะทำเวทีประชาพิจารณ์ เราก็เคลื่อนไหวให้คนรับรู้ว่ามีเรื่องแบบนี้ นะ คุณจะทำอย่างไร ชาวบ้านจะว่าอย่างไร พอเรารู้ก็ประสานเครือข่าย อย่างที่รู้จักสาย วิชาการก็ไปทำข้อมูล คณะกรรมการองค์กรเอกชนทำงานเชื่อมโยงกันซึ่งเราเองมีสายสัมพันธ์ รู้จักกันอยู่แล้ว..(เอ 2553)

... ในการต่อสู้ ต้องมีการบริหารจัดการเราเชิญแกนนำ เชิญ NGO ส่วนกลาง อาจารย์มหาวิทยาลัย ให้มาให้ข้อมูล ข้อมูลสิ่งแวดล้อมเรารู้อยู่แล้วเราขาดข้อมูลด้านเทคนิค เกี่ยวกับโรงไฟฟ้า เราเอา ข้อมูลทางเทคนิคมาชนกับสภาพพื้นที่จัดทำข้อมูลให้ครบถ้วน สมบูรณ์ ทุกมิติ เพื่อให้คนเข้าใจ ทำใบปลิว สู่หอกระจายข่าว...(จิต 2553)

...เรามาคุยแลกเปลี่ยน เราดูว่าผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมกับโรงไฟฟ้า มันมีหรือเปล่า เราก็เชิญอาจารย์.....(นักวิชาการ) มาพูด ก็เชิญมาพูด มาให้ความรู้ รวมทั้งคนที่อยู่ใกล้เขตโรงไฟฟ้าราชบุรี ที่ได้ผลกระทบจากโรงไฟฟ้า พอสร้างขึ้นมา มันมีผลกระทบต่อพืชผลเขาอย่างไร ก็เอามาแลกเปลี่ยนกัน เราก็ได้ข้อสรุปว่าโรงไฟฟ้ามันน่าจะมีผลกระทบจากส่วนนี้ การใช้พลังงานความร้อนจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน ถ้ามันเผาไหม้แล้ว จะมีสารพิษ 40 กว่าตัว และจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และสุขภาพ นี่เป็นเรื่องจริง เราต้องคิดว่า สิ่งที่ได้มากับสิ่งที่เราสะสมมา แล้วมันต้องเสียไป มันเทียบค่ากันไม่ได้เลย ก็เลยเปิดประเด็นขึ้นมา ก็มีการนัดกันอีกเพื่อขยายผล...(ระ 2552)

ผลประชุมที่ได้ พิจารณาว่าสรุปแล้วการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานถ่านหินมีผลกระทบกับจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเทียบกับมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ในพื้นที่ที่ได้มา กับมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของพืชและสัตว์ในพื้นที่ธรรมชาติเดิม หรือความสูญเสียของระบบนิเวศน์ที่สูญเสียไป เพื่อประกอบการพิจารณาในการบริหารจัดการและเป็นข้อมูลพิจารณาทางเลือกในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ได้นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิม แสดงตัวตนในฐานะเป็นผู้อนุรักษ์ชุมชนที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ด้วยการร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการ ขยายการเคลื่อนไหวให้สังคมรับรู้ นอกจากนี้ ได้มีการสร้างแนวร่วมอื่น โดยการสำรวจ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม จากโครงการที่มีสถานการณ์ร่วมลักษณะเดียวกันในจังหวัดอื่น ศึกษาผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่สูญหาย หรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่อเป็นการสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจให้กับกลุ่มประชาชน จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งกล่าวถึงประเด็นนี้ว่า

...เรบอกชาวบ้าน ให้ดูบทเรียนจากราชบุรีพอเจอโรงไฟฟ้าไปไม่มันเหยวอย่างไร ตัวแมลงตัวผึ้งที่มันตอมดอกกลิ้งจี๋หายหมด ขนาดเราอยู่ไกลนะ แล้วนี่ จะมาตั้งในบ้านเรา แล้วคุณคิดดูซิมันจะเป็นไง หินกรูดบ่อนอกมีผลกระทบอย่างไร ถ่านหินมีผลกระทบอย่างไร เราก็ไปศึกษาข้อมูลมา ก็มานั่งคุยกัน เรบอกเขาว่า ถ้าต้องการโรงไฟฟ้าก็อยู่บ้าน ถ้าไม่ต้องการเราต้องออกมาช่วยกัน...(วีระ 2552)

...ทุกวันนี้ อำเภอมัทวา อำเภอบางคนที อยู่ติดกับราชบุรี ฝั่งหายไปไหนหมด ผลกระทบจากความร้อนจากโรงไฟฟ้าหลายโรงที่ราชบุรี ก็ไม่รู้ละ แต่ที่แน่ๆ 3 4 ปีหลังนี้ ดอกกลิ้งจี๋ต้องใช้ผึ้งล้างมาคูดน้ำหวาน คุณคิดดูซิ มันตลกมัย...(ชุมพล 2552)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งทำงานในด้านสาธารณสุข ยังให้ความคิดเห็นสนับสนุนว่า

...ด้วยสภาพแวดล้อมของจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางจิตใจและสังคม ในขณะที่ชาวระยองมีอัตราการฆ่าตัวตายสูง พวกเราจึงไม่ต้องการโรงไฟฟ้าที่สร้างมลภาวะให้กับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ถึงจะอ้างว่ามาตรฐานการปล่อยมลพิษอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็เป็นมาตรฐานที่ใช้กับเมืองอุตสาหกรรม ไม่ควรใช้กับจังหวัดสมุทรสงครามที่ไม่เคยมีมลพิษมาก่อน...(อาร์ต 2552)

สิ่งที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงการเริ่มรวมตัวของผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ประชาชนตื่นตัวและหาแนวทางในการเรียกร้องสิทธิชุมชน โดยมีความทศนะว่าโครงการขนาดใหญ่ไม่ได้สร้างความมั่นคงให้กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การที่แกนนำและชาวบ้านเกิดความตระหนัก รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชน จึงได้ปรึกษาหารือ ร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์โดยผ่านแกนนำของแต่ละกลุ่ม จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งกล่าวว่า คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติสูงพอสมควร ทำให้ผู้คนมีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิดเพียงพอที่จะรู้สึกร่วมและผนึกกำลังกันได้ง่าย

...แม่กลองเป็นเมืองเล็ก มีอะไรก็ถึงกันง่าย เรารู้จักกันหมด เป็นเหมือนญาติกันตั้งแต่รุ่นกึ่ง มันก็เลยคุยกันง่าย ... (พัทร 2552)

...โครงสร้างของสมุทรสงครามมีความเข้มแข็ง ด้วยความที่เป็นสังคมกึ่งเมือง กึ่งชนบท บ้านหัวคลองกับท้ายคลองรู้จักกันหมด คนที่นี่ต้องใช้น้ำ ใช้คลองอยู่ เขาก็หวง เราพัฒนาบนรากเหง้าของเราเอง ไม่พึ่งพา ถ้าน้ำเสีย น้ำเน่าจับปลาไม่ได้ เราตายด้วย เราอยู่กันแบบญาติมิตร ทุกคน น้ำ ธรรมชาติ โดยไม่เอาเปรียบกัน...(อัน 2552)

2. การจัดการงบประมาณ จากการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวของประชาคมเกือบไม่มีเงินทุนดำเนินการ ในการจัดกิจกรรมกลุ่ม หน่วยงานที่เป็นองค์กรหลักเป็นผู้ชำระค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าอาหารว่าง น้ำชา กาแฟ เป็นต้น บางครั้งอาจทำให้งานไม่คล่องตัว ทำให้เครือข่ายไม่สามารถดำเนินงานไปด้วยดี จึงจำเป็นต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้ทำกิจกรรมได้งบประมาณสำหรับทำกิจกรรมในการต่อต้านโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินมาจากรายได้หลักคือกำไรจากการขายเสื้อธรรมรงค์ รองมาคือขายหนังสือคนแม่กลองไม่เอาโรงไฟฟ้า รับผิดชอบต่อสมทบทุนบ้างแต่ไม่มากนัก

จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นที่ว่า

...แกนนำมาคุยกันว่าต้องออกอะไรบ้าง ทำโปสเตอร์ แผ่นพับ มีน้องๆ รุ่นใหม่ พี่ผมรับออกแบบเสื่อนะ ออกแบบสติ๊กเกอร์นะ ส่งให้พี่ พี่เป็นคนผลิต แต่ละคนทำตามของตัวเองถนัด เราจะไม่รับเงินจากใครนะ เราระดมทุนโดยการขายเสื้อ ไม่เคยขอเงินจากใคร.. (มานะชัย 2552)

...ปัญหาอีกอย่างคือทุนดำเนินการ การทำใบปลิว สื่อต่างๆ ทุกคนเข้าใจนะ แล้วก็มาช่วยเราตามถนัด ใครถนัดอย่างไรให้สื่ออย่างนั้นทำใบปลิว ใบปลิวผู้หอกระจายข่าวคนตลาดทำป้ายผ้า รถเมล์ก็มาช่วยประชาสัมพันธ์ให้เรา เราไม่มีสตางค์กันเลย คนทำเดินก็เอาเงินมาจากให้ วันที่เราไปประชุม ต่างคนต่างหิ้วมา แกนเพียงแต่บอกว่าเราต้องมีสิ่งเหล่านี้...(วีระ 2552)

3. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า การต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเนื่องจากมีการผลักดันให้เกิดเป็นกระแสแนวคิดอนุรักษ์ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึกรักบ้านเกิด ความรู้สึกผูกพันกับชุมชน โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนคือ แกนนำที่มีความเข้มแข็ง มีการประสานงานที่ดี การบริหารจัดการเน้นความสามารถของแต่ละคน สร้างเครือข่ายทางสังคม โดยการสร้างสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดภาพความเคลื่อนไหวร่วมกันในทุกพื้นที่ เช่น การติดสติ๊กเกอร์ที่รถ การใส่เสื้อสีดำที่มีข้อความต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน แกนนำเข้าไปสร้างความเข้าใจกับประชาชน แสดงข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบของโรงไฟฟ้า แจกใบปลิว ซึ่งเป็นเอกสารในเชิงให้ความรู้

... เราได้ข้อมูลเร็ว สื่อกับประชาชนโดยผ่านแกนนำ จับประเด็นที่ยาว ๆ มารวมกันให้ได้ 2 หน้ากระดาษ เอ 4 ข้อมูลต้องเป็นจริง ข้อมูลฝ่ายเราเป็นแบบนี้ ข้อมูลฝ่ายรัฐเป็นแบบนี้ การต่อสู้ต้องยกระดับประเด็นเป็นประเด็นสาธารณะ ข้อมูลต้องแหลมคม ไม่ใช่ต่อสู้ด้วยอารมณ์ แต่อารมณ์ก็จำเป็นนะ แต่ต้องไปด้วยกันอย่างพอเหมาะ... (จิต 2553)

.... มันลงตัวในแง่ของความหลากหลายสาขาอาชีพ คนรุ่นเก่า ที่ไม่รู้เรื่องโรงไฟฟ้าแต่เขารักแผ่นดิน คนรุ่นใหม่ เกษตรกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครูบาอาจารย์ จนเกิดกระแสว่าใครไม่ออกมาจะตกเทรนด์... (มานะ 2552)

นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือการส่งเสริมและสนับสนุนประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามให้เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดเครือข่าย ไม่มีโครงสร้างตายตัวแต่ยืดหยุ่นและมีเสถียรภาพ เกิดเป็นเครือข่ายประชาสังคม ประกอบด้วยบุคคลหลากหลาย

อาชีพ หลากหลายสถานภาพ หลากหลายความคิดเห็น หลากหลายอายุ มาทำงานร่วมกัน (สนชยา พลศรี 2550: 197) โดยทุกคนมีจุดมุ่งหมายในทางเดียวกัน จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลัก คนหนึ่งได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นที่ว่า

...ประเด็นโรงไฟฟ้าเป็นประเด็นร่วม คนตลาดก็มาเครือข่าย อสม. อบต. ทุกคนไม่ว่าจะ กลุ่มไหนพอถึงประชุมร่วม ก็มีตัวแทนมาร่วมประชุมด้วย ตัวแทนอะไรสักที่หนึ่งมานั่งคุย กลุ่มหอการค้าตัวหลัก กลุ่มแม่กลองดี ทีมปัญญาชน เครือข่ายผู้บริโภค นักวิชาการ อสม. พ่อค้าแม่ค้าในตลาดนักเรียนก็มีส่วนร่วมในการต่อสู้ครั้งนี้อาจารย์ในโรงเรียนก็มีส่วนร่วมนะ แต่อาจจะไม่มีเวลาประชุม ก็ส่งจดหมายมาแทน..(ภานุ 2552)

ในกระบวนการนี้ ต้องมีความละเอียดอ่อน เนื่องจากกระทบกับคนหลายฝ่ายทั้งที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย อาจเกิดความไม่เข้าใจในชุมชน มีผลทำให้เกิดความขัดแย้ง จากการสัมภาษณ์ แกนนำทราบว่า ประชาชนมีสิทธิบอกว่าดีหรือไม่ดี เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย ถ้ามีเหตุผลแย้งเรา ต้องไปทำการบ้านที่ไม่ให้กลุ่มคัดค้านแสดงพลังได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิจัยสิทธิ์

...เราไม่ปะทะ เราไม่คำทอ โดยที่ไม่มีเหตุผล แต่เราใช้เหตุผล เราจะต้องทำการบ้าน หาข้อมูล เป็นข้อต่อสู้... (อภิวัฒน์ 2552)

ภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้น การแก้ไขปัญหาคือการประนีประนอมความขัดแย้ง แกนนำ มีหน้าที่บริหารจัดการในการต่อสู้ ให้ข้อมูล ทำความเข้าใจ แจ็งจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน แกนนำคน หนึ่งได้เล่าถึงการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนว่า

...ความคิดเห็นไม่ตรงกันเป็นเรื่องธรรมชาติ วิธีแก้คือ อย่าไปชี้ว่าใครถูก ใครผิด แต่ให้มองที่ ปัญหา ให้เหนือถูก เหนือผิด แล้วมองลงมา ... (จิต 2553)

ความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน เป็นพลังที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งรวมตัวกันได้ ง่าย และที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้นมาจากระบบเครือข่าย คือความตระหนักรับรู้ร่วมกันและความตั้งใจที่จะ แก้ไขปัญหาให้หมดไป

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้เล่าว่า วันที่ 5 กันยายน 2550 มีการรวมเครือข่าย ภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามครั้งใหญ่ ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีจำนวน ประชาชนเข้าร่วมกว่าหมื่นคนและประชาชนที่ร่วมลงนามคัดค้านอีกกว่า 58,000 คน

...ทางบริษัทที่ติดต่อมาว่าจะมาชี้แจง บริษัทจะมาจัดเวทีใหญ่ โดยใช้ที่ อบจ. เตรียมจะตั้งเวทีอธิบายชี้แจง เราก็คุยกันในแกนนำ จะให้คนมาเยอะ แต่ไม่คิดว่าคนจะเยอะขนาดนั้น แต่ในใจเรารู้อยู่แล้วว่ามันเกินพันแน่เพราะเราประเมินคร่าว ๆ เราก็เลยเอาเต็นท์มาลง เพื่อไม่ให้ร้อน พอถึงวันจริงทุกคนก็มากัน ทุกคนมาจากหลากหลาย เราไม่ได้มาจากการจัดตั้ง ไม่มีผู้นำที่จัดตั้งมา....(มานพ 2552)

...บริษัทก็นำเสนอส่วนหนึ่ง ซึ่งเอกสารเขาก็เป็นโบชัวร์อันเดียว แต่ขณะที่เรากำลังคิดกันว่าที่สุจริตก็พูดเรื่องสิ่งแวดล้อม พี่บุญยืนก็บู้ แกก็จะใส่อย่างเดียว พี่ก็จะพูดเรื่องสุขภาพ บางคนก็พูดเรื่องเกษตร มติของเราคือไม่เอา ก่อนหน้านี้เรามีการล่ารายชื่อแล้วเพราะฉะนั้นรายชื่อเป็นปีกเลย และส่งให้ผู้ว่าไป เป็นมติของเราว่าเราไม่เอาโรงไฟฟ้า...(มานะ 2552)

ผลมาจากการที่เครือข่ายมีความเคลื่อนไหว มีการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง และเกิดพลังกลุ่มขึ้น มีการขยายกลุ่มในลักษณะของการขยายกิจกรรมหรือการขยายเป็นเครือข่าย มีกิจกรรมที่สำคัญคือ การสร้างแกนนำหรือจุดเชื่อม การเสริมเรื่องการบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสาร การกระตุ้นให้สมาชิกมีความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย

... เราใช้คำพูดคำเดียวว่า ถ้าใครต้องการโรงไฟฟ้าก็อยู่บ้านใครไม่ต้องการโรงไฟฟ้าก็ออกมา เพราะว่าการทำงานมาต่อเนื่อง เราทำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาตลอด เรารณรงค์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งบูมมากเพราะถ้าชุมชนเห็นว่าสิ่งแวดล้อมมีประโยชน์เขาจะมาร่วมกัน ถ้าชุมชนเห็นประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ก็จะออกมาปกป้องดูแล นี่คือทิศทางของภาคประชาชน เราได้ห้าหมื่นชื่อในระยะเวลาไม่นาน เราใช้เวลา 3 วัน ชาวสวนที่ไม่เคยออกมาไหนเลยในชีวิตเขาก็ออกมา จังหวัดเราเป็นจังหวัดเล็กๆ มีประชาชน แสนแปดหมื่นคน อยู่ในจังหวัดจริงไม่เกินแสนห้า ออกมาห้าหมื่น หนึ่งในสาม นี่คือความสำเร็จของการต่อสู้... (บุญ 2552)

... สื่อสารได้เร็ว เพราะสิ่งนั้นโดน แกนนำมีหน้าที่บริหารจัดการในการต่อสู้ ต่อสู้กันด้วยความรู้ไม่ใช่เอาชนะกันด้วยพลังกำลัง เป็นงานที่เป็นสติปัญญา ข้อมูล เป็นฐานกำลังสำคัญของเมืองนี้ การเข้าไปสู่โรงเรียน ทำความเข้าใจกับเด็กในโรงเรียน เราทำให้พี่น้องของเราเข้าใจ และให้คนอื่นเข้าใจ ต่อสู้กันด้วยคุณค่าความเข้าใจ...(วีระ 2552)

เยาวชนเป็นอีกกลุ่มที่ได้รับความสนใจมาก เนื่องจากเป็นคนรุ่นใหม่ที่ต้องสืบทอดความเป็นจังหวัดสมุทรสงครามต่อไป ในปัจจุบันเยาวชนมักใช้เวลาอยู่กับเทคโนโลยีและเริ่มเป็น

สังคมเมืองมากขึ้น การโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ จึงต้องพยายามหาวิธีที่ ให้เด็กรุ่นใหม่หันมาสนใจในจังหวัดสมุทรสงคราม

...เราก็สร้างเด็ก ๆ ด้วยกลยุทธ์ง่ายคือ ต้องทำให้เขารักบ้านเขา ใครรักใคร ก็ทำสิ่งดีดีให้สิ่งนั้น ตอนนี้นักแม่กลองรักบ้านตัวเองมากขึ้นเรารู้ด้วยจิตสำนึก...(เอื้อย 2552)

... ยุทธศาสตร์จังหวัด วิถีชีวิตพอเพียง การท่องเที่ยว แนวคิดนี้ น่าจะคงอยู่ในรุ่นต่อไปน้อรุ่นต่อไปก็จะสานต่อแนวคิดนี้ไปเรื่อยๆ ถ้าเราไม่สานต่อ ให้รุ่นต่อไป เมื่อเราแก่ไป เด็กรุ่นใหม่ อาจต้องการทำอะไรใหม่มาโดยไม่รู้ตัว แต่ถ้าเราพยายามเชื่อมต่อ รุ่นเก่า รุ่นใหม่ บ้านเรามี ดีกว่าจังหวัดอื่น แนวทางทำมาหากินเรา ให้ความรู้แก่เด็กรุ่นใหม่..(ภานุ 2552)

สอดคล้องกับการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง ได้บอกถึงกลวิธีในการให้เด็กรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วม คือพยายามทำกิจกรรมดึงคนทุกวัยมาร่วมกิจกรรม ตัวอย่างเช่น จัดให้มีแกนนำเยาวชนคนรักแม่กลอง ชมรมแม่กลองดี ทีมฟุตบอลปลาทุคะนอง จัดงานเทศกาลดนตรี เพื่อให้เด็กได้เข้าร่วมกันมีนิทรรศการ ทั้งนี้กิจกรรมต่างๆ จะมีส่วนช่วยซึมซับเยาวชนให้เกิดความรักในท้องถิ่น

...เราก็คุยกันว่าทำไมเราถึงไม่ให้เด็กมาร่วมด้วย ให้คนเขารักจังหวัดอย่างเทศกาลกินปลาทุ บางคนคิดว่าเป็นแค่งานประจำปี แต่ที่ว่ามันเป็นงานที่ทำให้คนทั้งจังหวัดมาร่วมกัน รวมใจ ทำกิจกรรมร่วมกัน เราให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทุกคนมาแลกเปลี่ยนกัน มานั่งคุยกัน มามีส่วนร่วมกันมีนิทรรศการ แม่กระตังฟุตบอล ปลาทุคะนอง เราก็ดึงกลุ่มหนึ่ง ให้เขามาภูมิใจในตัวจังหวัด เราเป็นแค่ตัวเชื่อม อนาคตให้เขารักท้องถิ่น ต่อไปเกิดอะไรขึ้น ตัวเชื่อมหลายๆ คนที่เราสร้างไว้ในชุมชน เราก็พร้อมที่จะเป็นคนดึงจากกลุ่มขึ้นมา สมัยก่อนเราใช้นักอนุรักษ์รุ่นเก่า แต่ตอนนี้ใช้เด็กรุ่นใหม่มีสำนึกรักบ้านเกิด มีฟุตบอล ดนตรี เราก็จัดกิจกรรม เอาเด็กมาปักไม้ไผ่ที่บางแก้ว เราก็สื่อไปยัง เด็กพวกนี้ก็ภูมิใจ นี่คือนโยบายที่เด็กมาร่วมกิจกรรม...(มานะ 2552)

การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับภาคส่วนต่างๆ ใน จังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ภาคประชาชน เยาวชน นักวิชาการ ซึ่งแต่ละส่วนนั้นเป็นกลไกในการ ผลักดันให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

3. ลักษณะในการใช้พื้นที่ในการรวมกลุ่มเครือข่าย

จากการศึกษาพบว่า

3.1 ลักษณะของพื้นที่ในการรวมกลุ่ม เป็นลักษณะของภาระงานแต่ละเรื่อง เช่น บริเวณหมู่บ้านที่มีการจัดประชุมทุกเดือน กลุ่มเครือข่ายผู้บริโภครวม กลุ่มสาระในสวนจัดในสวน บริเวณศาลากลางจังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มที่ทำงานด้านงานวิชาการซึ่งอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ได้แก่ สถานศึกษา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด แต่ละกลุ่มมีสมาชิกไม่แน่นอน มีคนกลางหรือเรียกว่าผู้ประสานงานเป็นผู้รวบรวมข้อมูล และนัดหมาย เป็นที่ทราบกันในกลุ่มโดยปริยายว่าผู้ประสานงานในแต่ละเรื่องคือใคร ไม่มีการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นนี้ดังนี้

...โรงไฟฟ้านี้ พี่จะใช้วิธีทำเวที เวทีที่มีอยู่แล้ว ที่ต้องลงหมู่บ้าน พี่ก็จะสอดแทรกให้ชาวบ้านรู้ว่ามิโรงไฟฟ้าจะมีผลกระทบอย่างไร ใช้วิธีการลงไปตามเวที อีกอันหนึ่งคือใช้เครือข่ายที่เราไปอยู่ตามพื้นที่ โจรตามเครือข่ายที่เรามีอยู่แล้ว มีเรื่องนี้เกิดขึ้น คุณก็ไปกระจายข่าว กลไกมันถูกจัดตั้งด้วยระบบมาอยู่แล้ว ไม่ใช่เกิดเรื่องไปเกณฑ์คนมา..(บี 2553)

...พี่เป็นนักกระบวนการ นักจัดกิจกรรมเคลื่อนไหว เดินลงพื้นที่ในจังหวัดที่เราสามารถสร้างเครือข่ายแกนนำหลักๆ เบื้องหลังจะเป็นนักวิจัย คือเป็นคนสร้างมาจากนักวิจัย ถ้าพูดแล้วก็จะให้ข้อมูลไปพูด ระบบวิธีคิดก็จะเป็นระบบ งานที่เราวางกระบวนการไว้ เครือข่าย มีการประชุมทุกเดือน คุยเรื่องอะไร วันนีในแม่กลองมีอะไร เคลื่อนไหวในเดือนนี้ พี่ก็จะสอดแทรกเรื่องโรงไฟฟ้าเข้าไป ...(เอ 2553)

3.2 ลักษณะของการรวมกลุ่ม เน้นความสัมพันธ์เชิงราบ ปรัชญาหรือ รั้งฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว ผลัดเปลี่ยนกันเป็นประธานที่ประชุม ทำให้ตัวแทนของทุกกลุ่มที่เข้าร่วม มีส่วนช่วยรับผิดชอบ ภาระงานมิใช่ของคนใดคนหนึ่ง การทำงานแบบร่วมคิดร่วมทำ ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกภาคภูมิใจ การทำงานไม่เน้นผู้นำองค์กรให้โดดเด่นใครถนัดเรื่องอะไร ก็จะพยายามช่วยเหลือเรื่องที่ตนเองช่วยได้ จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นนี้ดังนี้

...พี่ไม่ได้เป็นหัวหน้า ทุกคนเป็นคนแม่กลองเหมือนกันหมด..(บุญ 2552)

...ไม่ใช่ว่าเรื่องทุกอย่างจะต้องออกมา ถ้าบางเรื่องมีเหตุมีผล ไม่กระทบกับคนส่วนใหญ่พอจะคุยกันได้ แก้ไขปัญหาได้ เราก็ไม่ทำอะไร แต่ถ้าเรื่องนี้ กระทบกับคนวงกว้าง กระทบกับ

สาธารณะ คนกลุ่มนี้ถึงแม้ว่าเขาต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำงาน เขาก็จะกลับมารวมกัน ไม่ใช่ว่าคนกลุ่มนี้ อยู่กับกลุ่มนี้ ต้องอยู่กับกลุ่มนี้ แต่เขาจะดู อย่างเรื่องโรงไฟฟ้าที่กระทบกับคนส่วนใหญ่ของจังหวัด ทุกคนทำงานตัวเองมาทำมารวมกัน ไม่มีใครใหญ่กว่าใคร พี่ก็ไม่ได้ใหญ่กว่าใคร แต่เขาไว้ใจเราในการวางกระบวนการ ในวางงานก็จะมีกลไกในการทำงานใครพูดก่อน ใครมีหน้าที่อะไร แสดงอะไร คนพูดคนที่หนึ่งต้องเป็นคนนี้ หลังจากคนนี้ก็เป็นคนนี้ทำอะไรต่อ... (ปี 2553)

3.3 ลักษณะของเครือข่าย ภายในเครือข่าย มีบุคคลทำงานอยู่ 3 ประเภท ดังนี้

3.3.1 บุคคลที่เป็นแกนหรือศูนย์กลางการเชื่อมโยงเครือข่าย ทำหน้าที่ประสานงานบริหารและจัดการเครือข่าย มีความสำคัญมากเนื่องจากผู้นำเป็นผู้กำหนดความอยู่รอดของเครือข่าย หากผู้นำได้รับการยอมรับมีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี จะนำเครือข่ายไปสู่ความสำเร็จได้ ผู้นำบางคนอาจเป็นผู้นำด้านความคิด การปฏิบัติหรือการเผยแพร่ข่าวสารก็ได้ จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง ได้ให้ข้อมูลสนับสนุนว่า

...คนอัมพวาเป็นคนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง การรวมกลุ่มกันจึงต้องอาศัยบุคคลที่มีภาวะผู้นำสูงคือคิดถึงผลประโยชน์ตนเป็นสูงสุดท้าย มีคุณธรรมมีความชัดเจนและสามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้รวมกันไว้ได้... (อังกณา 2552)

จากสถานการณ์การต่อต้านการก่อสร้างไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ประชาชนได้เรียนรู้การปรับตัวในการเข้าร่วมกลุ่มย่อยๆ เพื่อติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จนเกิดผู้นำตามธรรมชาติหรือเรียกว่าแกนนำเครือข่าย ซึ่งเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ ศรัทธา ไม่มีการกำหนดหรือแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ภายในชุมชนจะรู้กันเองว่าใครที่เหมาะสมสำหรับการเป็นผู้นำ ผู้มีอิทธิพลในการสร้างความเข้มแข็ง สร้างความชัดเจนในการกำหนดทิศทาง กำหนดหน้าที่ วางแผนร่วมกับเครือข่ายอื่น มีความสามารถประสานงานได้ดี จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นนี้ดังนี้

... ตอนแรกๆ เขาเฮไหน เรากี่เฮด้วย ตามตามกันไปไม่รู้เรื่อง ไม่ค่อยรู้อะไรกะเขาหรอก ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างไป แต่ตอนหลังมีพี่.....(แกนนำเครือข่าย) เค้ายกบอกว่าเราต้องทำยังไง ไปวันไหน ก็โมง ก็คืนะ เราก็ตามเขาไปด้วย..(สุภา 2552)

3.3.2 สมาชิกของเครือข่าย ผู้เป็นฝ่ายสนับสนุน มารวมกันด้วยความสมัครใจ มีทั้งบุคคลที่เปิดเผย และบุคคลที่ไม่แสดงตน ไม่เปิดเผยตัว ร่วมทำงานกับเครือข่ายโดยอาจเข้าร่วม

กิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เข้าร่วมกิจกรรมบ้างไม่เข้าร่วมบ้าง หรือเป็นคนในชุมชนที่ไม่เข้าร่วมอยู่ในเครือข่าย เพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าดู ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์ และพร้อมหรือไม่พร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับเครือข่ายก็ได้

...พี่ผู้เปิดหน้าต่างตลอด พี่พูดแรง แนวนู๊ ถ้าพี่ปิดหน้าต่าง เขาก็จะหาว่ารับเงินมาทำอะไร พี่ไม่กลัวนะ จะกลัวทำไม คนเรามันตายหลายครั้งหรือ เราต่อสู้เรื่อง โรงไฟฟ้า มันจะมีกองหน้าและมือกองหลังสนับสนุนตลอดกองหลัง ถึงวันนี้ก็ไม่เปิดตัว ด้วยมีข้อจำกัดในบางอย่างด้วยหน้าที่ การงาน ความปลอดภัยด้วย...(บุญ 2552)

... ถ้ามีเรื่องอะไรพี่จะเป็นคนทำข้อมูลให้ แต่พี่ไม่ออกหน้านะพี่ไม่ขึ้นพูดบนเวทีนะ และก็มี พี่อีกคนทำข้อมูลด้านวิชาการ เขาเป็นราชการออกหน้ามากไม่ได้ จะมีพี่...(แกนนำ) เขาเป็น แนวนู๊ ออกหน้า ขึ้นเวที...(อัน 2552)

...หัวขบวนมีสองคน และเราก็มีเครือข่ายร่วมด้วย ทุกเครือข่ายองค์กรมารวมกันหมด ไม่มี ข่ายไหนเลยที่เห็นด้วยกับการสร้างโรงไฟฟ้า แต่แกนใหญ่หลักคือประชาชนคนรักแม่กลอง ซึ่งมีความเข้มแข็งมาก ประชาคมไม่มีใครเป็นเจ้าของเพียงคนเดียว ทุกคนเป็นคนแม่กลอง ทุกคนเป็นเจ้าของ...(บุญ 2552)

จะเห็นได้ว่า ภาคประชาชนประกอบด้วยสมาชิกที่แตกต่างกันหลายระดับบุคคล กลุ่ม องค์กรและชุมชน มีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันหลายศูนย์กลาง

4. องค์ประกอบของความสำเร็จในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

4.1 ระบบการบริหารของจังหวัด

จังหวัดสมุทรสงคราม ยังคงให้ความสำคัญต่อวิถีชุมชน และไม่ทำลายอำนาจชุมชนมีความยืดหยุ่นประนีประนอมและคงรักษา วิถีชีวิตชุมชน ไว้ได้ ดังจะเห็นได้จาก วิสัยทัศน์ของการพัฒนาจังหวัดว่า “ เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลุ่มน้ำระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมดีงาม” ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดที่ได้กำหนดตัวตน และทิศทางการพัฒนาที่ไม่ได้มุ่งเศรษฐกิจมิติเดียว แต่คำนึงถึงฐานทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม

...ยุทธศาสตร์จังหวัด เกิดขึ้นจากประชาชน ไม่มียุทธศาสตร์ด้านพลังงานแต่อย่างใดจะเห็นว่า เราเน้นที่การอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม เราอยากอยู่นิ่งๆ แบบนี้ การอยู่นิ่งไม่ใช่ความล้าหลัง

เราอยากอยู่แบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงามของเราไว้ เราไม่ต้องการเป็นเมืองอุตสาหกรรม เราไม่ต้องการ GDP สูงๆ แต่เราต้องการความสุขมวลรวมสูง ๆ มากกว่า ภาครัฐต้องทบทวนว่า จังหวัดสมุทรสงครามเหมาะสมสำหรับการสร้างโรงไฟฟ้าหรือไม่ หรือควรเก็บธรรมชาติแบบนี้ไว้ให้ลูกหลาน...(จิต 2553)

... หลักคิดของเมืองแม่กลองเราก็คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่นชุมชนมีส่วนร่วมโดยเป้าหมายของเราก็คือ เราต้องการเห็นคนท้องถิ่นเป็นเจ้าของเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวในลักษณะโฮมสเตย์กระจายไปทั่วทุกตำบล เราไม่ต้องการเห็นโรงแรมหรือรีสอร์ทขนาดใหญ่ ไม่ต้องการเห็นการลงทุนขนาดใหญ่ โดยคนจากที่อื่นเข้ามาลงทุน ไม่ต้องการเห็นอาคารคอนกรีตหรืออะไรก็แล้วแต่ที่สูงเกินขอบมะพร้าว เราต้องการรักษาเส้นแนวของฟ้าของเมืองเราให้ท้องฟ้ายังคงกว้างไม่ต้องการแสงสี ความอึกทึกเพราะเมืองเราอบอุ่น นอนหัวค่ำ คุณจะสังเกตว่าสามทุ่มแม่กลองปิดไฟนอนหมดแล้ว จุดแข็งของเราคือวิถีชีวิตบ้านสวนกิ่งทะเลตามที่มันเป็นจริง ... (อังคณา 2553)

4.2 ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และจารีตประเพณี

ประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่ เป็นคนสมถะ รักอิสระ ทำให้ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดเปลี่ยนแปลงจากอดีตน้อยมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น กล่าวคือยังคงวิถีแห่งบ้านสวนกิ่งทะเลไว้ได้อย่างงดงาม ประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่ยังมีบุคลิกภาพของชาวแม่กลอง ที่เยือกเย็น จุดเด่นของการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สงบและวิถีวัฒนธรรมที่งดงาม อันเป็นความภาคภูมิใจของชาวแม่กลอง จึงยังคงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะพื้นที่ริมคลองอัมพวา ซึ่งได้รับรางวัลชมเชย ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม จึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จในเรื่องของการสร้างความเข้มแข็งเนื่องจากมีความรักในสิ่งเดียวกัน จะเห็นได้จากการนำประเด็นการอนุรักษ์มาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญหรือการนำวัฒนธรรมการรักบ้านเกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหว

... ด้วยความเป็นสังคมกึ่งชนบทความโศกคือเล็ก ประชากรแฝงน้อย ทำให้ความสัมพันธ์มันแน่นไปคูจังหวัดใหญ่จะหลวม ยิ่งถ้ามีประชากรแฝงโครงสร้าง จะหลวม การสื่อสารที่ชิดกันมันไม่มี ที่นี้สามอำเภอรู้จักกันหมด สื่อสารกันได้หมด เกิดอะไรขึ้นจะรู้กันเร็วประเด็นคืออะไรคือ ข้อเท็จจริงจังหวัดที่มีคนเป็นแสน เป็นล้าน มารู้ก็สร้างไปแล้ว...(เอื้อย 2552)

... ความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองสูง คนที่นี่เขาพราว เขามีความรักในความเป็นแม่กลอง

ตราบใดที่คนในท้องถิ่นตนเอง นั่นจะทำให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง แยกที่เข้าบ้านเราต้องเคารพเรา ถ้าเราถอดรองเท้าขึ้นบ้าน คุณจะเข้ามาบ้านเรา ก็ต้องถอดรองเท้าด้วย ถ้าบ้านเราอนุรักษ์ คุณจะมาทำให้บ้านเราสกปรกไม่ได้เราไม่ยอมแน่ ... (พัชร 2552)

... แม่คนแม่กลองจะถูกมองว่าเป็นผู้คนแปลกประหลาดที่ยังคงเชื่อมั่นในวิถีเดิม ทำให้เป็นเหมือนกลุ่มคนไทยพวกสุดท้ายในประเทศนี้ที่ยืนหยัดจะรักษา วิถีชีวิตอันมีลักษณะเฉพาะของตนด้วยการ ทวนกระแสโลก ตามกระแสธรรม เพื่อรักษาบ้านเมืองและวิถีชีวิตเรียบง่ายของเราไว้...(จิต 2553)

... จุดเด่นของคนแม่กลองคือ เขารักแม่กลอง จุดเด่นมากมายที่ทำมาหลายโครงการแล้วจะสังเกตว่าคนแม่กลองถ้าจะทำอะไรถ้าไม่สามารถโยงได้ว่ามันเกี่ยวกับเขาอย่างไรก็จะไม่ยอม แต่พอเปิดประเด็นว่าทำเพื่อความรักแม่กลอง ทำเพื่อความสงบร่มเย็นของแม่กลอง คนแม่กลองจะรู้สึกภูมิใจว่าเป็นจุดเด่นด้วยประเด็นนี้ ... (ภาณุ 2552)

4.3 ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการ

นอกจากความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการโดยอิงวิถีชุมชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ คือ

4.3.1 ผู้นำมีความเป็นอิสระและมีบทบาทเป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง ใช้กระบวนการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีตประเพณีในชุมชน รวมทั้งวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน หมู่บ้าน การเสริมบทบาทผู้นำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล ผ่านโครงสร้างเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครต่างๆ เป็นต้น รวมถึงผู้นำตามธรรมชาติ ที่สามารถใช้กรณีศึกษาจากการต่อสู้โครงการเส้นทางลัดสู่ภาคใต้ โดยการสร้างสะพานในทะเลจากแหลมผักเบี้ยถึงชะอำ เป็นบทเรียนในการประสานและกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการร่วมกันแก้ไขปัญหาในเชิงรุกต่อไป ในการนี้ผู้นำยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์ท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นในระดับตำบล ได้ให้ข้อมูลว่า

...หน้าที่ของท้องถิ่นคือเข้ามาช่วยรื้อฟื้นเรื่องอาชีพ อย่างตลาดน้ำ ชมหิ่งห้อย โฮมสเตย์ ที่พักพอมีรายได้ บ้านข้างเคียงเริ่มเห็น ก็เริ่มรักษาให้มีคุณค่าไปพร้อมกันกับการสร้างให้มีคุณค่า และเกิดมีมูลค่า เกิดการทำงานร่วมกัน 3 - 4 ฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน ... (พัชร 2553)

4.3.2 การใช้วิธีแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุโดยเน้นเชิงป้องกัน เช่น การจัดระบบ การปรึกษาหารือระหว่างกันของแกนนำ ไปสู่ประชาชนในแต่ละชุมชน จากการสัมภาษณ์แกนนำ ได้ให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนประเด็นนี้ว่า

....ความระแวงระวังเป็นเรื่องสำคัญ คือเราประทะกับรัฐไม่ได้ คุณต้องปะทะก่อนที่จะสร้าง เพราะถ้าสร้างแล้วจะให้หรือในวันสองวันก็จะเป็นการยาก สุดท้ายก็เผา เราไม่อยากจะให้เป็น แบบนั้น... (อิน 2552)

...กระบวนการต่อสู้ของเราไม่เหมือนประจวบ บ่อนอก เพราะนั่นคือปล่อยให้เขาสร้างแล้ว ปล่อยให้เขาฝังตัวอยู่นานแล้ว ปล่อยให้เขาทำอะไรเสียมากแล้ว เพราะฉะนั้น ก็มีฝ่ายหนึ่ง เห็นด้วยกับเขาแล้ว พอต้อด้าน ประชาชนเราก็จะต่อสู้กันเอง คนประจวบทะเลาะกันเอง แต่เราคงชิง เราจะไม่ยอมให้มันเป็นอย่างนั้น.... (อิน 2552)

4.3.3 การผลักดันเพื่อให้ระบบความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรูปธรรมโดยใช้ แนวทางการฟื้นฟูคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยถ่ายทอดสู่คนรุ่น ต่อไป จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นนี้ว่า

....รุ่นเราต้องถ่ายทอดแนวคิดนี้ให้คงอยู่ในรุ่นต่อไป เมืองแม่กลองเป็นจังหวัดที่เป็นปอด ของประเทศ เป็นจังหวัดที่มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมเดิมรากเหง้า เราเป็นเกษตรอยู่กับลมกับน้ำ เราไม่ได้ปฏิเสธอุตสาหกรรม แต่เราขออันที่จำเป็น ให้เหมาะกับอาชีพเรา ธรรมชาติของ เราจะได้ไหม จุดเด่นของเราคือธรรมชาติเป็นครัวของประเทศ อาหารทะเล สวนผลไม้ ดอนหอยหลอด ปากอ่าว ก ไก่ ที่เป็นดินเลนควรจะมีอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าชายเลนเป็น ปฐมบทของอาหาร ถ้าถูกทำลายไปห่วงโซ่อาหารก็ถูกทำลายไปด้วยตรงไหนเป็นประมง คุณก็ควรกันไว้ ตรงไหนเป็นเกษตร ก็ควรกันไว้ ควรจะกลมกล่อมกัน...(มานะ 2552)

4.3.4 การประสานแนวร่วมพันธมิตรสื่อมวลชน มีส่วนช่วยในการเผยแพร่ สถานการณ์และผลกระทบจากโครงการ ให้สาธารณชนได้รับรู้ เข้าใจในแนวคิดและหลักการ เพื่อให้เป็นไปในแนวเดียวกัน โดยเน้นข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับ ความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตดั้งเดิม ซึ่งเป็นประเด็นที่ประชาชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรสงคราม รู้สึกร่วมมีส่วนร่วม การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ มีวิธีการที่หลากหลายรูปแบบเช่นการแจกใบปลิว จดหมายลูกโซ่ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ ป้ายประกาศ ปิดป้ายข้างรถรับจ้างในตลาด การบอกต่อ หรือแม้แต่การประชาสัมพันธ์ในรูปแบบของการทำสื่อขยาย สติกเกอร์ติดรถ เกิดเป็นภาพสัญลักษณ์

กลยุทธ์คือ รวดเร็วและโดนใจ จุดประสงค์คือต้องการให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่าง รวดเร็วและจุดประเด็นที่ทุกคนให้ความสนใจ จากการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ ให้ข้อมูลสอดคล้องกับประเด็นนี้ดังนี้

... เราเปิดประเด็นว่าทำเพื่อความรักแม่กลอง ทำเพื่อความสงบร่มเย็นของแม่กลอง คนแม่กลองจะรู้สึกร่วม ถือว่าเป็นจุดเด่นด้วยประเด็นนี้ จะเป็นจุดขายมาก ถ้ามีโรงไฟฟ้า วิธีชีวิตจะเปลี่ยนไปทันที ความสุขของเราจะน้อยลง ... มีการคุยกันในแกนนำ ในขณะที่ ต้องเกิดกระแสที่ไม่เอาให้ข้อมูล อธิบายถึง ข้อเสีย อธิบายถึงผลกระทบต่อมลภาวะ (ภาณุ 2552)

นอกจากนี้ การให้ความรู้ในเรื่องทั่วไปเช่น ข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบจากโรงไฟฟ้า เพื่อให้ ข้อมูลมีความครบถ้วนในทุกมิติ แกนนำในแต่ละชุมชน เป็นผู้ประสานงานแนะนำเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การพูดคุยกันถึงปัญหาและร่วมสร้างรูปแบบและวิธีการแก้ไขปัญหา จากคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิทยศาสตร์

... เราให้ข้อมูลชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง เราไม่ยอมให้ชาวบ้านได้รับ ข้อมูลฝ่ายเดียว เราถือว่าข้อมูลเป็นอาวุธ เราไม่สู้แบบบู๊แหลกไม่ว่า..สร้างแล้วเผา สร้างแล้วเผา เราจะ ไม่ยอมให้ชาวบ้านรับข้อมูลด้านเดียว เชิญคนที่มีความรู้มาให้ข้อมูลอีกด้านหนึ่งด้วย ข้อมูลที่ ให้ เรื่องสิทธิในรัฐธรรมนูญ สิทธิเรื่องการมีส่วนร่วม สิทธิผู้บริโภค ให้รู้สิทธิตัวเอง ทำอะไรได้บ้าง ไม่ได้บ้าง .. (บุญ 2552)

จากข้อมูลข้างต้น เห็นได้ว่าการใช้และสร้างสื่อที่มีประสิทธิภาพ ยกระดับปัญหา ของชุมชนเป็นประเด็นสาธารณะ มีการให้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและต่อเนื่อง ชูประเด็นหลัก เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แสดงให้เห็นความสำคัญของการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของ ชุมชน ให้คงอยู่ รวมถึงการนำเสนอข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าพลังงาน ถ่านหิน เพื่อให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์ การให้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอสำหรับ ประชาชนถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการรวมพลังมวลชนได้ สิ่งสำคัญคือความสามารถในการชิง การนำเสนอก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ

การจัดการองค์ความรู้ท้องถิ่น และบูรณาการดำเนินงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อ แก้ปัญหาอย่างยั่งยืนของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายที่ประชาชน ได้รับการพัฒนา เรียนรู้ จนกระทั่งมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ วางแผนในการจัดการปัญหา ด้วยตัวเอง แกนนำมีบทบาทเพียงเป็นผู้คอยช่วยเหลือ สนับสนุนในภารกิจที่เกินกำลังของ

ประชาชน การเกิดกลุ่มเครือข่ายประชาชนในหลายรูปแบบเพื่อจัดการกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

.... ชาวบ้านจะอยู่อย่างเดิมไม่ได้แล้ว เพราะสังคมมันเปลี่ยนไป คนแม่กลองสู้ด้วยสมอง ไม่ใช่สู้แบบซุ่มซำม ตอนนี้ก็มีกิจกรรมที่รุ่นถ่ายถอดแล้ว พี่นุ่นสามนะ แต่ตอนนี้พี่ถ่ายถอดไปสี่ห้าหกแล้ว บางเรื่องพี่ก็ไม่ไป พี่ให้เด็กรุ่นน้องเขาทำกันแล้ว ตอนนี้ก็มีกลุ่มต่างๆ คอยระแวงระวัง มีประชาคมคนรักแม่กลอง ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ ไม่มีหัวหน้า ทุกคนเป็นคนแม่กลองกันหมด กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง ที่เด็กๆ เขามาทำกิจกรรมกัน ต่อให้มี 10 โรงไฟฟ้า ถ้ากระทบสิ่งแวดล้อมและก็ไม่สามารถตอบคำถามเราได้ คุณจะสร้างอะไรที่นี้ไม่ได้ คนเขารักบ้านเขาแล้วและจะมีอีกรุ่นต่อต่อไปถ้าวันนี้ไม่มีพี่เราก็มียาย เราเรียกช่วยคนดีเพราะเราสู้ด้วยจิตสำนึก ... (ระ 2552)

การแก้ไขปัญหาการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในครั้งนี้ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามในหลายองค์กร ส่งผลให้ปัญหาได้รับการแก้ไข ประชาชนเกิดการเรียนรู้และความร่วมมือ นำไปสู่การพัฒนา ยกระดับความเข้มแข็งภาคประชาชน ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยปัจจุบันความสำเร็จนี้ก่อให้เกิดประชาคมต่างๆ ขึ้นอีกมากมายเช่น ประชาคมคนรักแม่กลอง กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง คอยระแวงระวัง รักษาวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินจังหวัดสมุทรสงคราม (The Strengthening Capacities in resistance to Coal-fired Power Plant of the Public Sector in Samut Songkram Province)เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ แกนนำเครือข่ายประชาชนคนรักแม่กลอง นักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

การวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงกระบวนการทางสังคมในการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน เงื่อนไขการดำรงอยู่และศักยภาพที่ทำให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางจิตใจและสังคม ผู้วิจัยได้นำความรู้ในเรื่องของการสร้างความเข้มแข็ง การสร้างเครือข่าย และประชาสังคม สามารถสรุปและอภิปรายได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไป

จังหวัดสมุทรสงคราม มีขนาดพื้นที่ 416.7 ตารางกิโลเมตร มี 3 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองสมุทรสงคราม อำเภอบางคนที และอำเภออัมพวา พื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ราบลุ่มริมทะเลโดยตลอด แม่น้ำสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสงครามคือ แม่น้ำแม่กลอง มีลำคลองที่แยกจากแม่น้ำแม่กลอง 366 คลอง ลำประโดง 1,947 ลำประโดงกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ จากสภาพภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้เกิดความสะดวกในด้านการคมนาคมทางน้ำและการประกอบอาชีพด้านกสิกรรม น้ำเป็นเรื่องหลักที่ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ได้กำหนดแบบแผนการทำมาหากินขึ้นให้สอดคล้องกับระบบน้ำ และระบบน้ำยังเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในอาชีพด้วยว่าควรทำอะไร ในช่วงใด จังหวัดสมุทรสงคราม ยังคงรักษาความสงบร่มรื่นของธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติอยู่ร่วมกันอย่างลงตัว

ส่วนที่ 2 การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน

1. ประเด็นความขัดแย้งในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์แกนนำเครือข่าย พบว่า ประมาณกลางปี 2550 ชาวบ้าน ต. บางแก้ว ได้ทราบถึงการทำประชาพิจารณ์การสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินที่แม่กลอง มาปรึกษา เนื่องจากเกรงว่าโครงการดังกล่าวจะนำมาสู่ผลกระทบกับสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนที่ยังชีพด้วยการจับสัตว์น้ำ ทำให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา เกิดการรวมตัวกันเพื่อไปยื่นหนังสือคัดค้านที่หน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดเพื่อเรียกร้องให้ตรวจสอบและดำเนินการแก้ไขปัญหาคัดค้านที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน แต่ยังไม่ได้รับคำตอบที่พอใจ ทำให้กลายเป็นประเด็นขัดแย้ง

วิกฤตินี้เองทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนชาวจังหวัดสมุทรสงคราม ขยายการเคลื่อนไหวให้สังคมได้รับรู้ เกิดการประสานข้อมูลกับสื่อมวลชน ต่าง ๆ รวมทั้ง เครือข่ายที่ไม่ต้องการโรงไฟฟ้าในพื้นที่อื่น ๆ รวมตัวกันเป็นเครือข่ายภาคประชาชน จากการศึกษาพบว่าสิ่งที่ทำให้เกิดการต่อต้านของผู้คนในพื้นที่ คือ

1.1 ประชาชนผู้อยู่ในพื้นที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง เนื่องจากการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐ

1.2 ขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการคัดเลือกโครงการและสถานที่ตั้ง

1.3 การเกิดขึ้นของภาคประชาสังคมไทย การประสานความร่วมมือกันของประชาชน นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ องค์กรท้องถิ่น และ สื่อมวลชน มีการรวมตัวกันเรียกร้องสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน

ประเด็นหลักที่น่าเสนอคือ ให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเรียกร้องให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ดั้งเดิม

จากการศึกษาพบว่าความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนในระยะเริ่มแรกเป็นการแก้ปัญหาโดยวิธีของแต่ละคน คือ ชาวบ้านไม่กี่คนจับกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นกลุ่มย่อย เ็นใจโอท้องถิ่น เข้ายื่นหนังสือคัดค้าน นักวิชาการหาข้อมูล ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการร่วมมืออย่างจริงจัง ประชาคมคนรักแม่กลองเริ่มรวมตัวกัน เกิดเครือข่าย ประสานงานร่วมกันระหว่างประชาชนโดยใช้อาคารหอการค้าจังหวัดสมุทรสงครามเป็นที่ประชุม

จากการศึกษาพบว่า ความเข้มแข็งของภาคประชาชน มีเงื่อนไขที่สัมพันธ์กันคือ

1. มีผู้นำที่มีความสามารถในการวางยุทธศาสตร์การต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน โดยกำหนดยุทธศาสตร์ คือ “เคลื่อนไหวระดับนโยบาย ขยายเครือข่ายในจังหวัด พัฒนาระบบข้อมูล” พร้อมทั้งร่วมกันปฏิบัติตามแผนงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น การยื่นหนังสือคัดค้านยัง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การขยายภาพการเคลื่อนไหวให้สังคมรับรู้ การติดตามข้อมูลสถานการณ์ ความคืบหน้าต่างๆ

2. มีการใช้และสร้างสื่อที่มีประสิทธิภาพ ยกற்பปัญหาของชุมชนให้เป็นประเด็น สาธารณะ มีการให้ข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอและต่อเนื่องโดยใช้เอกสารแผ่นพิมพ์ จดหมาย ลูกโซ่ ป้ายต่อต้าน สื่ออินเทอร์เน็ต การจัดทำสื่อรณรงค์การต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้า การจัดเวที สาธารณะ การชูประเด็นหลักเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แสดงให้เห็นความสำคัญของการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ให้คงอยู่รวมถึงการนำเสนอข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อมูล เกี่ยวกับโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรชุมชน เพื่อให้ประชาชน ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถในการชิงการนำเสนอก่อนที่จะดำเนิน โครงการ

3. ความสามารถในการสร้างเครือข่ายทางสังคม กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการ สร้างสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดภาพความเคลื่อนไหวร่วมกันทุกพื้นที่ เช่น การติดสติ๊กเกอร์ การใส่ เสื้อสีดำที่มีข้อความต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน เกิดเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลองที่ ช่วยเฝ้าระวังสถานการณ์ กลุ่มแม่กลองดีเป็นเครือข่ายเยาวชนช่วยจัดทำสื่ออินเทอร์เน็ต มีการตั้ง ศูนย์ข้อมูลด้านวิชาการ โดยมีเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลองเป็นกลุ่มประสานข้อมูล

2. ลักษณะในการใช้พื้นที่ในการรวมกลุ่มเครือข่าย

จากการศึกษาพบว่า

2.1 ลักษณะของพื้นที่ในการรวมกลุ่ม ตามลักษณะงานแต่ละเรื่อง เช่น บริเวณหมู่บ้าน ที่มีการจัดประชุมทุกเดือน กลุ่มเครือข่ายผู้บริโภค แต่ละกลุ่มมีประสานงานเป็นผู้รวบรวมข้อมูล และนัดหมาย ไม่มีการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ

2.2 ลักษณะของการรวมกลุ่ม เน้นความสัมพันธ์เชิงราบ รับฟังความคิดเห็นกัน ไม่มี กฎเกณฑ์ตายตัว ผลัดเปลี่ยนกันเป็นประธานที่ประชุม ไม่เน้นผู้นำองค์กรให้โดดเด่น

2.3 ลักษณะของเครือข่าย มีบุคคลอยู่ 2 ประเภทคือ แกนนำมีหน้าที่บริหารจัดการ เชื่อมโยงเครือข่าย และสมาชิกเครือข่าย ผู้เป็นฝ่ายสนับสนุน มีทั้งบุคคลที่เปิดเผยและบุคคลที่ไม่ แสดงตน

3. องค์ประกอบของความสำเร็จในการต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

การแก้ไขปัญหาการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน สำเร็จลงได้เพราะความร่วมมือจากทุก ฝ่ายในลักษณะประชาคมที่เกิดจากการรวมตัวกันอย่างเป็นระบบ จากการศึกษาพบว่าสิ่งทำให้ ระบบการเคลื่อนไหวของประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จ นั้น ไม่ได้เป็นเพียง

แค่การรวมพลังของชาวบ้านกลุ่มเล็ก ๆ ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้น แต่พบว่ามิปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จคือ

3.1 ระบบการบริหารจัดการของจังหวัด

จังหวัดสมุทรสงครามได้กำหนดวิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดสมุทรสงครามว่า “เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทางล้าคลองระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงาม” ซึ่งจะเห็นว่าแนวทางการพัฒนาจังหวัดสมุทรสงครามให้ความสำคัญต่อวิถีชุมชน

3.2 ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และจารีตประเพณี จุดเด่นของจังหวัด

สมุทรสงคราม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ความงดงามของท้องถิ่น การมีประเพณีและภูมิปัญญาชุมชน เห็นได้จากชุมชนริมคลองอัมพวา ได้รับรางวัลอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ปี 2008 จากองค์การยูเนสโก (UNESCO) ซึ่งเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมของชุมชน การนำประเด็นในการอนุรักษ์ทรัพยากร หรือวัฒนธรรมการรักบ้านเกิดมาเป็นยุทธศาสตร์เนื่องจากเป็นจุดแข็งของจังหวัดสมุทรสงคราม

3.3 ภูมิปัญญาการบริหารจัดการ

ผู้นำ มีความเป็นอิสระและมีบทบาทเป็นตัวแทนชุมชนอย่างแท้จริง ใช้กระบวนการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีตประเพณี การใช้วิธีแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุโดยเน้นวิธีการเชิงป้องกัน เช่น การให้ข้อมูลที่เพียงพอสำหรับประชาชนโดยแกนนำ การนำเสนอข้อมูลให้ประชาชนได้รับทราบก่อนมีการดำเนินโครงการสร้างโรงไฟฟ้า เป็นต้นประชาชนได้รับโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยได้รับความสำคัญ และมีหน้าที่ในแต่ละกิจกรรม มี การจัดสร้างศูนย์ข้อมูลทางวิชาการเพื่อติดตามข้อมูลสถานการณ์ต่าง ๆ ข้อมูลผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ผลกระทบอื่นๆ และข้อมูลระดับนโยบาย โดยผู้รับผิดชอบแต่ละส่วนจะสรุปผลการดำเนินงาน ภายหลังเสร็จสิ้นแต่ละกิจกรรม เครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลองเป็นผู้สรุปผลการดำเนินการในภาพรวม ประสานแนวร่วมพันธมิตรสื่อมวลชน

4. อภิปรายผลและสรุป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงครามในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน ประชาชนมีความเชื่อว่าโครงการก่อสร้างดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนริมชายฝั่งแม่น้ำแม่กลอง เนื่องจากความร้อนที่เกิดจากโรงไฟฟ้า ด้วยการทำงานร่วมกันเป็นอย่างดี ของเครือข่ายภาคประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ตามยุทธศาสตร์การต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินคือ เคลื่อนไหว

ระดับนโยบาย การพัฒนาระบบข้อมูล และการขยายเครือข่ายทางสังคม ความสามารถของประชาชนที่รวมตัวกัน ประชาสังคมที่เกิดขึ้นนั้นเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในหลายประการคือ ประการแรก เป้าหมายในการเคลื่อนไหวไม่ต้องการช่วงชิงอำนาจ แต่ต้องการสร้างค่านิยมให้กับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมดั้งเดิม การเคลื่อนไหวด้วยการนำเสนอมุมมองใหม่ต่อธรรมชาติ เป็นการเรียกร้องสิทธิแบบหนึ่ง คือการเรียกร้องสิทธิในความเป็นธรรมชาติ ชุมชนเดิม ประการที่สอง ความขัดแย้งไม่ได้อยู่บนพื้นฐานทางผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เป็นความขัดแย้งที่วางอยู่บนพื้นฐานของความสามัคคี สำนึกรักบ้านเกิด เน้นการให้ข้อมูลที่เพียงพอทั้งหมดนี้ เห็นได้ว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเองได้ หากชุมชนมีความร่วมมือ ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสและเป็นผู้จัดเวทีให้ประชาชนมีส่วนร่วม เนื่องจากประชาชนมีสิทธิของการเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงในการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถวิเคราะห์ปัญหาและตัดสินใจเลือกไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.1.1 กระทรวงพลังงาน ควรมีทิศทางการดำเนินงานสำหรับการขับเคลื่อนกรณีโครงการและนโยบายพลังงานในลักษณะปรับเปลี่ยนแนวคิดว่า การเพิ่มการผลิตไฟฟ้าให้เพียงพอกับอุตสาหกรรมได้นั้น ควรคำนึงถึงการทำงานเชิงกระบวนการให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน มากกว่ามุ่งการทำงานเชิงผลผลิต (Output) โดยละเอียดลักษณะของแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับรากฐานทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง การเชื่อมโยงกรณีแต่ละโครงการ กับแผนพีดีพี ที่อาจไม่จำเป็นต้องสร้างเพิ่มแต่ควรหาทางเลือกที่ดีกว่า การพัฒนาพลังงานไฟฟ้าที่ยั่งยืนควรควบคู่ไปกับการจัดการดูแลคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อม การป้องกันมลพิษ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด พร้อมสนับสนุนการมีส่วนร่วม และรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในทุกขั้นตอน อีกทั้งมีการร่วมมือกับสังคมท้องถิ่นเพื่อพัฒนาประชาชนในพื้นที่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

5.1.2 การทำงานในมิติการพัฒนาสังคม ในการขับเคลื่อนโครงการและนโยบายพลังงาน ต้องให้ความสำคัญกับ เครือข่ายกลุ่ม องค์กร ที่จะมาร่วมกันหรือสนับสนุน การนำเสนอ

ประเด็นจากภาคประชาชน เหตุผลและข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ ความสนใจของสาธารณะและ กระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

5.2.1 สร้างพื้นที่ สร้างกลไก และสร้างโอกาส เพื่อให้ภาคประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง เนื่องจาก ประชาชนมีสิทธิของการเป็นผู้อยู่ในพื้นที่ ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการของภาครัฐ โดยการจัดเวทีให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พิพากษ์วิจารณ์โดยสาธารณะ จากการศึกษา ทำให้ทราบว่าปัญหาที่ประชาชนกังวล คือ ผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ และสุขภาพอนามัยของประชาชน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากความวิตกกังวลผลกระทบด้านคุณภาพอากาศ น้ำ และฝุ่นละออง ซึ่งภาครัฐและผู้ประกอบการ โครงการก่อสร้าง ขนาดใหญ่ควรได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ก่อสร้างโรงไฟฟ้าเนื่องจากงานเหล่านี้จะต้องอยู่ในพื้นที่ของชุมชนหรือใกล้เคียงกับชุมชน ทุกครั้งก่อนมีโครงการก่อสร้างควรมีผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงลึกในชุมชนและพื้นที่โดยรอบก่อนนำผลการศึกษาเข้าเสนอ การประชุมรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนโดยเน้นฐานความคิดของชุมชน แล้วนำมาประกอบผลการศึกษามีความเป็นไปได้ ควรอธิบาย ปรีกษาหารือกัน ในปัจจุบันโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้ามีความใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็นและรับฟังในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น การนำเสนอการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมรอบชุมชนก่อนก่อสร้าง เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเสนอแนะข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติมสำหรับนำมาประกอบการพิจารณาก่อนเริ่มโครงการ ทั้งนี้เป็นความร่วมมือในรูปแบบคณะกรรมการไตรภาคี ประกอบด้วย การไฟฟ้า ภาคราชการที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในท้องถิ่นทำให้เกิดการเข้าใจและยอมรับจากชุมชนมากขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ความเข้มแข็งของภาคประชาชนนั้น อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน แต่หากมีเหตุบางประการที่ไม่สามารถแสดงบทบาทได้อย่างชัดเจน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาถึงแนวทางสร้างที่ยั่งยืนและการดำรงอยู่ของความเข้มแข็งภาคประชาชน เป็นการพัฒนาและสร้างรากฐานที่ดีให้กับประชาชน

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการธิการ การมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ร่วมกับสถาบันพระปกเกล้า .
คู่มือการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนการกระจายอำนาจและหลักธรรมาภิบาล.
กรุงเทพ : สถาบันพระปกเกล้า, 2548.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร . ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วิภาษา , 2545.
- ซาราล เอล เฟรด คาร์เดน เทอริ์ สมุไทย. แผนที่ผลลัพธ์ : การสร้างการเรียนรู้และการสะท้อนกลับ
ในแผนงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.),
2547.
- ณัฐพล อัสวีพิเศษวิะกุล. “กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมทางรถไฟจังหวัด
นครราชสีมา : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน ไบเล่ย์-หลังจวนผู้ว่าฯ.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2544.
- ดำรงศักดิ์ ชัยสนิทและศุณี เลิศแสวงกิจ. การประชาสัมพันธ์ของรัฐและธุรกิจ. 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วังอักษร, 2543.
- ถวิลวดี บุรีกุล . การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ . กรุงเทพฯ : บริษัท พานิชพระนคร
(2535) จำกัด , 2548 .
- ทศพล แก้วประพันธ์. “ขบวนการประชาสังคมในประเทศไทย : ศึกษากรณีการก่อตัวของสงขลา
ประชาคม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ชเนศวร์ เจริญเมือง . พลเมืองเข้มแข็ง . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา , 2551.
- ชเนศ อารณสูวรรณ . การวิเคราะห์สถานการณ์สังคมด้วยตนเอง . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา ,
2543.
- ธีรยุทธ บุญมี . ประชาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร , 2547.
- นพดล เกษตรเวทิน. “ประชาสังคมกับการพัฒนา:กรณีศึกษาชมรมฮักบ้าน อ.วังผา จ.น่าน.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- นภาพรณั หะวานนท์. ทฤษฎีฐานราก ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.) ,2550.

ปาริชาติ วลัยเสถียร .เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพฯ :โครงการเสริมสร้างการ
เรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) , 2547.

ประเวศ วะสี และคนอื่น ๆ .ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มติชน,
2540.

พินทอง ดอกไม้แก้ว. “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างป่าชุมชน : กรณีศึกษา บ้านกุ่มเนิน
ตำบลแม่หมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง .” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชา
การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2545.

ภมรรัตน์ สุธรรม. “การศึกษาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งในภาคตะวันตกของประเทศไทย .”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.

วิชากร เคนเหมือนวงศ์. “ประชาคมชุมชน : พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
ชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง .” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

วัชรวิไล ไชยสาร .การเมืองภาคประชาชน พัฒนาการการมีส่วนร่วมในทางการเมือง. กรุงเทพฯ :
หจก.วี เจ พีริ่ง , 2545.

ศาสวัต เฟ่งแพ. “ความขัดแย้งและการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมไทย : ศึกษากรณีโครงการ
ก่อสร้างท่อส่งก๊าซชายคาณา .” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ศิริประภา บุญยาศัย.เอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนงานประชาสัมพันธ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546.

ศิริณา สถาพรวนา. “ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษากลุ่ม
คนรักเมืองเพชร.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และ
มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ศิริพร ศรีสินธุ์ไร. “ปฏิบัติการทางวาทกรรมของชาวบ้าน : กรณีศึกษา ป่าทามกุดเป่ง.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สนธยา พลศรี .เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ พิมพ์
ครั้งที่ 2 / 2550.

สามชาย ศรีสันต์ .การเมืองภาคประชาชน แนวทางการใช้สิทธิความเป็นคนไทย . กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วนจำกัด S.P.K เปเปอร์ แอนด์ ฟาร์ม, 2545.

สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. “การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2544.

สุรจิต ชีรเวทย์ คนแม่กลอง ฉบับพิเศษ หมายเหตุโรงไฟฟ้า. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส เอเชียเพรส
(1989) จำกัด, 2550.

เสรี พงศ์พิศ . เครือข่าย. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์ , 2548.

สำนักงานมาตรฐานการศึกษา และสำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา . ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุด
วิชาการวิจัยชุมชน . กรุงเทพฯ : บริษัทเอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, 2545.

อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล . ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาค
พลเมือง . กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) , 2542.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี . รัฐ สังคมและการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจ นโยบาย และเครือข่าย
ความสัมพันธ์ . กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ เดือนตุลา จำกัด , 2542.

อรนุช ฤทธิจิตเพียร. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษ จากโรงงานอุตสาหกรรม :
กรณีศึกษามลพิษจากโรงงานปูนซีเมนต์ อ.เจ้าหมื่น จ.ลำปาง.” วิทยานิพนธ์

ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

อารีย์วรรณ ทัดตะศิริ. “ การเมืองเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหิน
บ่อนอกจ.ประจวบคีรีขันธ์ .” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ
สาขาวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ศรินรัตน์ รัตนพันธุ์. “ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีมลพิษ
จากโรงงานอุตสาหกรรม .” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

สัมภาษณ์

จิต [นามแฝง] .แกนนำเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง.สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553.

ร่วมไท[นามแฝง] .เจ้าหน้าที่ศูนย์ข้อมูลข่าวสารจังหวัดสมุทรสงคราม.สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2553.

อังคณา [นามแฝง]. สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสมุทรสงคราม.สัมภาษณ์,
19 มกราคม 2553.

ชนวิทย์.[นามแฝง] ข้าราชการ . ศาลากลางจังหวัดสมุทรสงคราม . สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2553.

พัชร[นามแฝง]. ผู้นำชุมชนระดับตำบล .เทศบาลตำบลอัมพวา. สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2553.

บุญ[นามแฝง]. แกนนำเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง . สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2552.

- มานะ [นามแฝง]. หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม . สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2552.
- ภานุ [นามแฝง]. แคนนำเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง . สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2552.
- มานพ [นามแฝง]. แคนนำเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง. สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2552
- แก้ว [นามแฝง]. แคนนำเครือข่ายประชาคมคนรักแม่กลอง. สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2552.
- เพชร [นามแฝง]. เจ้าของร้านเสริมสวย. สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2552.
- ระ [นามแฝง]. หอการค้าจังหวัดสมุทรสงคราม . สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2552.
- นายเอก [นามแฝง]. เจ้าของร้านอาหารตามสั่ง. สัมภาษณ์, 10 เมษายน 2552
- เอนก [นามแฝง]. เจ้าของเรือประมงขนาดเล็ก. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2552.
- ชุมพล [นามแฝง]. เจ้าของสวนลิ้นจี่ อ.บางคนที. สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2552.
- อัน [นามแฝง]. อาจารย์โรงเรียนมัธยม . สัมภาษณ์, 12 กรกฎาคม 2552.
- อาร์ต [นามแฝง]. อาจารย์โรงเรียนมัธยม. สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2552
- ตุ๊ก [นามแฝง]. เจ้าของร้านขายน้ำปั่น . สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2552.
- วีระ [นามแฝง]. ประชาคมคนรักแม่กลอง. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552
- อภิวัฒน์ [นามแฝง]. ประชาคมคนรักแม่กลอง. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552.
- สุภา [นามแฝง]. ประชาคมคนรักแม่กลอง. สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2552.
- เอื้อย [นามแฝง]. ผู้ใหญ่บ้าน . สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2552.
- สมรักษ์ [นามแฝง]. ผู้ใหญ่บ้าน . สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2552
- เอ [นามแฝง]. สกว. สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553.
- บี [นามแฝง]. สกว. สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2553.
- มด [นามแฝง]. นักเรียนโรงเรียนถาวรานุกุล. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2553.
- กลุ่มนักเรียน. นักเรียนโรงเรียนถาวรานุกุล. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2553.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดสมุทรสงคราม

ชื่อภาษาไทย สมุทรสงคราม

ชื่ออักษรโรมัน Samut Songkhram

ชื่อไทยอื่น ๆ แม่กลอง

ตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรสงคราม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 1 ตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : ตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรสงคราม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้

จาก <http://images.google.co.th>

ที่มาและความหมายของตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม ของสำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม แต่เดิมเรียกเมืองแม่กลอง การตั้งถิ่นฐานบริเวณปากแม่น้ำ ดินแดนแห่งนี้สันนิษฐานว่าคนกลุ่มแรกเป็นชาวแม่กลอง(เดิม) จากจังหวัดอุทัยธานี อพยพมาตั้งบ้านเรือนในถิ่นนี้ ชาวแม่กลอง(เดิม) ในจังหวัดอุทัยธานีเป็นชาวแม่น้ำ เคยอยู่ริมแม่น้ำท่าแพงเพชรมาก่อน เมื่อแม่น้ำนั้นต้นเงิน การทำมาหากินของราษฎรฝืดเคืองจึงพากันอพยพมาหาทำเลที่อยู่ใหม่ เรียกหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า บ้านแม่กลองตามชื่อบ้านเดิมของตน

นอกจากที่กล่าวอ้างแล้ว ยังมีเรื่องราวที่เล่าสืบเนื่องกันมา ว่าด้วยเรื่องกลองใหญ่ที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีนัยแบ่งเป็น 2 แนวทางคือ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 หลวงศรีสวัสดิ์ (ชื่น เทพสุวรรณ) นายอำเภอเมืองศรีสุวรรณ จังหวัดกาญจนบุรีย้ายมาเป็นนายอำเภอแม่กลอง ได้นำฆ้องต้นใหญ่ที่ได้มาจากจังหวัดกาญจนบุรีมาขุดทำกลองใบใหญ่ขึ้นหนึ่งใบ จึงด้วยหนังวัวกระติงจากป่าเมือง

กาญจนบุรี ครั้นสร้างเสร็จแล้วได้นำมาถวายที่วัดใหญ่ ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ทางราชการสมุทรสงครามจึงทำตราของจังหวัดเป็นรูปกลองลอยน้ำ สองฝาหงายเป็นต้นมะพร้าวอันเป็นสัญลักษณ์อาชีพหลักของจังหวัดสมุทรสงคราม เรื่องกลองใหญ่นี้ ยังมีที่มาอีกนัยหนึ่งเป็นนิยายชาวบ้านเล่าขานต่อๆ มาว่า มีกลองใบใหญ่ลอยมาติดหน้าวัดใหญ่และชาวบ้านช่วยกันเก็บไว้ที่วัดและกลองใบใหญ่นี้ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่ที่วัดใหญ่จนปัจจุบัน กลองใบนี้เป็นกลองขนาดใหญ่มากจึงเรียกว่า แม่กลอง

คำขวัญประจำจังหวัด

เมืองหอยหลอด ยอดลิ้นจี่ มีอุทยาน ร.2 แม่กลองไหลผ่าน นมัสการหลวงพ่อบ้านแหลม

วิสัยทัศน์

เป็นเมืองแห่งอาหารทะเลและผลไม้ปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์กลางการพักผ่อนและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางลำคลองระดับชาติ ดินแดนแห่งประชาชนรักถิ่นกำเนิด อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงาม

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สถานที่สำคัญ/สถานที่ท่องเที่ยว

อุทยาน ร.2 ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 2 อุทยาน ร.2 ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา : [อุทยาน ร.2](#) [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก
<http://images.google.co.th>

ข้อมูลจากคู่มือท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม

อุทยานพระบรมราชานุสรณ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

(อุทยาน ร.2)

เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ของมูลนิธิพระบรมราชานุสรพระบาทสมเด็จพระพุทธ

เลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้พระราชทาน
ศิลปะอันงดงามไว้เป็นมรดกแก่ชาติจนได้รับยกย่องให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การศึกษา
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) บริเวณที่ก่อสร้างอุทยานพระบรมรา
ชานุสรณ์นี้ พระราชสมุทรเมธี เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยารามเป็นผู้น้อมเกล้า ฯ ถวาย มีพื้นที่
ประมาณ 11 ไร่ พื้นที่บริเวณนี้มีความสำคัญ เพราะเป็นสถานที่พระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2)

สิ่งที่น่าสนใจคือ พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีลักษณะเป็น
อาคารทรงไทย 4 หลัง แบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ ได้แก่ หอกลาง ภายในประดิษฐานพระบรมรูป
รัชกาลที่ 2 และจัดแสดงศิลปะโบราณวัตถุสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น เครื่องเบญจรงค์ เครื่องถ้วย
หัวโขน ห้องชาย ห้องหญิง โต๊ะเครื่องแป้ง คันฉ่อง ชานเรื่อน ฯลฯ จัดแสดงตามแบบบ้านไทย
โบราณ นอกจากนี้ ยังมีโรงละครกลางแจ้งและสวนพฤกษชาติ เป็นสวนพรรณไม้ในวรรณคดีนานา
ชนิด

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดป้ายอุทยาน
เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2552 และเปิดให้ประชาชนเข้าชมภายในอุทยานได้เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2530

ชุมชนอัมพวา

ภาพที่ 3 ชุมชนอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ที่มา : ชุมชนอัมพวา [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก
<http://images.google.co.th>

ข้อมูลจากวารสารการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนริมคลองอัมพวา เทศบาลตำบลอัมพวา ชุมชนริมคลองอัมพวา อยู่ในเทศบาลตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนนี้มีความยาวประมาณ 800 เมตรในบริเวณสองฝั่งคลองอัมพวา อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว 1-2 ชั้น สร้างด้วยไม้ ซึ่งเดิมเป็นชุมชนตลาดน้ำและร้านค้าริมน้ำ ชุมชนนี้มีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรมชุมชน ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี จนถึง 100 ปี ประกอบด้วย ห้างแถวไม้ เรือนไทย เรือนพื้นถิ่น เรือนแพ โรงเรียน สำนักงานเทศบาล ร้านค้าและสวน จึงได้รับรางวัล “อนุรักษ์ดีเด่น” ในปี 2546 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

ด้วยเหตุที่ชุมชนริมคลองอัมพวายังคงรักษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐานแบบดั้งเดิมไว้ ก่อนข้างสมบูรณ์จึงได้รับรางวัลชมเชย ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก ภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกประจำปี 2008 (UNESCO Asia-Pacific Heritage Award) ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือของชุมชนในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมของชุมชน

การอนุรักษ์อาคาร ทำให้เกิดการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ และมีคนรุ่นต่างๆ กลับมาสู่ชุมชน ทำให้เกิดความพยายามในการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ การฟื้นฟูการใส่บาตรพระทางน้ำ การทอดผ้าป่าทางเรือ การพัฒนาด้านศิลปะ เช่น เบญจรงค์ ผลิตภัณฑ์จากมะพร้าว อาหารและขนม ในวรรณคดีในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น
(หน่วยวิจัยอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน 2551)

ดอนหอยหลอด

ภาพที่ 4 ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : ดอนหอยหลอด [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

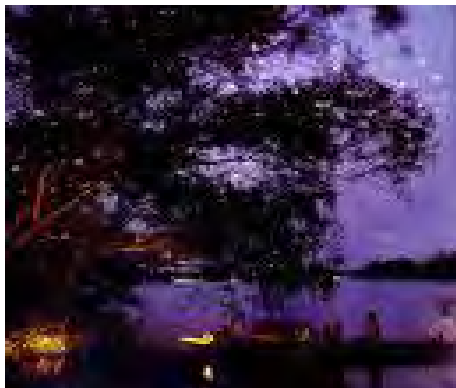
<http://images.google.co.th>

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษสัตว์

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม ดอนหอยหลอด สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นสันดอนตั้งอยู่ปากแม่น้ำแม่กลอง เกิดจากการตกตะกอนของดิน ปนทราย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ทรายจีเป็ด” ดอนหอยหลอดมีอาณาบริเวณกว้างประมาณ 3 กิโลเมตร ยาว 5 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 2 แห่ง แห่งแรกได้แก่ ดอนนอก อยู่บริเวณปากอ่าวแม่กลอง อีกแห่งคือชายหาดหมู่บ้านบางบ่อ ตำบลบางแก้ว บริเวณสันดอนมีหอยอยู่หลายชนิด ได้แก่ หอยหลอด หอยลาย หอยปุก หอยปากเป็ด หอยแครง แต่พบว่าหอยหลอดเป็นหอยที่มีจำนวนมากที่สุดจึงเป็นจุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้

บริเวณดอนหอยหลอดยังเป็นที่ประดิษฐานศาลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ มีการแสดงดนตรีไทย ทุกวันอาทิตย์ที่ 1 และ 3 ของเดือน นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารและร้านขายสินค้าของที่ระลึกเรียกราชบริเวณดอนหอยหลอด

ล่องเรือชมหิ่งห้อย

ภาพที่ 5 ล่องเรือชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่มา : ล่องเรือชมหิ่งห้อย [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://images.google.co.th>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงครามมีโครงข่ายแม่น้ำลำคลองที่เชื่อมโยงถึงกัน สภาพภูมิทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองและคลองต่างๆ ยังมีความสวยงามร่มรื่น มีวัดต่างๆ และบ้านเรือนผู้คนเรียงรายอยู่สองฝั่งแม่น้ำลำคลอง สลับกับต้นลำพูและต้นจาก มีฉากหลังคือต้นมะพร้าว แยกจากแม่น้ำแม่กลองเข้าสู่คลองซอยต่างๆ จะเห็น สวนมะพร้าว สวนส้มโอ สวนลิ้นจี่ที่อุดมสมบูรณ์ การล่องเรือชมหิ่งห้อยในเวลากลางคืนก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่ง นักท่องเที่ยวที่พักผ่อนไม่ครบพลาด จุดชมหิ่งห้อยมีอยู่หลายแห่ง ตั้งแต่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณใกล้เคียงตัวเมืองอัมพวาสองฝั่งคลองผีหลอกที่อยู่ติดกับคลองอัมพวาและสองฝั่งคลองตะเคียนที่มีหิ่งห้อยมากที่สุด นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อเช่าเรือหางยาวได้บริเวณท่าเทียบเรือ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหาร รีสอร์ทที่พักแบบโฮมสเตย์หลายแห่งที่ให้บริการเรือล่องแม่น้ำลำคลองทั้งช่วงเวลากลางวันและยามค่ำคืนเพื่อชมหิ่งห้อย

ของดีเมืองแม่กลอง

ปลาทุแม่กลอง

ภาพที่ 6 ปลาทุแม่กลอง หน้าอ คอหัก

ที่มา : ปลาทุแม่กลอง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://images.google.co.th>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม คนทั้งประเทศรู้จัก “ปลาทุแม่กลอง” ในรูปของปลาหนึ่งในเชิงเล็ก หน้าอ คอพับ เนื้อชุ่ม มัน หอมและมีรสชาติความอร่อยอันโดดเด่นเป็นที่ยอมรับว่า เป็นสุดยอดปลาทุไทย ปลาทุ เป็นสินค้าพื้นเมืองอย่างหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม มีขายทั้งปลาทุสดและปลาทุหนึ่งเป็นที่นิยมบริโภคเพราะเนื้อนุ่มและมีความมัน ปลาทุหนึ่งของจังหวัดสมุทรสงคราม รสชาติดีมีเอกลักษณ์ คือจัดวางเรียงในเชิงแล้วหักหัวงอพับลงมาอย่างมีศิลปะทำให้ปลาทุอ้วน สั้น ไม่แข็งทื่อเหมือนปลาทุหนึ่งทั่วไป

ปลาทุเป็นปลาที่มีการอพยพย้ายถิ่นเมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ ในช่วงประมาณเดือนธันวาคม – มกราคม ปลาทุที่อาศัยอยู่ในบริเวณอ่าวไทยตอนบน (จังหวัดสมุทรสงครามและสมุทรสาคร) ซึ่งมีขนาดโตพร้อมที่จะสืบพันธุ์ได้ จะเริ่มอพยพไปยังแหล่งวางไข่ ซึ่งทอดตัวตามยาวแนวตะวันตกของอ่าวไทย ตั้งแต่ อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ จนถึง ตะวันออกของเกาะพัง เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี และเริ่มทยอยวางไข่ตั้งแต่เดือนมกราคม ซึ่งลูกปลาที่เกิดขึ้นมาใหม่ จะเริ่มเดินทางเข้าหาฝั่ง ในช่วงเดือนเมษายน – พฤษภาคม जबจนเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม ปลาทุจะเริ่มมีขนาดโตจนเรียกว่า “ปลาทุสาว” ก็จะเริ่มเคลื่อนตัวเข้าสู่พื้นที่อ่าวไทยตอนในอีกครั้ง ซึ่งปลาทุจะอยู่ในวัยโตและสมบูรณ์ ในช่วงเดือนตุลาคม – ธันวาคม ดังนั้น ปลาทุที่จับได้ในบริเวณปากอ่าวแม่กลองในช่วงนี้ จึงเป็นปลาที่โตเต็มที่ เนื้อนุ่ม ละเอียดย หวานมัน

ลิ้นจี่ ราชนิผลไม้ของสมุทรสงคราม

ภาพที่ 7 ลิ้นจี่ ราชนิผลไม้ของสมุทรสงคราม

ที่มา : ลิ้นจี่ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก <http://images.google.co.th>

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทย ทำให้มีผลไม้ทั่วทุกภูมิภาค ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันออกผลผลิตให้คนไทยและชาวโลกได้สัมผัสกับความอร่อยที่หลากหลายตลอดทั้งปี ไม่ซ้ำแบบกัน แต่ในพื้นที่จะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว เช่น ที่สมุทรสงคราม ยามเข้าหน้าร้อนจะมีผลไม้พิเศษชนิดหนึ่ง ที่สร้างชื่อเสียงและความภาคภูมิใจให้ท้องถิ่นด้วยรสชาติที่หวานหอม กรอบ อร่อย ทำให้ใครได้ชิมแล้วต้องติดใจ จนบอกได้ว่านี่คือ “สุดยอดลิ้นจี่ของสมุทรสงคราม” ถิ่นกำเนิดของลิ้นจี่มาจากประเทศจีนตอนล่าง สันนิษฐานว่าลิ้นจี่เข้ามาในประเทศไทยโดยทางเรือ ตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นเรื่องแปลกที่ว่าลิ้นจี่เมืองไทยมีแหล่งปลูก 2 แห่ง คือ ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ พะเยา และอีกแห่งหนึ่งลงมาที่ภาคกลางตอนล่าง คือ จังหวัดสมุทรสงคราม ลิ้นจี่ที่ปลูกต่างพื้นที่ จะมีความแตกต่างกัน ลิ้นจี่เมืองสมุทรสงคราม เป็นพันธุ์ที่ติดดอกออกผลได้โดยไม่ต้องการอากาศที่หนาวเย็นมากนัก ได้แก่ พันธุ์ค่อม กะโหลก สำเภแก้ว และสาแหรกทอง ลิ้นจี่สมุทรสงครามจะสุกประมาณเดือนเมษายน พื้นที่พิเศษของเมืองสมุทรสงคราม เมืองสามน้ำ ที่มีเพียง 3 อำเภอ แต่ในพื้นที่ 2 อำเภอ คือ อำเภออัมพวา และอำเภอบางคนที ไม่ว่าจะมองไปทางไหนก็เห็นแต่ต้นลิ้นจี่ และส้มโอ เต็มพื้นที่ประมาณ 8,600 ไร่ ให้ผลผลิตปีละ ประมาณ 4,000 ตัน ตามสภาพความเอื้ออำนวยของดินฟ้าอากาศ ด้วยสภาพพื้นดินสมุทรสงครามมีความอุดมสมบูรณ์แบบลึกลับลึกซึ้ง หรือน้ำกร่อยทำให้ลิ้นจี่มีรสชาติดี โดยเฉพาะลิ้นจี่พันธุ์ค่อมเมื่อสุกเต็มที่จะมีสี

แดงเข้ม เปลือกแข็ง ตุ่มค่อนข้างแหลม เปลือกด้านในจะมีสีชมพู มีกลิ่นหอม หวาน เนื้อแห้งร้อนไม่ติดเมล็ด เนื้อสีขาวหรือขาวนวล เมล็ดเล็ก ป่าของผลกว้างสวยเป็นรูปหัวใจ รสชาติเข้มจัด หวานนำเปรี้ยวตามเล็กน้อย กลมกล่อมพอดี ๆ สัมกับราชินีของผลไม้ไทย

การปลูกลิ้นจี่ต้องอาศัยประสบการณ์ ความเป็นเกษตรกรมืออาชีพพอสมควร เริ่มจากการเลือก กิ่งตอน ตัดตา ทาบกิ่ง ขุดหลุมปลูก ดูแลรักษา ว่าจะให้ผลผลิตได้ต้องใช้เวลา 4-5 ปี จึงจะเริ่มติดดอกออกผลให้ผลผลิตปีละครั้ง เกษตรกรต้องเฝ้าระวัง ไล่ปุย กำจัดแมลง และดูแลจนกว่าจะเปลือก "ร่องขาด" หมายถึงลิ้นจี่จะสุกเต็มที่มีสีแดงเข้าปนชมพู จึงจะเก็บผลผลิตออกสู่ตลาด งานวันลิ้นจี่ จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนเฉพาะในปีที่ลิ้นจี่ออกผล มีการประกวดผลไม้ชนิดต่างๆ ประกวดธิดาชาวสวน จำหน่ายผลไม้ ผลิตผลทางการเกษตร และสินค้าพื้นเมือง

(วารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม 2551:42)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่

ภาพที่ 8 ส้มโอ พันธุ์ขาวใหญ่

ที่มา : ส้มโอขาวใหญ่ [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://images.google.co.th>

ข้อมูลจากวารสารท่องเที่ยวสมุทรสงคราม สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม ส้มโอ อีก
หนึ่งผลไม้แห่งประวัติศาสตร์การเพาะปลูกของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสร้างรายได้ให้กับ
ชาวสวนมายาวนานไม่ต่ำกว่า 150ปี มาแล้ว ทั้งนี้ส้มโอพันธุ์ที่สร้างชื่อเสียงจนกลายเป็นตำนาน
ความอร่อยคือ ส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่อันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นับตั้งแต่กิ่ง หรือตัวกิ่ง หรือกลีบเนื้อ
ส้มโอจะมีลักษณะกลมเต็มซัน ให้รสเปรี้ยวน้อย โดยมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ ไม่มีเมล็ดใหญ่ในผลเลย
ลักษณะเด่นของส้มโอพันธุ์ขาวใหญ่อยู่ที่ผลไร้เมล็ด รสชาติเปรี้ยวน้อย หวานพอประมาณ งานส้ม
โอพันธุ์ขาวใหญ่ จัดขึ้นในช่วงปลายเดือนสิงหาคมในบริเวณอำเภออัมพวา นักท่องเที่ยวสามารถหา
ซื้อส้มโอพันธุ์ดีชนิดต่างๆ ในราคาขอมเยาและมีนิตรรศการเกี่ยวกับการเกษตรและสิ่งที่น่าสนใจ
อื่นๆอีกมาก

(ท่องเที่ยวสมุทรสงคราม 2551)

กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง

ข้อมูลจาก เยาวชนรักแม่กลอง [ออนไลน์] <http://www.rmkk.phpnet.us> กล่าวถึงกลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง โดยมีรายละเอียดดังนี้ ประมาณปี 2542 มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) ได้ดำเนินโครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนในการที่จะรักและห่วงใยในสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง โดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดค่ายสิ่งแวดล้อมสัญจร เผยแพร่ความรู้เรื่องการดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองและการจัดการขยะในครัวเรือน ตลอดจนกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน ตามโรงเรียนและชุมชนต่างๆ ในจังหวัดสมุทรสงคราม

ต่อมาในปีพ.ศ.2543 โครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลองได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนคนรักป่าโรงเรียนถาวรานุกูล ที่จังหวัดกาญจนบุรี และจากกิจกรรมครั้งนี้ได้มีการรวมตัวกันของคณาจารย์เยาวชนประมาณ 7-10 คน โดยมีเจตนาจะขออาสาสมัครเข้ามาช่วยงานกิจกรรมเยาวชนกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเมืองแม่กลอง ร่วมกันกับพี่ ๆ จากโครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง เพื่อที่จะสานต่องานกิจกรรมเยาวชนรุ่นๆ ต่อไป หลังจากนั้นเยาวชนกลุ่มนี้ก็ได้ร่วมเป็นพี่เลี้ยงค่ายเด็กรักแม่กลองในแต่ละอำเภอ กิจกรรมรณรงค์โครงการสองมือช่วยกันใจคิดแยกขยะ จากพี่เลี้ยงค่ายเยาวชนกลุ่มนี้ได้พัฒนาระบบการเรียนรู้ของตนเองตามลำดับ จนก้าวขึ้นมาเป็นวิทยากร และคณะทำงานในโครงการค่ายเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง ส่งผลให้เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีความรักและความผูกพันจนเป็นพลังเยาวชนรุ่นใหม่ จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม อาสาที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดี ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรเมืองแม่กลองกับพี่ๆ เป็นจำนวนมากและเข้าร่วมกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่องตลอดมาโดยการดูแลและสนับสนุนจากโครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) ภายใต้ชื่อ “กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง”

ต่อมาในช่วงปลายปี พ . ศ .2544 โครงการเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมมีความจำเป็นต้องส่งมอบกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลอง ให้กับองค์กรท้องถิ่นดูแล ตามเจตนาที่ตั้งไว้ “ ประชาคมคนรักแม่กลอง ” คือองค์กรท้องถิ่นที่รับหน้าที่ในการดูแลและให้ความช่วยเหลือกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลองต่อไป ในช่วงนี้เองคณะทำงานเยาวชนอาสาสมัครรักแม่กลองได้มีโอกาสได้รับทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรสงครามจากการพูดคุยและการขับเคลื่อนงานภาคประชาชนของประชาคมคนรักแม่กลอง จนเห็นความเชื่อมโยงของปัญหาต่างๆ โดยมีประเด็นสำคัญคือเรื่องน้ำ ประกอบกับการระดมความคิดของ

คณะทำงานนั้นมีความเห็นว่า ชาวชนส่วนใหญ่ในจังหวัดสมุทรสงคราม ไม่มีความรู้ความเข้าใจใน แม่น้ำแม่กลองตลอดจนระบบความสัมพันธ์ของน้ำกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และการทำมาหาเลี้ยงชีพ ของคนแม่กลอง จึงทำให้ชาวชนไม่เกิดความรักและหวงแหนในแม่น้ำลำคลองตลอดจนถิ่นที่อยู่อาศัยของตน จึงมีการเสนอโครงการชาวชนอาสาสมัครรักษแม่กลองต่อเนื่อง โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยการประสานงานจากประชาคมคนรักแม่กลอง โดยกลุ่มชาวชนอาสาสมัครรักษแม่กลอง ได้เป็นคณะทำงานหลักในการจัดโครงการอบรมชาวชน เครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง ขึ้นจำนวน 3 ครั้ง โดยมีตัวแทนชาวชนจากจังหวัดเครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง เข้าร่วมโครงการ ประกอบด้วย จังหวัดสมุทรสงคราม , ราชบุรี และกาญจนบุรี ทำให้ได้มีการขยาย เครือข่ายในการดูแลรักษาแม่น้ำแม่กลองเพิ่มมากขึ้น และต่อมาได้มีการประสานงานกันรวมเป็น “เครือข่ายชาวชนลุ่มน้ำแม่กลอง” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนเพื่อ สังคม (SIF) อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดโครงการต่างๆตามมา เช่น เวทีประชุมติดตามผลการ ดำเนินงานของเครือข่ายชาวชนลุ่มน้ำแม่กลองทุกเดือน การออกดูแลและเฝ้าระวังตรวจสอบเพื่อ เปรียบเทียบค่าปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำ (Do) บริเวณแม่น้ำแม่กลองทุกๆเดือนอย่างต่อเนื่อง โครงการรณรงค์ประชาสัมพันธ์การดูแลรักษาแม่น้ำแม่กลอง , โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนา ศักยภาพการเป็นผู้นำเยาวชน และการเผยแพร่ความรู้เรื่องการดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองและการ จัดการขยะแก่เด็กในชุมชนต่างๆ ภายใต้ชื่อโครงการเด็กรักษ์แม่น้ำ

จนเมื่อเดือนกรกฎาคม 2545 สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมได้หมดระยะเวลาของ งบประมาณลง ทำให้กิจกรรมต่างๆของกลุ่มชาวชนอาสาสมัครรักษแม่กลองต้องขาดช่วงกลุ่ม ชาวชนอาสาสมัครรักษแม่กลองและเครือข่ายชาวชนลุ่มน้ำแม่กลอง จึงมีการประชุมหารือเพื่อ วางแผนงานการกำหนดทิศทางในอนาคต โดยมีเจตนารมณ์ที่จะประสานความร่วมมือกันต่อไปแต่มี การปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเน้นกิจกรรมในพื้นที่ของตนเองเพื่อลด รายจ่าย แต่ยังคงมีการประชุมกันอยู่อย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตลอดจนติดตามผล การดำเนินงานของเครือข่ายต่อไป

จากที่ผ่านมา กลุ่มชาวชนอาสาสมัครรักษแม่กลองสามารถปลูกจิตสำนึกและสร้าง เครือข่ายชาวชนในพื้นที่ให้เกิดความรักและหวงแหนในแม่น้ำลำคลองและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นของ ตนเองได้เป็นอย่างดีจนได้รับความไว้วางใจจากโรงเรียนและองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ให้จัดกิจกรรมใน การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆเช่น ค่ายเยาวชนกับการอนุรักษ์ พลังงานและสิ่งแวดล้อม กลุ่มโรงเรียนบางขันแตก , โครงการพัฒนาคุณภาพนักเรียน กลุ่มโรงเรียน วัดช้างเผือก , การสร้างกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนวัดศรีสุวรรณคงคาราม , ค่าย

เด็กรักปลายโพงพาง โรงเรียนวัดโคกเกตุดู (เสริมสมบุญวงศ์) จนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ การเป็นอาสาสมัครเพื่อชุมชน ก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มเด็กรักปลายโพงพาง เพื่อที่จะดำเนิน กิจกรรมการดูแลรักษา ที่องถื่นของตนเองในขณะนึ้

ปัจจุบัน กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครรักษ์แม่กลองมิได้ดำเนินกิจกรรมเยาวชนในการดูแล รักษาแม่น้ำแม่กลองเพียงอย่างเดียวแล้ว จึงมีการประชุมหารือและได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มเยาวชนรักแม่กลอง” โดยหมายถึงเยาวชนทุกคนที่มีความรัก อย่างหวงแหน รัก อย่างทะนุ ถนอม รัก อย่างดูแลรักษาเอาอกเอาใจปกป้องอันตราย ในทุกๆด้าน ทุกๆเรื่องทีรื้อยเรียงและ สัมพันธ์กันเป็นเมืองแม่กลอง ไม่ว่าจะเป็น สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี สังคม วิถีชีวิต ความ เป็นอยู่ ศาสนา เศรษฐกิจ ฯลฯ อันจะเป็นการปลูกฝังค่านิยมให้เกิดความรักและภาคภูมิใจใน บ้านเกิด ส่งผลให้ก่อเกิดคั่นกล้าเยาวชนคนรุ่นใหม่ ในการที่จะช่วยดูแลรักษาและพัฒนาเมือง แม่กลองให้เป็นสังคมที่น่าอยู่เสมอ

ที่มา : เยาวชนรักแม่กลอง [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://www.rmkk.phpnet.us>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ความเป็นมาของท้องถิ่น

พื้นที่เมืองสมุทรสงครามส่วนใหญ่อยู่ 2 ฟากแม่น้ำแม่กลองอันอุดมสมบูรณ์ จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชนานาชนิด ประกอบกับชาวเมือง มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ เมืองสมุทรสงครามจึงกลายเป็นแหล่งผลิตพืชผลการเกษตรขนาดใหญ่ ในภาคกลางของประเทศไทย เช่น ข้าว น้ำตาล ผัก ปลา มาตั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในขณะที่ผู้คนในกรุงเทพฯ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สมุทรสงครามจึงต้องทำหน้าที่เป็น "คลังเสบียง" ของคนกรุงเทพฯ มากขึ้น อดีตรามหาภัยตรีย์ไทยจึงโปรดให้มีการขุดคลองแม่กลอง คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก คลองมหาชัย และคลองมหาสวัสดิ์ขึ้น เพื่อให้เรือบรรทุกพืชผลผ่านเข้ามากรุงเทพฯ ได้สะดวกและรวดเร็วกว่าแต่ก่อน

ในบริเวณพื้นที่ของสมุทรสงคราม ตำบลอัมพวาจะมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด ผู้คนมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยอยู่เป็นจำนวนมาก และยังเป็นถิ่นที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ เพราะเป็นบริเวณพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผู้เป็นทั้งนักปกครอง นักปราชญ์ นักรบ และราชศิลปินของไทย ดังประวัติศาสตร์โดยย่อดังนี้

เมื่อ พ.ศ. 2303 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายทองด้วงเป็นหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี และเมืองสมุทรสงคราม เป็นเมืองจัตวา อยู่ในพื้นที่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยา เมื่อมารับราชการอยู่เมืองราชบุรีไม่นาน หลวงยกกระบัตรก็ได้พบกับคุณนาค บุตรีเศรษฐีใหญ่เขตบางช้างเมืองสมุทรสงคราม พระราชวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเล่าไว้ในสามกรุงว่า "ทรงได้ยินผู้ใหญ่เล่าว่า ครั้นนั้นมีข้าหลวงจากในกรุงออกมาสืบหาบุตรสาวของผู้ดีมีตระกูล และมีลักษณะสวยงาม เพื่อจะนำไปเป็นพระสนมของสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ คุณนาคนี้ มีคุณสมบัติจึงถูกจัดซื้อไว้ด้วยคนหนึ่ง ท่านทอง ท่านสั้น บิดามารดาของคุณนาควิตกมาก เพราะไม่ต้องการให้บุตรสาวไปเป็นพระสนม จึงชวนพระสมุทรสงคราม เจ้าเมืองสมุทรสงครามลูกพี่ของ ท่านสั้น เข้าไปปรึกษาหลวงพิณิจอักษร ชื่อเดิมว่าทองดี รับราชการเป็นเสมียนตรากรมมหาดไทยสมัยนั้น หลวงพิณิจอักษรเห็นว่า มีทางแก้ไขประการเดียว คือ รีบแต่งงานกับหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี บุตรชายของตน ท่านทองกับท่านสั้นก็เห็นด้วย จึงรีบจัดพิธีแต่งงานและปลูกบ้านใหม่บริเวณวัดอัมพวันเจติยารามปัจจุบัน"

ในปี พ.ศ. 2308 พม่าได้ยกทัพมารบกับกรุงศรีอยุธยาอีก คราวนี้เข้าตั้งทัพที่ราชบุรี ในกรุงสงทหารมาขับไล่แต่ถูกพม่าตีกลับ หลวงยกกระบัตรต้องรีบเกณฑ์คนส่งไปเป็นทหารในกรุงแล้วส่งเสบียงแก่กองทัพบก ทัพเรือตลอดเวลา พม่าตั้งทัพอยู่นาน 6 เดือน สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวเมืองสมุทรสงครามมาก พม่าล้อมกรุงไม่นานก็ยกทัพกลับไป ก่อนกลับได้ตั้งกองกำลังไว้ที่ค่ายโพธิ์สามต้นกรุงศรีอยุธยา และที่ธนบุรี ต่อมาอีก 7 เดือน กองทัพพม่าถูกสมเด็จพระเจ้าตากสินตีแตก ในเวลาอันรวดเร็ว และได้รวบรวมผู้คนไว้เป็นปีกแผ่น ประกาศให้ชาวเมืองทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองเข้าสู่ภาวะปกติ รีบกลับบ้านเรือนลงมือประกอบอาชีพโดยด่วน หลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี ได้ย้ายครอบครัวของตนและผู้มาพึ่งพาอาศัยทั้งหมด กลับมาอยู่ที่บ้านเดิม อัมพวา ขณะนั้นคุณนาคครรภ์แก่มากแล้ว วันพุธ ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ซึ่งตรงกับวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2310 คุณนาคคลอดบุตรเป็นชายได้รับการตั้งชื่อว่า "ฉิม" ซึ่งบุคคลผู้นี้ต่อมา คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระมหากษัตริย์ที่มีความเฉลียวฉลาดเก่งกาจหลายด้าน และในปีเดียวกันนี้เอง แรม 12 ค่ำ เดือน 10 ท่านแก้ว พี่สาวหลวงยกกระบัตรเมืองราชบุรี และเจ้าสัวผู้เป็นสามีได้อพยพเข้ามาอยู่ด้วยได้คลอดบุตร คนที่ 4 เป็นหญิง ตั้งชื่อว่า "บุญรอด" ต่อมาบุญรอดมีได้เป็นอัครมเหสีในรัชกาลที่ 2 และมีพระราชโอรสได้เสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

บทที่ ๖ วิชา เลย์ศิลาปากกร สงวนลิขสิทธิ์

เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงสถาปนาเมืองธนบุรีขึ้นเป็นราชธานี และเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติในปี 2311 แล้วได้โปรดเกล้าฯ ปู่นำหนึ่งแม่ทัพนายกอง ครั้งนั้นหลวงยกกระบัตรฯ ได้เข้ามาถวายตัวรับราชการด้วย จึงอพยพครอบครัวพร้อมคุณนาล่องสาวคุณนาคครอบครัวท่านแก้วเดินทางเข้ามาอยู่ในกรุงธนบุรี ได้รับพระราชทานที่ข้างวัดระฆัง (อุทหารเรือขณะนั้น) ให้ปลูกบ้านใกล้พระราชวังและได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เลื่อนหลวงยกกระบัตรเป็นพระราชวรินทร์ เจ้ากรมตำรวจนอกขวา แล้วได้เลื่อนขึ้นไปสูงเรื่อย ๆ จนได้เป็นเจ้าพระยามหา กษัตริย์ศึก และได้ปราบดาภิเษกเป็น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี และทรงสถาปนาสมเด็จพระยาสุรสีห์ เป็นพระมหาอุปราช กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

เหล่านี้เป็นเกียรติประวัติที่ชาวสมุทรสงครามไม่เคยลืม และโดยเฉพาะชาวอัมพวารัฐสิกภูมิใจมากเป็นพิเศษ เพราะตำบลอัมพวาเป็นถิ่นกำเนิดบุคคลที่เป็นยอดคนของเมืองไทยถึงสามท่านด้วยกัน ทำให้ญาติของท่านในภายหลังได้รับพระราชทานนามสกุล ที่ทำให้รำลึกถึงภูมิกำเนิดดั้งเดิมอยู่เสมอว่า "ณ บางช้าง" เพราะตำบลอัมพวาในปัจจุบันก็คือ แขวงบางช้างเดิมนั่นเอง

คำว่าสวนนอกนี้ นายเทพ สุนทรสารทูล ผู้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับสมุทรสงครามไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง การเสด็จประพาสเมืองสมุทรสงคราม ได้กล่าวถึงสวนนอกเอาไว้ว่า เพราะเหตุที่ สมเด็จพระอมรินทราบมาตย์ (นาค) มเหสีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ท่านเป็นชาวบางช้าง มีพระประยูรญาติและเรียกสวนอยู่ในเขตบางช้างมาก จึงมีคำพูดหนึ่งว่า "บางช้างสวนนอก บางกอกสวนใน" หมายความว่า เรียกสวนทางบางช้างนั้น เป็นสวนอยู่บ้านนอก และบางกอกนั้นเป็นสวนใน คือ ใกล้บ้านใกล้วังของนายวงศ์นั้นนั่นเอง"

พลโท คำเนิร เลขะกุล ผู้เขียนเรื่อง อัมพวามาตุภูมิราชศิลป์ ได้พบข้อความสนับสนุนประกาศในรัชกาลที่ 4 เรื่อง เลิกภาษีมะพร้าว ซึ่งประกาศเมื่อแรม 12 ค่ำ เดือน 9 ปีชวด (พ.ศ.2407) ตอนท้ายได้กล่าวว่า "การประกาศนี้ให้พระแก้วคุณรัตนบดี เจ้ากรมขุนพิพัฒนากร ปลัดซ้าย ขุนวิสุทธากร ปลัดขวาพระคลังสวนใน หลวงแก้วเจ้ากรมขุนสมบัติ ปลัดกรมสวนนอก ขุนหมื่นนายระวาง บอกระบายแก่ราษฎรเจ้าของสวนให้จรรู้ทั่วกัน" เป็นอันว่าสวนนอกสวนใน ล้วนเป็นสวนมะพร้าวขนาดใหญ่ ๆ ทั้งนี้ ขณะนี้เหลือแต่สวนนอกที่จังหวัดสมุทรสงครามเท่านั้น ที่ยังมีต้นมะพร้าวแน่นทึบเป็นป่าอยู่สองข้างฝั่งแม่น้ำแม่กลอง แต่สวนใน (กรุงเทพฯ) นั้นได้กลายเป็นโรงเรือนที่อยู่ และที่ค้าขายทำกินไปสิ้นแล้ว

การจัดรูปแบบการปกครองจังหวัดสมุทรสงคราม จากอดีตสู่ปัจจุบัน

ด้านการปกครองจังหวัดสมุทรสงครามนั้น ก่อนวันที่ 1 เมษายน 2435 สมุทรสงครามมีการปกครองเหมือนกับหัวเมืองทั่วไป คือ มีเจ้าเมืองปกครองเป็นอิสระ ต่อมาในปี พ.ศ. 2435 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดินใหม่ กล่าวคือ ในส่วนกลางได้จัดตั้งกระทรวงต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาคได้จัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลขึ้น และในปี พ.ศ. 2473 ได้ตั้งมณฑลราชบุรี โดยรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าด้วยกัน 5 เมือง คือ เมืองราชบุรี กาญจนบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี และเมืองสมุทรสงคราม

ต่อมาได้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารราชการ แห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2476 ซึ่งได้จัดระเบียบราชการส่วนภูมิภาคไว้เป็นจังหวัด และอำเภอ อันเป็นการยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลไป เป็นการแบ่งเขตจังหวัด ขึ้นตรงต่อบริหารราชการส่วนกลาง ดังนั้น ปัจจุบันสมุทรสงคราม จึงมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ประกอบด้วยอำเภอต่าง ๆ รวม 3 อำเภอด้วยกัน คือ

1. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม
2. อำเภออัมพวา
3. อำเภอบางคนที

โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ที่ส่งมาจากส่วนกลาง กระทรวงมหาดไทยและมี คณะกรรมการจังหวัด ช่วยบริหารงานให้ประชาชน มีความเป็นอยู่อย่างสงบสุขและเรียบร้อย

ประวัติอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม

1. อำเภอเมืองสมุทรสงคราม

อำเภอเมืองสมุทรสงคราม เป็นอำเภอที่ตั้งศาลากลางจังหวัด ปราภฏหลักฐานว่าก่อนที่ จะมีชื่อว่าอำเภอเมือง ได้มีการโยกย้ายสถานที่ ตลอดจนเปลี่ยนชื่ออำเภอมานี้หลายชื่อ ตาม ปราภฏในหนังสือ "สมุทรสาขุรี" และหนังสือราชการบ่งไว้ว่า ได้มีการตั้งชื่ออำเภอนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2440 มีชื่ออำเภอในครั้งแรกว่า "อำเภอลมทวน" โดยอยู่ที่ปากคลองลัดจวน (คำว่าจวน หมายถึง บ้านพักของผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยก่อน) ที่ใช้ชื่อลมทวน เห็นจะเป็นเพราะอำเภอตั้งอยู่บริเวณ ฝั่งของแม่น้ำแม่กลอง ที่มีลมทวนไม่เหมือนกับฝั่งแม่น้ำตอนอื่น ๆ ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2441 ได้ เปลี่ยนชื่ออำเภอลมทวน เป็นชื่ออำเภอเมืองฯ จนถึงปี พ.ศ. 2444 ทางราชการจัดสร้างที่ว่าการอำเภอ ในที่ดินที่เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดใหญ่ ริมแม่น้ำแม่กลอง ระหว่างปากคลองแม่กลองกับคลองลัดจวน นับเป็นการสร้างที่ว่าการอำเภอเป็นครั้งแรก เพราะก่อนหน้านั้นจะใช้บ้านพักของนายอำเภอ หรือ บ้านพักของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นที่ทำการ ชื่ออำเภอจึงเปลี่ยนชื่อจากอำเภอเมืองเป็นอำเภอ บ้านปรก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2465 กอง โรงเรียนพลทหารเรือที่ 1 ได้ยุบเลิกโดยยกอาคารและที่ดิน มอบให้กระทรวงมหาดไทย สำหรับตั้งศาลากลางจังหวัด เพราะเดิมเป็นที่ธรณีสงฆ์และน้ำเซาะพัง และได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบ้านปรกเป็น อำเภอแม่กลอง การตั้งชื่ออำเภอในสมัยนั้น พอสันนิษฐานได้ ว่า คงถือเอานามตำบลของที่ตั้งอำเภอเป็นหลักฐานในการตั้งชื่ออำเภอ ดังจะเห็นได้จาก เมื่อครั้งที่ว่า การอำเภออยู่ที่ตำบลลมทวน ก็เรียกชื่ออำเภอลมทวน เมื่อย้ายมาอยู่ที่ตำบลบ้านปรก เรียกอำเภอ บ้านปรก ย้ายไปอยู่ที่ตำบลแม่กลอง เรียกอำเภอแม่กลอง ต่อมาทางราชการได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อ ประโยชน์และความสะดวกแก่ประชาชนและทางราชการ ประกอบกับเพื่อรักษาไว้ซึ่ง ประวัติศาสตร์แห่งท้องถิ่น จึงได้ประกาศเปลี่ยนชื่ออำเภอเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดใหม่ทั่ว ราชอาณาจักร ให้เป็นอำเภอเมืองของจังหวัดนั้น ๆ ตามประกาศในพระราชกฤษฎีกา เปลี่ยนนาม

จังหวัดและอำเภอบางแห่งพุทธศักราช 2481 ดังนั้นอำเภอแม่กลอง จึงได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น "อำเภอเมืองสมุทรสงคราม" ตั้งแต่นั้นมา

2. อำเภออัมพวา

อำเภออัมพวา ก่อนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2310 ผู้คนอพยพมาอยู่กันมากขึ้น เพราะมีทำเลเหมาะแก่การเพาะปลูกและเป็นที่อยู่อาศัย ตามหลักฐานที่พอจะค้นคว้าได้นั้น ปรากฏว่า ที่ว่าการอำเภออัมพวาในอดีตได้อาศัยศาลาการเปรียญของวัดอัมพวันเจติยาราม ต่อมาได้ย้ายข้ามคลองอัมพวาไปอยู่ที่ศาลาการเปรียญวัดท้ายตลาด ตำบลบางกะพ้อม ซึ่งอยู่ห่างจากสถานที่เดิมไปประมาณ 400 เมตร และได้ย้ายมาอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลองมาจนทุกวันนี้ และคงใช้ชื่ออัมพวา เพราะบริเวณนี้เดิมเป็นเรือสวน มีต้นมะพร้าว และต้นมะม่วงอยู่เป็นจำนวนมาก ต้นมะพร้าวนั้นเป็นพืชหลักของสมุทรสงครามและมีอยู่ทั่วไป ส่วนต้นมะม่วงมีการปลูกอยู่อย่างหนาแน่นที่บริเวณนี้ จึงใช้ชื่ออัมพวามาตลอด

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3. อำเภอบางคนที

ตำบลต่าง ๆ ในเขตอำเภอบางคนที ขึ้นตรงกับอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จนกระทั่ง พ.ศ. 2437 หม่อมเจ้าสุภานุไชย สมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี ได้พิจารณาแบ่งเขตการปกครอง ด้วยประชาชนในเขตนี้ร้องเรียนไปว่า การไปมาติดต่อราชการกับอำเภอดำเนินสะดวกไม่สะดวกสมชื่อเพราะระยะทางไกล จึงจัดตั้งอำเภอขึ้นใหม่ เรียกว่า "อำเภอสี่หมื่น" ตั้งอยู่ตรงปากคลองแพ่งพวย แต่ยังคงสังกัดอยู่กับจังหวัดราชบุรี ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2447 ทางราชการได้จัดระบบการปกครองใหม่อีกครั้ง จึงได้ย้ายอำเภอสี่หมื่น มาปลูกสร้างในที่ดินของวัดใหม่พิเนทร์ (วัดร้าง) โดยปลูกเป็นอาคารชั้นเดียวหลังคามุงจาก อยู่ใต้ปากคลองบางคนที คลองนี้เป็นคลองที่อยู่ในย่านกลางชุมชน มีผู้คนอาศัยอยู่มาก จึงเปลี่ยนชื่ออำเภอสี่หมื่นเป็น "อำเภอบางคนที" ตามชื่อคลองแล้ว แยกจากจังหวัดราชบุรี มาขึ้นต่อจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีอยู่ 2 อำเภอ ประกาศตั้งเป็นอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2454 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 28 หน้า 489 ลงวันที่ 11 มิถุนายน ร.ศ.130

บทสรุป

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า สมุทรสงครามเดิมมีชื่อว่า แม่กลอง เป็นเมืองที่เกิดขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีฐานะเป็นเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่งในสังกัดกรมเจ้าท่า เจ้าเมืองมีฐานะ

เป็นพระแม่กลองบุรี ขึ้นอยู่กับเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นเมืองใหญ่มีฐานะเป็นจังหวัดอย่างสมบูรณ์ ในสมัยรัชกาลที่ 5

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นจังหวัดที่มีอายุน้อย เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ดินงอกใหม่ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบจึงเป็นช่วงรัตนโกสินทร์เป็นส่วนใหญ่ เพราะหลักฐานเดิมได้เปลี่ยนสภาพไปแล้ว เช่น ป้อมพิฆาตข้าศึก กลายเป็นที่ตั้งโรงพยาบาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หรือ ค่ายเงินบางกุ้งบริเวณวัดบางกุ้ง เป็นค่ายลูกเสือสมุทรสงคราม (เลิกกิจการไปแล้ว) จึงอาจกล่าวได้ว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงคราม พบมากบริเวณวัดต่าง ๆ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดสมุทรสงคราม บนเรือนไทยในอุทยาน ร.2

ประวัติศาสตร์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ทางราชการเห็นความสำคัญ คือ เป็นนิเวศสถานเดิมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และถิ่นพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) จึงถือว่าจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองต้นราชินิกุลและเป็นเมืองแห่งราชศิลปิน จึงกำหนดให้วันที่ 24 กุมภาพันธ์ เป็นวันศิลปินแห่งชาติ โดยจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติที่พระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย บริเวณวัดอัมพวันเจติยารามและอุทยานพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (อุทยาน ร. 2)

ที่มา : จังหวัดสมุทรสงคราม [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2553. เข้าถึงได้จาก

<http://www.maekhongtoday.com>

แผนที่เส้นทางการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่กลอง

แผนที่เส้นทางการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่กลอง

ยุทธศาสตร์	"เคลื่อนไหวระดับนโยบาย - ขยายเครือข่ายในจังหวัด - พัฒนาระบบข้อมูล"	"เคลื่อนไหวระดับนโยบาย - ขยายเครือข่ายในจังหวัด - พัฒนาระบบข้อมูล"	ขยายเครือข่ายในจังหวัด	พัฒนาระบบข้อมูล
เคลื่อนไหวระดับนโยบาย <ol style="list-style-type: none"> 1. ยื่นหนังสือคัดค้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2. ขยายภาพการเคลื่อนไหวให้ผู้มีบทบาทในสังคมไว้ผู้ <ul style="list-style-type: none"> • หน่วยงาน NGOs อื่นๆ • สื่อมวลชน • เครือข่ายไม่เอาโรงไฟฟ้าในพื้นที่อื่นๆ • ผู้บริหารในจังหวัด 	<ul style="list-style-type: none"> • สร้างกระแสอย่างต่อเนื่อง • กระแสต้อง แรง-ดัง-สะเทือน • สร้างสัญลักษณ์ เพื่อให้เกิดภาพการเคลื่อนไหวร่วมกันทุกพื้นที่ • พัฒนาระบบหาในสื่อเผยแพร่ให้ครอบคลุมทุกด้าน <p>1. ปักยุดต่อต้าน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.1 เน้นประเด็น "การกลับมา/การคืนชีพของโรงไฟฟ้า" 1.2 ใช้ข้อความรูปแบบเดียวกัน <p>2. จุดหมายลูกโซ่ (ผู้ที่ได้รับ จัดทำด้านเผยแพร่จัดๆไปตามกำลัง)</p> <ol style="list-style-type: none"> 2.1 เขาชวนแม่พิมพ์ 2.2 VCD 2.2.1 วิทยากรโดยตรง 2.2.2 มูลนิธิสาธารณะสุขฯ 2.3 สื่ออินเทอร์เน็ต (E Mail / web board) <p>3. หาทุน</p> <ol style="list-style-type: none"> 3.1 หนังสือ "คนแม่กลองไม่เอาโรงไฟฟ้า" 3.2 เสื้อ <p>4. เวทีสาธารณะ</p> <ol style="list-style-type: none"> 4.1 เวที อบต. <p>5. จุดประกายเพื่อปักธงรบ 7 พย 50</p> <p>6. นำถอยหลังไปถึงวัน ต.ตย</p>	<p>1. ติดตามข้อมูลสถานการณ์ความคืบหน้าต่างๆ</p> <p>2. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านวิชาการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม 2.2 ผลกระทบด้านสุขภาพ 2.3 ผลกระทบอื่นๆ เช่น จว.ใกล้เคียง 2.4 ข้อมูลระดับนโยบาย 		
การประเมินผลการเคลื่อนไหว <ol style="list-style-type: none"> 1. ผู้รับผิดชอบแต่ละส่วน สรุปผลการดำเนินงาน หรือถอดบทเรียน เป็นช่วงๆ หลังเสร็จสิ้นแต่ละกิจกรรม 2. เครือข่ายประชาชนคนรักแม่กลอง สรุปผลการดำเนินงาน/ถอดบทเรียนในภาพรวม 				

จดหมายลูกโซ่

จดหมายข่าวลูกโซ่ ฉบับที่ 1

เกาะติดสถานการณ์โรงไฟฟ้า

คนไม่เอาถ่าน(หิน)

ตามที่ชาวสมุทรสงคราม ได้รับรู้ว่า บริษัท แบ็บค็อกแอนดับราวน์ จำกัด ได้เลือกพื้นที่ตำบลบางแก้วเพื่อจะสร้างโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน และชาวสมุทรสงคราม ที่ไม่ต้องการโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน ได้แสดงพลังคัดค้านไปแล้วนั้น เพื่อให้พวกเราได้รับรู้สถานการณ์ ความคืบหน้าในด้านต่างๆ

ผู้เขียนในฐานะของคนไม่เอาถ่าน(หิน)คนหนึ่ง ขอนำข้อมูล เท่าที่พอจะหาได้ มาเล่าสู่กันฟัง และขอความร่วมมือผู้ที่ได้อ่านช่วยกันสำเนาเอกสารชิ้นนี้ตามกำลังที่พอจะทำได้ ส่งต่อกันเป็นจดหมายลูกโซ่ เพื่อให้พวกเราได้รับรู้กันต่อไปด้วย

ตกลงมันจะสร้างมัย ใโรงไฟฟ้าถ่านหินเนี่ยะ?

ตอนนี้ยังสรุปไม่ได้ว่าจะสร้างหรือเปล่า คงต้องรอถึง 19 ธันวาคม 2550 นั้นแหละถึงรู้ว่าหมูหรือจ่า ไหนๆก็เล่ามาแล้วขอเล่าต่อไปอีกหน่อยเพื่อให้เราเข้าใจกระบวนการทั้งหมดจะได้หายสงสัยว่าทำไมต้องรอถึง 19 ธันวาคม 2550

เรื่องของเรื่องมันมีอยู่ว่า กระทรวงพลังงานซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลกำลังการผลิตไฟฟ้าของประเทศ ได้คาดการณ์ว่าในอนาคตประเทศไทยต้องใช้ไฟฟ้ามากขึ้น (แต่ทำนายผิดหรือถูกหรือทำนายแบบโอเวอร์เกินไปหรือเปล่า วันหลังจะมาเล่าให้ฟัง) ได้เชิญชวนให้ผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดใหญ่ ซึ่งก็คือพวกโรงไฟฟ้าทั้งหลายนั้นแหละ ให้มาเสนอตัวแข่งกัน เพื่อให้กระทรวงพลังงานคัดเลือกผู้ที่จะได้สร้างโรงไฟฟ้า

ทีนี้ตามขั้นตอนจู่ๆจะให้มาเสนอตัวมันก็ดูจะกระไรอยู่ ทางโรงไฟฟ้าเองก็งจะงงว่า แล้วจะคัดเลือกกันยังไง กระทรวงพลังงานก็เลยกำหนดให้โรงไฟฟ้าที่สนใจ ต้องมา "ซื้อซองเอกสาร" ก่อน (ในของนั้น จะบอกข้อมูลรายละเอียด หลักเกณฑ์ต่างๆว่ามีอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้เสนอตัวจะได้จัดเตรียมให้ครบตามที่ได้กำหนด) ในที่สุดก็มีผู้สนใจเข้ามาซื้อซองถึง 60 ราย

หลังจากให้โรงไฟฟ้าที่ได้ซื้อซอง ไปทบทวนความพร้อมของตนเองแล้ว ก็กำหนดให้โรงไฟฟ้ารายที่สนใจและพร้อมจะเข้ามาแข่งขันมา "ยื่นซองเอกสาร" เพื่อแสดงตัวว่าตนเองสนใจจะเข้ามาแข่งขัน ปรากฏว่าจาก 60 รายนั้น เหลือเพียง 20 ราย ที่พร้อมจะเข้ามาแข่งขัน โดยใน 20 รายที่เหลือนี้ มีโรงไฟฟ้าหลายประเภท เช่น โรงไฟฟ้าพลังก๊าซธรรมชาติ โรงไฟฟ้าถ่านหิน ฯลฯ

วันที่ 19 พฤศจิกายน 2550 โรงไฟฟ้าทั้ง 20 โรง ได้ยื่น "รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม" ไปแล้ว และ "ในวันที่ 19 ธันวาคม 2550" ทางกระทรวงพลังงานก็จะพิจารณาคัดเลือกในเบื้องต้นว่า จะให้โรงไหนได้สร้างกันแน่ ดังนั้น "อย่าเข้าใจผิดว่าโรงไฟฟ้าจะไม่มาสร้างที่นี่ มันยังมีโอกาสอยู่" ระหว่างนี้ชาวสมุทรสงครามที่ไม่ต้องการโรงไฟฟ้าก็คงจะต้องร่วมแสดงพลังและร่วมลุ้นกันไปด้วย

(มีต่อหน้าที่ 2)

โอกาสที่โรงไฟฟ้าพลังงานหินจะได้สร้างที่บางแก้วมันมากหรือน้อย?

ก่อนตอบคำถามนี้ อยากให้เข้าใจติกการคัดเลือกกันก่อน ทีกการตัดสินใจว่าจะเลือกโรงไฟฟ้าโรงใดนั้น เราจะพิจารณาจาก 3 ด้าน คือ

1. ด้านเทคนิคการผลิต
2. ด้านราคาค่าไฟฟ้า
3. ด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการยอมรับของประชาชน

ในส่วนของด้านเทคนิคการผลิต และด้านราคาค่าไฟฟ้านั้น เชื่อได้เลยว่าทางโรงไฟฟ้าแต่ละโรง ต่างก็定会แข่งขันจัดทำข้อมูลกันอย่างสุดฤทธิ์ แต่ในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการยอมรับของประชาชนนั้น ค่อนข้างจะยากกว่าเพราะมันเกี่ยวข้องกับหลายๆ ส่วน

แต่ก็อย่าชะล่าใจ เพราะอะไรที่ไม่น่าเป็นไปได้อันนั้นก็เป็นไปได้แล้วในบ้านเมืองเรา นอกจากนี้ในด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการยอมรับของประชาชน นั้น เราแทบไม่รู้เลยว่าคนที่เขามาศึกษา หรือเขาทำกันอย่างไร แล้วการศึกษาของเขามีคุณภาพหรือไม่หรือตรงตามความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้เรายังไม่รู้อีกด้วยว่าคะแนนในด้านนี้มันมากน้อยแค่ไหน มากพอที่จะส่งผลกระทบต่อคะแนนทั้งหมดหรือเปล่า แต่จากประสบการณ์ที่ติดตามเรื่องเหล่านี้มาบ้าง พอจะคาดเดาได้ว่า "พื้นที่ใด อ่อนแอที่สุด ต่อต้านน้อยที่สุด มักจะอนุมัติให้สร้างที่นั่น"

ดังนั้นหากพวกเขาไม่ต้องการโรงไฟฟ้า พวกเขาจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้อง "ต้องแสดงพลัง" เพื่อให้คณะกรรมการผู้คัดเลือกได้เห็นข้อเท็จจริงว่า "พวกเราไม่ต้องการโรงไฟฟ้า" อย่างที่พวกเขาได้แสดงไปแล้วในระยะเวลาที่ผ่านมา ยิ่งไงก็คงต้องจับตาดูละวามันที่ 19 ธันวาคม 2550 โรงไฟฟ้าโรงใด จะได้รับคัดเลือกในขั้นต้น

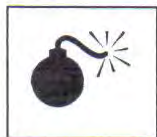
แต่ไม่ว่าโรงใดจะได้คัดเลือก ก็มีคนที่ทำนายไว้ว่า มีโอกาสสูงที่จะมีโรงไฟฟ้าถ่านหินได้รับเลือกเข้ามาประมาณ 4-5 โรง เนื่องจากมันเป็นสัดส่วนที่กำหนดไว้แล้วในแผนพัฒนาการผลิตไฟฟ้าของประเทศ

ถ้าโรงไฟฟ้าพลังงานหินที่บางแก้วได้รับเลือกจะเกิดอะไรขึ้น?

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ก็จะต้องพิจารณา "รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม" ให้เสร็จ ภายในเดือน กันยายน 2551 ซึ่งตอนนั้นการต่อต้านก็จะยกขึ้นไปอีก เพราะเขาจะต้องเดินหน้าอย่างต่อเนื่องอย่างเต็มกำลัง และหากโรงไฟฟ้าได้สร้างจริงๆ "ผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงคราม จะตามมาอีกมากมาย" ทั้งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพ ต่อการประกอบอาชีพ ตลอดจนผลกระทบต่อสังคม

ยังไงจะถือโอกาสมาเล่าต่อในฉบับที่ 2 โปรดติดตาม !

จดหมายข่าวลูกโซ่ ฉบับที่ 2

โรงไฟฟ้าถ่านหิน...ก๊าวที่คืบเข้ามาใกล้

คนไม่เอาถ่าน(หิน)

จดหมายข่าวลูกโซ่ฉบับที่ 1 ได้เล่าความเคลื่อนไหวของโรงไฟฟ้าถ่านหินในเบื้องต้นไปแล้ว จดหมายข่าวฉบับนี้ขอ ทบทวนกติกาการคัดเลือกอีกครั้ง เพื่อให้พวกเราทราบว่าการตัดสินใจว่าจะเลือกโรงไฟฟ้าโรงใดนั้น เขาจะพิจารณา จาก 3 ด้าน คือ 1. ด้านเทคนิคการผลิต 2. ด้านราคาค่าไฟฟ้า และ 3. ด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและการยอมรับ ของประชาชน

ชัยชนะก๊าวแรกของโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน

ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2550 โรงไฟฟ้า ทั้ง 19 โรง ได้ยื่นซองเอกสาร เพื่อให้คัดเลือก โดยการพิจารณาครั้งนี้จะเป็น การพิจารณาทางด้านเทคนิคการผลิต ผลปรากฏว่ามีโรงไฟฟ้า จำนวน 16 โรงที่ผ่านการคัดเลือก โดยโรงไฟฟ้า จำนวน 16 โรงนี้เป็นโรงไฟฟ้าพลังก๊าซ 12 โรง และเป็นโรงไฟฟ้าพลังถ่านหิน 4 โรง และที่ไม่ผิดความคาดหมายคือ **“โรงไฟฟ้าถ่านหินของบริษัท แบริค็อกแอนด์บราวน์และลิกซ์เลย์ ที่จะมาสร้างที่บางแก้ว ก็ผ่านฉลุย !”**

จะเกิดอะไรขึ้น หากมีก๊าวที่สอง

อย่างที่บอก การตัดสินใจนอกจากจะดูด้านเทคนิคแล้ว ยังต้องดูด้านอื่นด้วย ในส่วนของด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และการยอมรับของประชาชน (EIA) มีโรงไฟฟ้าบางโรง ที่ผ่านการคัดเลือกด้านนี้ในเบื้องต้นแล้ว แต่ในส่วนของ โรงไฟฟ้าถ่านหินของบริษัท แบริค็อกแอนด์บราวน์และลิกซ์เลย์ ที่จะมาสร้างที่บางแก้วนั้น ถูกกรรมการตีกลับ แต่ อย่างเพิ่งดีใจไป เพราะเขายังให้โอกาสบริษัท กลับไปปรับปรุงและนำมายื่นใหม่ได้อีก **“ซึ่งหมายความว่าโอกาสที่ โรงไฟฟ้าแห่งนี้จะผ่านด้านนี้ก็ยังมีอยู่เช่นกัน”** ราวๆ กลางเดือนธันวาคม 2550 ก็จะรู้จะว่าอยู่หรือจะไป

คนสมุทรสงครามจะตั้งรับสถานการณ์นี้อย่างไร

เราคงนั่งเงียบๆไม่ได้แล้ว ในสถานการณ์หัวเลี้ยวหัวต่อเช่นนี้ แต่คนสมุทรสงครามยังมีหวัง เพราะหากเราสามารถ สะท้อนภาพให้ปรากฏ จนสะท้อนไปถึงกรรมการ เพื่อให้เขาให้รับรู้ว่าการไม่ต้องการโรงไฟฟ้า และร่วมกันล่าแดง พลังอย่างมีเหตุผลว่าโรงไฟฟ้าถ่านหินมันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และสังคม ของคน สมุทรสงครามอย่างไร **เชื่อว่างานนี้สะท้อนแน่นอน!**

3 สิ่งง่ายๆที่เราจะช่วยกันได้

1. ติดสติ๊กเกอร์ ป้ายผ้า หรือแสดงข้อความว่า “ชาวสมุทรสงคราม ไม่เอาโรงไฟฟ้า” โดยพร้อมใจกัน **ให้ทั่วทุกพื้นที่**
2. ติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆที่จะส่งออกมาเรื่อยๆ เช่น จดหมายข่าวลูกโซ่ โดยขอความร่วมมือผู้ได้รับ **ช่วยกันส่งเนา แจกจ่าย เท่าที่ตนจะมีกำลังทำได้** เพื่อให้พวกเรารับรู้ข่าวสารและสามารถแสดงพลัง **คัดค้านได้อย่างมีเหตุผล**
3. สนับสนุนทุนในการณรงค์ เช่น ซื้อหนังสือ “คนแม่กลองไม่เอาโรงไฟฟ้า” , เสื้อ , ป้ายขนาดใหญ่ หรือ **สนับสนุน เพื่อใช้ในการรณรงค์อื่นๆ**

(มีต่อหน้าที่ 2)

ตารางแสดงผลการพิจารณาในเมืองต้น

บริษัท	สถานที่ตั้ง	เชื้อเพลิง	ผลด้านEIA	ผลด้านเทคนิค
คันทัน อีเลคทริก เพาเวอร์ ราชบุรีไฮโดคัง	อยุธยา	ก๊าซธรรมชาติ	กำลังพิจารณา	ผ่าน
ผลิตไฟฟ้า	ระยอง	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
แบ็บค็อกแลนคัมบราวน์และอ็อกซ์เลย์	สมุทรสงคราม	ถ่านหิน	กำลังพิจารณา	ผ่าน
ซูมิโตโม คอร์ปอเรชั่น	นิคมอุตสาหกรรมอมตะ	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
ผลิตไฟฟ้าราชบุรี	ราชบุรี	ก๊าซธรรมชาติ		ไม่ผ่าน
ซูน อีเลคทริก เพาเวอร์	ชลบุรี	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
โกลว์ เหมราช พลังงาน	ระยอง	ก๊าซธรรมชาติ	อนุมัติ(กค50)	ผ่าน
ไทยเนชั่นแนลเพาเวอร์	ระยอง	ก๊าซธรรมชาติ		ไม่ผ่าน
อิตาเลียนไทย ดีเวลลอปเมนต์	ฉะเชิงเทรา	ถ่านหิน	กำลังพิจารณา	ผ่าน
ผลิตไฟฟ้า	นครศรีธรรมราช	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
จีโกวัน	ระยอง	ถ่านหิน	กำลังพิจารณา	ผ่าน
เกตเวย์ เพาเวอร์	ฉะเชิงเทรา	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
สยาม เอนเนอร์ยี	ฉะเชิงเทรา	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
เพาเวอร์ เจเนอเรชั่น ซัพพลาย	สระบุรี	ก๊าซธรรมชาติ	อนุมัติ(กย49)	ผ่าน
ไทยออยล์ เพาเวอร์	ชลบุรี	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน
เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย	ร้อยเอ็ด	ถ่านหิน		ผ่าน
เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย	ปราจีนบุรี	ถ่านหิน		ไม่ผ่าน
เนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย	ปราจีนบุรี	ก๊าซธรรมชาติ	กำลังพิจารณา	ผ่าน
ผลิตไฟฟ้า	ราชบุรี	ก๊าซธรรมชาติ		ผ่าน

ในส่วนจดหมายข่าวลูกโซ่ฉบับต่อไป จะนำเรื่องผลกระทบทางสุขภาพ ซึ่งมันจะรุนแรงกว่าที่คิด มานำเสนอให้ทราบต่อไป อดใจรออีกนิด

ขอความร่วมมือ ผู้ที่ได้อ่านช่วยกันสำเนาเอกสารชิ้นนี้ตามกำลังที่พอจะทำได้ ส่งต่อๆกันเป็นจดหมายลูกโซ่ เพื่อให้พวกเราได้รับรู้กันต่อไปด้วย

จดหมายข่าวลูกโซ่ ฉบับที่ 3

ถ่านหินมา...ชะตาหด

คนไม่เอาถ่าน(หิน)

จดหมายข่าวลูกโซ่ฉบับนี้จะเล่าให้ฟังว่า นอกจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแง่สุขภาพ โรงไฟฟ้าถ่านหินมันส่งผลกระทบต่อพวกเรา อย่างไร ?

ยังไม่ทันได้สร้างเลย คิดมากเกินไปหรือเปล่าว่าไม่ปลอดภัย

ไม่เลย...คิดน้อยไปด้วยซ้ำ ในด้านสุขภาพ การที่เราจะดูว่าอะไรมันปลอดภัยหรือไม่นั้น เราคงไม่ยอมให้พวกเราเจ็บป่วยกันก่อน แล้วถึงจะมาแก้ไขเยียวยา เพราะถึงตอนนั้นบางทีถึงเยียวยาเท่าไร สภาพร่างกายเราก็อาจจะไม่ฟื้นขึ้นมาได้เท่าเดิม ดังนั้นเราจึงใช้วิธีประเมินดูว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้น มันจะก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของเราอย่างน้อยเพียงใด เช่น หากมีโรงไฟฟ้าถ่านหินมาสร้าง

เราก็จะต้องพิจารณากันตั้งแต่ชนิดของถ่านหินกันเลย ดูว่าตัวมันเองมีอันตรายอย่างน้อยเพียงใด และอันตรายที่เกิดขึ้นจะรุนแรงขนาดไหน พิจารณาว่าหนทางที่มันจะส่งสิ่งปนเปื้อนอันตรายออกมา นั้นมันมีทางใดบ้าง และมีระบบที่ป้องกันได้จริงน่าเชื่อถือหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องดูถึงมาตรการต่างๆ ที่จะสื่อสารหรือเตือนภัยหากเกิดกรณีฉุกเฉินต่างๆ

ทางโรงงานเขาบอกว่าใช้ถ่านหินสะอาด

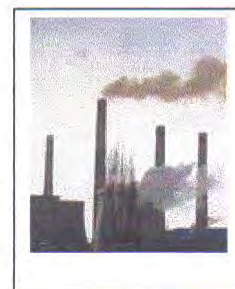
ไม่จริง ! ถ่านหินสะอาด หรือถ่านหินเทคโนโลยีใหม่ (Clean coal technology) เป็นเพียงชื่อที่ตั้งขึ้นมาเท่านั้น *ไม่มีถ่านหินสะอาดในโลกนี้* เพราะในกระบวนการเผาไหม้ของถ่านหิน มันจะมีสารปนเปื้อนออกมามากมาย แม้ว่าทางโรงไฟฟ้า จะอ้างว่าในการเผาไหม้ ถ่านหินสะอาดจะทำให้ระดับไนโตรเจนออกไซด์ (ซึ่งเป็นมลพิษทางอากาศ) ไม่มี และอ้างว่าจะมีการติดตั้งเครื่องกรองซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่จะทำให้น้ำฝนเปลี่ยนเป็นน้ำฝนกรด)

แต่ในความเป็นจริง ยังมีสารอื่นๆ ออกมาจากการเผาไหม้ถ่านหินอีก โดยเฉพาะ *ตัวที่น่ากลัวที่สุดคือปรอท* ซึ่งที่ผ่านมามีใครตรวจวัดปรอทหรือมลพิษตัวอื่นๆเลย ทางโรงไฟฟ้าก็มักจะอ้างว่า ประเทศไทยยังไม่มีใครมากำหนดหรือเรียกร้องให้ตรวจนี่

ข้อมูลที่น่ากลัว

อย่างที่พูดไว้ข้างต้น เรื่องสุขภาพ เราคงไม่รอให้ใครเจ็บป่วยหรือตายแล้วค่อยมาเก็บข้อมูล ดังนั้นเราจึงมีการใช้ข้อมูลต่างๆ มาคาดการณ์การเจ็บป่วย

มีการคาดการณ์ว่า ปี 2546 – 2558 มลพิษจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน จะมีส่วนทำให้โรคหลอดลมเรื้อรังในเด็กเพิ่มขึ้นจาก 7,500 คนเป็น 20,000 คน และในกรณีการเสียชีวิตแบบสะสมเรื้อรัง ก็จะมีเพิ่มจาก 800 คน เป็น 2,250 คน

ยังไม่รวมถึงการเจ็บป่วยเฉียบพลันที่ต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาลที่คาดว่าจะเพิ่มจาก 260 คน เป็น 680 คน หรือกรณีการเสียชีวิตเฉียบพลันที่คาดว่า อาจจะพุ่งกระชูด จาก 70 คนเป็น 250 คน

สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เราต้องแลกกับโรงไฟฟ้าหรือ จะมีประโยชน์อะไรถ้าได้ใช้ค่าไฟถูก มีเงินใช้ ในขณะที่ร่างกายทรุดโทรมลงเรื่อยๆ สุดท้าย สิ่งที่ได้มาทั้งหมด ก็จะหมดไปกับการรักษาพยาบาลตัวเองและคนในครอบครัว

โรงไฟฟ้าถ่านหินจะก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอย่างไรบ้าง?

ในด้านวิชาการต่างๆ ส่วนยืนยันตรงกันหมดว่า โรงไฟฟ้าถ่านหินจะปล่อยมลพิษต่างๆก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพมากมาย เช่น ทางอากาศ มลพิษที่ปล่อยออกมาจะมี สารซัลเฟอร์ไดออกไซด์ , สารไนโตรเจนออกไซด์ , เหม่าฝุ่นละอองขนาดเล็ก และที่สำคัญคือสารปรอท

ซึ่งทุกตัวที่กล่าวมาล้วนมีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งสิ้น ไม่ว่าจะก่อให้เกิดอันตรายอย่างเฉียบพลันทันที หรือค่อยๆสะสมไปเรื่อยๆและไปเกิดผลเสียต่อสุขภาพในระยะยาว นอกจากนี้ความร้อนที่จะถูกระบายออกมาก็จะส่งผลกระทบต่ออุณหภูมิต่างๆในบรรยากาศด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จดหมายข่าวฉบับต่อไปจะมาเล่าเรื่องถึงอันตรายจากสารแต่ละตัวให้ชาวสมุทรสงครามได้รับรู้และตัดสินใจว่าจะ รับหรือไม่รับโรงไฟฟ้าถ่านหินนี้

ขอความร่วมมือ ผู้ที่ได้อ่านช่วยกันสำเนาเอกสารชิ้นนี้ตามกำลังที่พอจะทำได้ ส่งต่อๆกันเป็นจดหมายลูกโซ่ เพื่อให้พวกเราได้รับรู้กันต่อไปด้วย เพื่อชาวสมุทรสงคราม

จดหมายข่าวลูกโซ่ ฉบับที่ 4

มฤตยูทางอากาศ..ของขวัญจากโรงไฟฟ้าถ่านหิน

คนไม่เอาถ่าน(หิน)

ถามไถ่กันมาตลอดว่านอกจากผลกระทบของโรงไฟฟ้าถ่านหินที่มีต่อสิ่งแวดล้อมแล้วมันก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพเราอย่างรุนแรงจริงหรือ

ก๊าซพิษต่อมนุษย์ที่ปล่อยออกมา

การเผาไหม้เชื้อเพลิง โดยเฉพาะถ่านหิน นอกจากมันจะปล่อยของเสียออกมาสู่อากาศทั้งที่เป็นฝุ่นละอองชนิดที่มีขนาดใหญ่ (ฝุ่นชนิดนี้จะตกลงสู่พื้นดิน เห็นเป็นผงฝุ่นตามหลังคาบ้าน ต้นไม้ใบหญ้า) แล้วมันยังมีฝุ่นละอองขนาดเล็กที่สามารถล่องลอยไปมาได้ใ้อากาศ ซึ่งมันจะล่องลอยไปลอยมา รอเวลาพวกเรานั่งเข้าไปสูดปอดและก็จะสะสมไปเรื่อยๆ ในทำงานว่าตอนสูดเข้าไปก็ไม่เห็นเป็นอะไร แต่นานเข้าๆมันก็จะสำแดงเดชออกมาให้เจ็บป่วย

แต่ที่อันตรายสุดต่อสุขภาพของเรา คือก๊าซหลายๆตัวที่ปล่อยออกมา เช่นไนโตรเจนออกไซด์ (NO_x) ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) คาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ไฮโดรคาร์บอน (HC) นอกจากนี้ยังมีสารเคมี(ที่ภาษาวิทยาศาสตร์เรียกว่าโลหะหนัก) ถูกปล่อยรวมออกมาอีกด้วย ซึ่งแต่ละตัวก็ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอย่างร้ายแรง เช่น ปรอท สารหนู

อันตรายอะไรที่จะเกิดขึ้น

เมื่อทั้งฝุ่นละออง และก๊าซมันเป็นของเบาๆ มันก็จะล่องลอยได้ในอากาศและก่อให้เกิดอันตราย โดยที่รุนแรงที่สุดคือ อันตรายต่อระบบหายใจของคน บางครั้งอาจจะเกิดอันตรายอย่างเฉียบพลันทันทีที่ได้รับสารพิษเหล่านี้ เช่น เกิดอาการหอบ หายใจไม่สะดวก ส่งผลต่อมาก็คือ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดหัว หลอดลมอักเสบ เป็นลมหมดสติ บางคนอาจจะระคายเคืองผิวหนัง แต่บางครั้งพิษเหล่านี้อาจจะไม่มีผลทันที แต่มันจะสะสมทีละเล็กทีละน้อย จนถึงคราวที่ร่างกายทนไม่ได้ นานๆเข้าก็กลายเป็นมะเร็งไปเลย นอกจากนี้สารพิษบางชนิด เช่น ปรอท ยังมีผลต่อการเติบโตของสมอง โดยเฉพาะสมองของเด็กๆ ทำให้เจริญเติบโตได้น้อยลง พุดต่างๆคือจะไม่ฉลาดเท่าที่ควร นี่ยังไม่พุดถึง ผลต่อระบบของอวัยวะต่างๆในร่างกายอีก

ก๊าซตัวแรกที่ทำให้ น้ำฝนกลายเป็นกรด

เนื่องจากถ่านหินมีส่วนประกอบของกำมะถัน ดังนั้นเมื่อมันเกิดการเผาไหม้มันจะปล่อยกำมะถันออกมา และเมื่อกำมะถันมาเจอกับออกซิเจนในอากาศ มันก็จะผืนกร่างรวมกันกลายเป็นก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษอีกอย่างคือ มันสามารถผืนกร่างซ้ำอีกครั้งกับไอน้ำในอากาศกลายเป็น "กรดซัลฟูริก(H₂SO₄)"หรือที่เรารู้จักกันดีในชื่อของ "กรดกำมะถัน" ซึ่งมันคือจุดเริ่มต้นของความหายนะที่จะเกิดขึ้นทั้งร่างกาย และสิ่งแวดล้อม

กักร้อน ทำลายได้ทุกเส้นทางในร่างกายของเรา

เมื่อกัดกำมะถันที่เกิดขึ้น มาถูกร่างกายหรือผ่านไปโนเส้นทางใดของร่างกาย ก็จะทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ เช่น ถ้าไปถูกผิวหนัง เยื่อบุทางเดินหายใจ เยื่อบุย่นตา ยิ่งเยื่อบุทางเดินหายใจ เยื่อบุย่นตา เป็นเนื้อเยื่อที่มีความชื้น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ก็จะยิ่งจับกับความชื้นเป็นกรดกำมะถันมากขึ้นๆ (ต่อหน้า2)

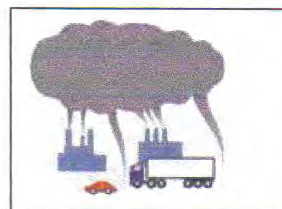
น้ำหยดบนหินทั้งวัน หินมันยังกร่อน นับประสาอะไรกับน้ำกรดที่มาหยดบนเนื้อเยื่ออ่อนๆ มันจะเหลืออะไร นี่ละคือสาเหตุของความทุกข์ทรมาน ที่เรารู้หรือเคยเห็นในพื้นที่แม่เกาะหรือพื้นที่ที่มีโรงงานไฟฟ้าถ่านหินมาตั้ง ทั้งอาการระคายเคืองผิวหนัง แสบตา แสบจมูก บางคนเป็นมากถึงขนาดนัยน์ตาอักเสบ หลอดลมอักเสบเรื้อรัง บางครั้งทำลายเนื้อเยื่อปอด จนลามกลายเป็นมะเร็งได้

นอกจากนี้ ถ้าก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ มันดันไปอยู่ในฝุ่นละอองบางชนิด เช่นละอองของเฟอริส(เหล็ก) แมงกานีส วานาเดียม มันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเนื่องจากมันจะสามารถทะลุทะลวงทางเดินหายใจได้ลึกมากขึ้น และตกค้างอยู่ในปอดได้ยาวนานมากขึ้น

ในบางคน หากสูดหายใจเอาก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์เข้าไปมากๆ อาจจะทำให้กล้ามเนื้อฝาดล่องเสียง เกิดอาการหดรัดๆ เกิดอาการหดรัดทางเดินลมหายใจ จนตายได้

ที่พูดมาขี้ยังไม่รวมถึงผลเสียของการที่ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ที่มันจะไปรวมตัวกับไอน้ำหรือน้ำฝน กลายเป็นน้ำฝนกรด คราวนี้ละน้ำฝน ที่หลั่งมาเองอย่างบริสุทธิ์จากฟ้าผ่าสุลา ลัยก็จะกลายเป็นน้ำฝนกรดที่หลั่งมาแบบบรรลัภัยกันทั้งจังหวัด

นี่ขนาดสารพิษตัวแรกยังรุนแรงขนาดนี้ ฉบับต่อไปจะทยอยรายงาน มัจจุราจจากถ่านหินให้รับรู้

มือถือสาก ปากถือศีลหรือเปล่า?

สุดท้ายอยากบอกว่า โอกาสที่โรงงานมันจะเข้ามาสร้างอยู่ใกล้แค่หายใจจุมกรดคอ ขณะที่เราพยายามต่อต้านนี้ บริษัทเขาก็รุกเข้าไปสร้างภาพและความผูกพันกับส่วนผู้มีอำนาจเกี่ยวข้องมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่เชื่อลองดูข่าวต่อไปนี้

จะได้เห็นภาพแจ่มแจ้งชัดเจนกันซะที (เขาจาก: http://www.loxley.co.th/homepage6/MOVEMENT/matchon_energy.html)

ลือกลุ่ลือร่วมสนับสนุนงานกระทรวงพลังงาน ช่วยดูแลสังคม

ดร.สมภพ เจริญกุล กรรมการบริหาร บริษัท ลือกลุ่ลือ จำกัด (มหาชน) ในฐานะหนึ่งในผู้สนับสนุนหลักของ โครงการ “กระทรวงพลังงาน มติชน ชวนเที่ยวงานแฟร์ ร่วมกันดูแลสังคม” เข้าร่วมงานแถลงข่าวเปิดโครงการ โดยมี ดร.ปิยสวัสดิ์ อัมระนันทน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงาน คุณอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และคุณชรรค์ชัย บุญปาน ประธานกรรมการ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) เข้าร่วมงาน ณ ห้องนภาลัย โรงแรมดุสิตธานี เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม

สำหรับงานดังกล่าว มีขึ้นระหว่างวันที่ 15-19 สิงหาคม 2550 ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะหล่อหลอมความปรารถนาดีของทุกฝ่ายมาช่วยกันดูแลวิกฤติการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องภาวะอากาศแปรปรวนรวมไปจนถึงการช่วยบรรเทาปัญหาโลกร้อนที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งภายในงานยังมีกิจกรรมต่างๆ และแจกพันธุ์ไม้หายากให้แก่ผู้ร่วมงานทุกวันด้วย

เห็นมั้ยว่า มันมาแน่ ถ้าเราแค่นั่งฟังเฉยๆ ขอความร่วมมือผู้อ่านสำเนาจดหมายข่าวลูกไซ่ ทุกฉบับ เท่าที่จำทำได้ เพื่อให้ข้อมูลแก่ชาวสมุทรสงครามทุกคน และให้เริ่มนับถอยหลังวันที่ โรงไฟฟ้าถ่านหินจะผุดที่บ้านเรา

แต่ถ้าไม่อยากให้มีโรงไฟฟ้าถ่านหิน จงลุกมาแสดงสัญลักษณ์ ข้อความ ป้ายผ้า หรือสติ๊กเกอร์ ให้ ทั่วทั้งเมือง ตั้งแต่ววันนี้ ก่อนที่จะสายไป!

แนวคำถาม เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการสัมภาษณ์
การสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการต่อต้านการก่อสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหิน

1. ภูมิหลังและลักษณะทางประชากรศาสตร์ของบุคคล

- คุณเป็นคนอำเภอ จังหวัดใด
- ชุมชนที่คุณอาศัยอยู่มีลักษณะเป็นอย่างไร

2. พฤติกรรมหรือประสบการณ์ของบุคคล

- เห็นถึงปัญหาอะไรจากการจะสร้างโรงไฟฟ้า
- รู้ได้อย่างไรว่าจะมีการก่อสร้างโรงไฟฟ้า
- เมื่อรู้แล้ว ทำอย่างไร
- คุณเข้ามามีบทบาทในการคัดค้านการก่อสร้างได้อย่างไร
- นอกจากคุณแล้ว มีเครือข่ายใดบ้างที่เป็นแนวร่วมออกมาร่วมต่อต้านกับคุณด้วย
- มีการสร้างกลุ่มกันอย่างไร/มีกลุ่มใดบ้างที่เป็นเครือข่ายแนวร่วมด้วย
- มีการติดต่อ ประสานงานแต่ละกลุ่มกันอย่างไร
- มีการรวมตัวกันอย่างไร เมื่อต้องการรวมกลุ่มหรือนัดประชุม ติดต่อไปที่ใคร
- เมื่อคุณได้เข้ามามีบทบาทในการต่อต้าน มีผลกระทบอะไรเกิดขึ้นกับคุณบ้าง

3. ความคิดเห็นหรือค่านิยมของบุคคล

- พูดถึงประเด็นที่เกิดขึ้น มีการจะสร้างโรงไฟฟ้าที่แม่กลอง เรื่องราวเริ่มต้นมาอย่างไร
- การที่มีหลายกลุ่มเข้ามาร่วมต่อต้าน โรงไฟฟ้า ร่วมกับคุณ คุณมีความคิดเห็นอย่างไร
- คุณคิดว่าจุดเด่นของกลุ่มเครือข่ายต่อต้าน โรงไฟฟ้าแม่กลองคืออะไร

4. ความรู้และข้อเท็จจริงของบุคคล

- คุณได้เรียนรู้อะไรจากการได้เข้ามาต่อต้าน โรงไฟฟ้า
- คุณคิดว่า ปัจจัยอะไรที่ทำให้จังหวัดสมุทรสงครามประสบความสำเร็จในการยุติโครงการ

5. การสัมผัสรับรู้ของบุคคล

- คุณเคยได้ยินเรื่องโรงไฟฟ้าที่สร้างที่อื่นมาอย่างไรบ้าง มีความเห็นอย่างไร
- คุณคิดว่าจังหวัดสมุทรสงครามทำไมถึงไม่เหมาะกับการก่อสร้างโรงไฟฟ้า

6. ความรู้สึกและอารมณ์ของบุคคล

- มีปัญหาอะไรที่เข้ามากระทบชีวิตของคุณบ้าง
- คุณคิดว่าปัญหาจะยุติได้อย่างไร
- คาดหวังในอนาคตว่าอย่างไร

